

ΤΕΧΝΟΛΟΓΙΚΟ ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΟ ΙΔΡΥΜΑ ΚΡΗΤΗΣ

ΣΧΟΛΗ ΔΙΟΙΚΗΣΗΣ ΚΑΙ ΟΙΚΟΝΟΜΙΑΣ

ΤΜΗΜΑ ΛΟΓΙΣΤΙΚΗΣ ΚΑΙ ΧΡΗΜΑΤΟΟΙΚΟΝΟΜΙΚΗΣ

ΠΤΥΧΙΑΚΗ ΕΡΓΑΣΙΑ

**Η ΣΗΜΑΣΙΑ ΤΗΣ ΣΤΑΘΕΡΟΤΗΤΑΣ
ΤΩΝ ΦΟΡΟΛΟΓΙΚΩΝ ΚΑΝΟΝΩΝ ΣΤΗΝ
ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΗ ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΤΗΤΑ**

**ΟΙ ΦΟΙΤΗΤΕΣ
ΛΟΥΚΑΚΗΣ ΝΙΚΟΛΑΟΣ
ΜΙΧΑΛΑΚΗΣ ΠΑΝΑΓΙΩΤΗΣ**

ΕΠΙΒΛΕΠΩΝ ΚΑΘΗΓΗΤΗΣ

ΚΩΣΤΑΚΗΣ ΚΩΣΤΑΣ

TEI of Crete
Technological Educational Institute of Crete

ΗΡΑΚΛΕΙΟ-ΑΠΡΙΛΙΟΣ 2017

ΠΡΟΛΟΓΟΣ

Το θέμα των φορολογικών πολιτικών που ακολουθούνται καθώς και της ανάπτυξης της εκάστοτε χώρας, έχει απασχολήσει διαχρονικά οικονομολόγους, επιχειρήσεις, απασχολούμενους στην αγορά εργασίας αλλά και πολιτικούς. Οι απόψεις έχουν μεταβληθεί σε πολύ μεγάλο βαθμό κατά τη διάρκεια των τελευταίων ετών.

Οι περισσότερες εργασίες που έχουν γίνει πάνω στο θέμα της φορολογικής πολιτικής και οικονομικής δραστηριότητας καταλήγουν στο συμπέρασμα ότι η σχέση μεταξύ ισότητας και αποτελεσματικότητας είναι αντίστροφη και μπορεί να χαρακτηριστεί και πως πολύ σημαντική και ισχυρή. Με άλλα λόγια ένα φορολογικό σύστημα που προωθεί την οικονομική μεγέθυνση μπορεί να έχει σημαντικές αρνητικές επιπτώσεις στη διανομή του εισοδήματος και την κοινωνική δικαιοσύνη.

Τα κυριότερα προβλήματα του φορολογικού μας συστήματος φαίνεται να είναι δομικά και συνδέονται με τις συχνές αλλαγές στους φόρους, την πολυπλοκότητα της νομοθεσίας, την αναποτελεσματικότητα των μηχανισμών επίλυσης φορολογικών διαφορών και τις αδυναμίες της φορολογικής διοίκησης. το άλλο μεγάλο πρόβλημα συνδέεται με την εκτεταμένη φοροδιαφυγή σε όλες σχεδόν τις μορφές φορολογίας, φαινόμενο το οποίο όχι μόνο στερεί έσοδα από το Δημόσιο, αλλά και προκαλεί αναποτελεσματικότητες στην κατανομή των πόρων και δημιουργεί μεγάλα αντικίνητρα για μεγέθυνση και εκσυγχρονισμό των επιχειρήσεων.

Στα πλαίσια της ανάλυσης της παρούσας μελέτης θα εστιάσουμε στη σημασία που μπορεί να έχει η σταθερότητα, ή αντίστροφα η αστάθεια των φορολογικών κανόνων στην οικονομική δραστηριότητα.

ΠΕΡΙΛΗΨΗ

Στα πλαίσια της ανάλυσης της παρούσας μελέτης θα εστιάσουμε στη σημασία που μπορεί να έχει η σταθερότητα, ή αντίστροφα η αστάθεια των φορολογικών κανόνων στην οικονομική δραστηριότητα.

Ειδικότερα, στο πρώτο κεφάλαιο της μελέτης εστιάζουμε την ανασκόπηση της βιβλιογραφίας σχετικά με τα βασικότερα χαρακτηριστικά του φορολογικού συστήματος και της κατηγοριοποίησης των φόρων.

Εν συνεχεία, το δεύτερο κεφάλαιο ασχολείται με το θέμα της κατάστασης της Ελληνικής οικονομίας και αναλύει το μακροοικονομικό και μικροοικονομικό περιβάλλον της κατά τη διάρκεια των τελευταίων ετών.

Εν τέλει, το τρίτο και τελευταίο κεφάλαιο της συγκεκριμένης ανασκόπησης σχετίζονται με την ανάλυση της φορολογίας και της οικονομικής δραστηριότητας. Αναλυτικότερα προσεγγίζονται ο συσχετισμός και οι επιδράσεις της μίας έννοιας στη άλλη στα πλαίσια της ανάλυσης του οικιακού περιβάλλοντος της Ελλάδας.

ABSTRACT

In the context of the analysis of the present study, we will focus on the importance of stability, or vice versa, the instability of tax rules in economic activity.

More specifically, the first chapter of the study focuses on the review of the literature on the main features of the tax system and the categorization of taxes.

Subsequently, the second chapter deals with the state of the Greek economy and analyzes its macroeconomic and microeconomic environment over the last few years.

Finally, the third and final chapter of this review relates to the analysis of taxation and economic activity. In more detail, the correlation and the effects of one concept on the other are approached in the context of the analysis of the domestic environment of Greece.

ΠΙΝΑΚΑΣ ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΩΝ

Πρόλογος	2
1. Το φορολογικό σύστημα	7
1.1. Εισαγωγή.....	8
1.2. Τα χαρακτηριστικά γνωρίσματα των φόρων	10
1.3. Βασικές φορολογικές έννοιες	11
1.3.1. Η φορολογική βάση	12
1.3.2. Ο φορολογικός συντελεστής	13
1.3.3. Η φορολογούμενη μονάδα	14
1.4. Κατηγοριοποίηση των φόρων.....	14
1.4.1. Η διάκριση των φόρων με κριτήριο τη φορολογική βάση.....	15
1.4.2. Η διάκριση των φόρων με κριτήριο τον φορολογικό συντελεστή	20
1.4.3. Διάκριση των φόρων με κριτήριο το φορέα που τους επιβάλλει	25
1.4.4. Άμεσοι και έμμεσοι φόροι	26
2. Η κατάσταση της Ελληνική οικονομίας.....	28
2.1. Εισαγωγή.....	29
2.2. Στοιχεία της Ελληνικής οικονομίας	29
2.2.1. Μακροοικονομικές εξελίξεις.....	29

2.2.2. Εξελίξεις και προοπτικές σε βασικούς τομείς της Οικονομίας	30
2.2.2. Απασχόληση - Ανεργία.....	35
2.2.4. Η εξέλιξη του δημοσίου χρέους	37
2.2.5. Η εξέλιξη του ΑΕΠ.....	40
2.3. Εισόδημα και συνθήκες διαβίωσης	43
2.3.1. Δείκτης κατανομής εισοδήματος	44
2.3.2. Δείκτης άνισης κατανομής εισοδήματος (συντελεστής GINI)	44
2.4. Επιπτώσεις της ανισοκατανομής στην Ελληνική οικονομία.....	45
2.5. Φτώχεια, διανομή εισοδήματος και οικονομία	51
3. Φορολογία και οικονομική δραστηριότητα	53
3.1. Εισαγωγή.....	53
3.2. Η επίδραση του επιπέδου οικονομικής ανάπτυξης στο φορολογικό σύστημα	53
3.3. Μέτρα φορολογικής πολιτικής για την έξοδο από την κρίση	55
3.4. Φορολογία και διανομή εισοδήματος.....	57
3.6. Επίδραση της φορολογίας στην οικονομική ευημερία	65
3.5. Παράγοντες δημιουργίας φορολογικής και οικονομικής αστάθειας	66
3.6. Αποτελέσματα της φορολογικής αστάθειας	68
3.6.1. Παραοικονομία.....	69

3.6.2. Φοροδιαφυγή.....	70
3.7. Προτάσεις και λύσεις για την επίτευξη της φορολογικής και οικονομικής σταθερότητας	72
3.7.1. Η Αρίστη Διάρθρωση των Φόρων και η Διανομή του Εισοδήματος	72
3.7.2. Η άριστη διάρθρωση του φορολογικού συστήματος	75
Συμπεράσματα – Επίλογος.....	78
Αναφορές – Πηγές.....	80

1. ΤΟ ΦΟΡΟΛΟΓΙΚΟ ΣΥΣΤΗΜΑ

1.1. ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Όσον αφορά τη λειτουργία της κατανομής των μέσων παραγωγής η αγορά και ο μηχανισμός των τιμών αδυνατούν να εφοδιάσουν την κοινωνία με ορισμένα αγαθά συλλογικής κατανάλωσης, γιατί από τη φύση τους τα αγαθά αυτά είναι τέτοια που το όφελος τους διαχέεται σε όλους τους κατοίκους της χώρας ή στους κατοίκους συγκεκριμένων περιοχών (Γεωργακόπουλος, 2005).

Ως παράδειγμα τέτοιων αγαθών μπορούν να αναφερθούν η εθνική άμυνα, η δημόσια υγεία, η δημόσια τάξη κ.ά. Η ιδιότητα αυτή των συγκεκριμένων αγαθών έχει ως αποτέλεσμα να μην μπορεί να προσδιοριστεί το όφελος που απολαμβάνει από την κατανάλωσή τους κάθε πολίτης χωριστά και κατ' επέκταση να μην μπορεί να προσδιορισθεί γι' αυτά τιμή. Παράλληλα, από τεχνικής πλευράς είναι αδύνατον να αποκλεισθούν από τα οφέλη των αγαθών αυτών όσοι δεν είναι πρόθυμοι να πληρώσουν για να τα αποκτήσουν, με συνέπεια την αδυναμία εφαρμογής μιας βασικής αρχής για τη λειτουργία του τέλειου ανταγωνισμού, που είναι η αρχή του αποκλεισμού (Καράγιωργας, 1981).

Εκτός όμως από τα αγαθά αυτά, υπάρχουν και αγαθά συλλογικής κατανάλωσης, όπως είναι το εθνικό οδικό δίκτυο, τα πάρκα, οι γέφυρες, τα αντιπλημμυρικά έργα κ.ά., στα οποία μπορεί πρακτικά να επιβληθεί τιμή και για τα οποία θα μπορούσε από τεχνικής πλευράς να εφαρμοσθεί η αρχή του αποκλεισμού (Καράγιωργας, 1981). Τα αγαθά όμως αυτά δεν μπορεί η αγορά να τα προμηθεύσει στην κοινωνία κατ' άριστο τρόπο, γιατί χαρακτηρίζονται από αδιαιρετότητα στην κατανάλωση η οποία βρίσκεται σε αντίθεση με μια άλλη βασική αρχή λειτουργίας του τέλειου ανταγωνισμού.

Συγκεκριμένα, τα αγαθά που μπορεί να προμηθεύσει στην κοινωνία η λειτουργία της ελεύθερης αγοράς έχουν το χαρακτηριστικό της διαιρετότητας, που σημαίνει ότι δεν μπορούν να ικανοποιούν ταυτόχρονα τις ανάγκες πολλών ατόμων. Δηλαδή, από τη στιγμή που θα καταναλώσει ένα άτομο μία μονάδα από τα αγαθά αυτά, για να ικανοποιηθούν οι ανάγκες περισσότερων ατόμων, απαιτείται η παραγωγή επιπλέον μονάδων του αγαθού, κάτι που συνεπάγεται το αντίστοιχο κόστος.

Τα αγαθά όμως συλλογικής κατανάλωσης στα οποία προαναφερθήκαμε, από τη στιγμή που θα παραχθούν μπορούν συγχρόνως να ικανοποιούν τις ανάγκες πολλών ατόμων χωρίς κανένα πρόσθετο κόστος. Δηλαδή, μπορούν να παρέχονται ταυτόχρονα σε πολλά άτομα χωρίς η κατανάλωση του ενός να μειώνει την κατανάλωση οποιουδήποτε άλλου (Γεωργακόπουλος, 2005). Γι' αυτόν το λόγο, και παρόλο που από τεχνικής πλευράς είναι εφικτή σ' αυτά η επιβολή τιμής, τα αγαθά αυτά δεν θα ήταν σκόπιμο να παρέχονται μέσω της λειτουργίας της αγοράς, γιατί με την επιβολή τιμής θα αποκλείονταν από την κατανάλωσή τους όσοι δεν θα είχαν την οικονομική δυνατότητα να τα απολαύσουν.

Θα αποκλείονταν, δηλαδή, πολίτες οι οποίοι θα μπορούσαν να ωφεληθούν από τα αγαθά αυτά χωρίς κανένα πρόσθετο κόστος και χωρίς να προκαλέσει η κατανάλωσή τους μείωση της ικανοποίησης των υπόλοιπων πολιτών, με συνέπεια να μην υπάρχει μεγιστοποίηση της κοινωνικής ευημερίας. Λόγω της αδυναμίας αυτής της ελεύθερης αγοράς, για μεγιστοποίηση της κοινωνικής ευημερίας, τα αγαθά αυτά είναι σκόπιμο να τα παρέχει το κράτος.

Τέλος, υπάρχουν αγαθά τα οποία η αγορά δεν μπορεί να εξασφαλίσει σε κοινωνικά επιθυμητές ποσότητες, γιατί ενώ για τα αγαθά αυτά είναι τεχνικά δυνατή η επιβολή τιμής και η εφαρμογή της αρχής του αποκλεισμού, τα οφέλη τους δεν περιορίζονται μόνο σε αυτούς που τα καταναλώνουν, αλλά διαχέονται σε μεγαλύτερο αριθμό ατόμων, ακόμη και σε ολόκληρη την κοινωνία (Γεωργακόπουλος, 2005). Ως τέτοια αγαθά μπορούν να αναφερθούν η εκπαίδευση, η ιατροφαρμακευτική περίθαλψη κ.ά. Και επειδή για το τμήμα του οφέλους που διαχέεται στην κοινωνία οι επιχειρήσεις δεν μπορούν να εφαρμόσουν την αρχή του αποκλεισμού και να εισπράξουν τιμή, έχουν την τάση να παράγουν τα αγαθά αυτά σε μικρότερες ποσότητες από αυτές που είναι κοινωνικά επιθυμητές. Την ατέλεια αυτή της αγοράς διορθώνει και πάλι το κράτος παρεμβαίνοντας στην οικονομία.

Για να μπορέσει το κράτος να ανταποκριθεί στην παροχή των παραπάνω αγαθών προς το κοινωνικό σύνολο απαιτούνται πόροι για την απόκτηση των οποίων δεν υπάρχει πρακτικά άλλος τρόπος από την επιβολή φορολογίας. Γιατί, οι δυνητικά εναλλακτικοί τρόποι χρηματοδότησης των δημοσίων δαπανών, είτε έχουν ιδιαίτερα δυσμενείς επι-

τώσεις στην οικονομία ή/και στον τρόπο κατανομής των βαρών είτε με τη χρήση τους δεν αποφεύγεται, τελικά, η επιβολή φορολογίας είτε αποδίδουν ελάχιστα έσοδα σε σχέση με αυτά που χρειάζεται το κράτος. Παράλληλα, όπως θα φανεί στη συνέχεια, εκτός από την άντληση εσόδων, οι φόροι αποτελούν σημαντικά μέσα σταθεροποιητικής και διανεμητικής δημοσιονομικής πολιτικής καθώς και μέσα περιορισμού άλλων ανεπιθύμητων παρενεργειών της ελεύθερης αγοράς.

1.2. ΤΑ ΧΑΡΑΚΤΗΡΙΣΤΙΚΑ ΓΝΩΡΙΣΜΑΤΑ ΤΩΝ ΦΟΡΩΝ

Οι φόροι ορίζονται ως οι αναγκαστικές χρηματικές παροχές των πολιτών προς το κράτος, οι οποίες δεν συνοδεύονται από ειδική αντιπαροχή του κράτους προς τους πολίτες. Από τον ορισμό αυτό συνάγεται ότι τα χαρακτηριστικά γνωρίσματα των φόρων είναι τα εξής (Γεωργακόπουλος, 2005):

- Η καταβολή των φόρων επιβάλλεται από το κράτος. Δηλαδή, δεν είναι προαιρετική, αλλά αναγκαστική.
- Οι φόροι καταβάλλονται σε χρήμα.
- Η αναγκαστική αυτή χρηματική παροχή δεν αντικρίζεται από ειδική αντιπαροχή του κράτους προς τους πολίτες.

Η τελευταία αυτή προϋπόθεση για το χαρακτηρισμό μιας χρηματικής επιβάρυνσης ως φόρου, δηλαδή η έλλειψη ειδικής αντιπαροχής, έχει ανάγκη αποσαφήνισης. Στην πραγματικότητα, υπάρχει αντιπαροχή του κράτους προς τους φορολογούμενους πολίτες, αλλά η αντιπαροχή αυτή είναι γενική και όχι ειδική. Δηλαδή, δίνεται προς το κοινωνικό σύνολο και όχι προς μεμονωμένους φορολογούμενους (Μάλλιου, 2012). Για παράδειγμα, οι υπηρεσίες της αστυνομίας, της δημόσιας εκπαίδευσης, της πυροσβεστικής υπηρεσίας, της οδικής ασφάλειας κ.λπ. δεν παρέχονται σε συγκεκριμένους μόνο πολίτες αλλά στο σύνολο του πληθυσμού.

Αλλά ακόμη και στις περιπτώσεις που κάποια υπηρεσία παρέχεται σε συγκεκριμένους πολίτες, όπως είναι, για παράδειγμα, η συνδρομή της πυροσβεστικής υπηρεσίας σε έναν πολίτη, ο οποίος υπήρξε θύμα πυρκαγιάς, ή η παροχή δωρεάν δημόσιας εκπαίδευσης στα παιδιά κάποιου άλλου, η παροχή αυτή δεν δίνεται σε αντιστάθμιση των φόρων

που κατέβαλαν οι συγκεκριμένοι πολίτες και δεν συνδέεται οργανικά με αυτούς (Γεωργακόπουλος, 2005). Η συνδρομή αυτή αιτιολογείται από τη λειτουργία του κράτους ως Κοινωνικού Κράτους ή ως Κράτους Δικαίου. Γι' αυτόν το λόγο εξάλλου, η φορολογική υποχρέωση χαρακτηρίζεται και ως φορολογική θυσία και η κατανομή του φορολογικού βάρους δεν γίνεται κατά κανόνα στην πράξη με βάση το μέγεθος του οφέλους που αποκτούν οι φορολογούμενοι από την παροχή των δημοσίων αγαθών και υπηρεσιών αλλά με βάση την ικανότητά τους να συμβάλλουν στα φορολογικά βάρη.

Αυτή είναι και η ουσιώδης διαφορά μεταξύ της φορολογίας και των άλλων μορφών μετάθεσης μέσων παραγωγής από την ιδιωτική προς τη δημόσια χρήση (Γεωργακόπουλος, 2005). Κατά συνέπεια, αν και η φορολογία προκαλεί από τη φύση της δυσαρέσκεια στους πολίτες, γιατί τους αφαιρεί αγοραστική δύναμη και μάλιστα κατ' αναγκαστικό τρόπο, η οποία διαφορετικά θα διοχετεύονταν για την κάλυψη ατομικών αναγκών, είναι στις οργανωμένες κοινωνίες αναπόφευκτη, γιατί είναι άρρηκτα συνδεδεμένη με το ρόλο του κράτους και όσα απαιτούν οι πολίτες από αυτό.

Από τα παραπάνω και με την υπόθεση ότι η διαχείριση του δημοσίου χρήματος είναι ορθολογική συνάγεται ότι το ερώτημα το οποίο τίθεται δεν είναι αν κάποιος επιθυμεί περισσότερη ή λιγότερη φορολογία, αλλά στην ουσία αν επιθυμεί την παροχή περισσότερων ή λιγότερων αγαθών και υπηρεσιών από το κράτος (Μάλλιου, 2012). Επίσης, αυτό που είναι το ζητούμενο και το οποίο αποτελεί την πεμπτουσία της φορολογικής πολιτικής είναι πώς μπορεί, με δεδομένο το επίπεδο των παρεχόμενων από το κράτος υπηρεσιών, να διαρθρωθεί το φορολογικό σύστημα κατά τέτοιο τρόπο ώστε να είναι όσο γίνεται περισσότερο δίκαιο, να έχει τις λιγότερες δυσμενείς παρενέργειες στην οικονομία και να προκαλεί στους συναλλασσομένους τη μικρότερη δυνατή δυσαρέσκεια αναφορικά με τις διαδικασίες που απαιτούνται για τη συμμόρφωσή τους με αυτό.

1.3. ΒΑΣΙΚΕΣ ΦΟΡΟΛΟΓΙΚΕΣ ΕΝΝΟΙΕΣ

Από πρακτικής πλευράς, στην πλέον απλοποιημένη της μορφή, μια φορολογική συνάρτηση ή, αλλιώς, το ποσό του φόρου (T) που αναλογεί σε κάθε περίπτωση, μπορεί να ορισθεί ως (Γεωργακόπουλος, 2005):

$$T = B * t \text{ (1)}$$

όπου, B είναι η φορολογική βάση και t ο φορολογικός συντελεστής. Δηλαδή, στην πλέον απλοποιημένη του μορφή, το ποσό του φόρου που αναλογεί σε κάθε περίπτωση είναι το αποτέλεσμα ενός πολλαπλασιασμού: της φορολογικής βάσης επί τον φορολογικό συντελεστή.

1.3.1. Η ΦΟΡΟΛΟΓΙΚΗ ΒΑΣΗ

Η φορολογική βάση είναι το μέγεθος πάνω στο οποίο υπολογίζεται ο φόρος. Κατά κανόνα, ως φορολογική βάση χρησιμοποιείται κάποιο οικονομικό γνώρισμα των φορολογούμενων, όπως είναι το εισόδημα, η περιουσία και η δαπάνη τους. Τα τρία αυτά μεγέθη προσδιορίζουν και την ικανότητα των φορολογουμένων να καταβάλουν φόρους (Καράγιωργας, 1981). Αποτελούν, δηλαδή, τους επονομαζόμενους δείκτες φοροδοτικής ικανότητας, στους οποίους θα αναφερθούμε αναλυτικότερα στη συνέχεια. Μπορεί όμως ως φορολογική βάση να χρησιμοποιηθεί οποιοδήποτε οικονομικό ή μη οικονομικό γνώρισμα των φορολογουμένων, μη εξαιρούμενης ακόμη και αυτής της ίδιας της υπόστασής τους (Γεωργακόπουλος, 2005). Η τελευταία αυτή περίπτωση αναφέρεται στον λεγόμενο κεφαλικό φόρο, η εφαρμογή του οποίου σήμερα είναι στην πράξη εξαιρετικά σπάνια.

Διχογνωμία υπάρχει συχνά ανάμεσα στους ειδικούς για το αν το εισόδημα, η περιουσία ή η δαπάνη αποτελούν τον καλύτερο δείκτη φοροδοτικής ικανότητας, δηλαδή για το ποιο από τα τρία αυτά μεγέθη (εισόδημα, περιουσία, δαπάνη) πρέπει να αποτελεί τη βάση για τη δικαιότερη κατανομή των φορολογικών βαρών. Αρχικά, κύρια βάση επιβολής των φόρων αποτελούσε η περιουσία, γιατί στο πρώιμο στάδιο της οικονομικής ανάπτυξης η περιουσία ήταν αυτή που αντανakλούσε το μέγεθος της οικονομικής ευμάρειας των πολιτών. Με την ανάπτυξη όμως της οικονομίας και τη σταδιακή αύξηση της συμμετοχής σε αυτή του δευτερογενούς και του τριτογενούς τομέα, η περιουσία έπαυσε πλέον να αποτελεί την κύρια μορφή εκδήλωσης της ικανότητας των πολιτών να συμβάλουν στα φορολογικά βάρη και τη θέση της κατέλαβε το εισόδημα (Τάτσος, 2001). Έτσι, σήμερα, ιδιαίτερα στις οικονομικά προηγμένες χώρες, ως κύρια βάση για

την επιβολή των φόρων χρησιμοποιείται το εισόδημα, ακολουθεί η δαπάνη και συμπληρωματικά η περιουσία.

1.3.2. Ο ΦΟΡΟΛΟΓΙΚΟΣ ΣΥΝΤΕΛΕΣΤΗΣ

Ο φορολογικός συντελεστής (t) είναι το ποσό του φόρου που αναλογεί σε κάθε μονάδα της φορολογικής βάσης. Ο φορολογικός συντελεστής μπορεί να είναι απόλυτος αριθμός ή ποσοστό, ανάλογα με τη μονάδα μέτρησης της φορολογικής βάσης. Όταν η φορολογική βάση εκφράζεται σε μονάδες ποσότητας (π.χ. τεμάχια, κιλά, λίτρα) ο φορολογικός συντελεστής είναι συντελεστής κατά μονάδα (unit tax rate), ενώ όταν η φορολογική βάση εκφράζεται σε μονάδες αξίας, ο φορολογικός συντελεστής είναι συντελεστής και αξία (ad valorem tax rate).

Ως παράδειγμα φόρου που επιβάλλεται κατά μονάδα μπορεί να αναφερθεί η επιβολή ενός ειδικού φόρου στο οινόπνευμα που επιβάλλεται ως πάγιο ποσό ανά λίτρο οινόπνευματώδους ποτού. Ένα άλλο παράδειγμα αποτελεί η επιβολή ενός φόρου στα εισιτήρια δημόσιων θεαμάτων ή μεταφορικών μέσων που επιβάλλεται ως πάγιο χρηματικό ποσό ανά εισιτήριο (Γεωργακόπουλος, 2005). Ως παράδειγμα φόρου κατ' αξία μπορεί να αναφερθεί και πάλι ένας φόρος στο οινόπνευμα ή στα εισιτήρια, ο οποίος όμως δεν επιβάλλεται ως πάγιο χρηματικό ποσό ανά λίτρο οινόπνευματώδους ποτού ή ανά εισιτήριο, αλλά ως ποσοστό της αξίας του φορολογούμενου οινόπνευματώδους ποτού ή της τιμής του εισιτηρίου.

Από τη διάκριση αυτή των φόρων θα μπορούσε άμεσα να συναχθεί ότι οι φόροι που επιβάλλονται στην αξία είναι από κοινωνικής πλευράς προτιμότεροι από τους φόρους που επιβάλλονται κατά μονάδα προϊόντος, γιατί στους φόρους αυτούς το μέγεθος της φορολογικής επιβάρυνσης διαφοροποιείται ανάλογα με την αξία του φορολογούμενου αγαθού ή υπηρεσίας (Τάτσος, 2001). Και επειδή οι ανήκοντες στις υψηλές εισοδηματικές τάξεις συνήθως καταναλώνουν αγαθά μεγαλύτερης αξίας, με την επιβολή των φόρων αυτών η φορολογική τους επιβάρυνση είναι μεγαλύτερη. Αντίθετα, με τους φόρους που επιβάλλονται κατά μονάδα προϊόντος, οι χαμηλές εισοδηματικές τάξεις επιβαρύνονται αναλογικά περισσότερο (Φινοκαλιώτης, 2005). Αυτό μπορεί να γίνει ευκολό-

τερα κατανοητό αν αναφερθούμε πάλι στα παραδείγματα που χρησιμοποιήσαμε παραπάνω.

Ο φορολογικός συντελεστής διακρίνεται στη συνέχεια στον μέσο και στον οριακό φορολογικό συντελεστή.

1.3.3. Η ΦΟΡΟΛΟΓΟΥΜΕΝΗ ΜΟΝΑΔΑ

Φορολογούμενη μονάδα ονομάζεται το πρόσωπο του οποίου το εισόδημα, η περιουσία ή δαπάνη ή όποιο άλλο χαρακτηριστικό χρησιμοποιείται ως βάση για τον υπολογισμό του φόρου και το οποίο είναι κατά τεκμήριο από το νόμο υποχρεωμένο να καταβάλει το ποσό του φόρου που αναλογεί. Ένα ζήτημα που γεννιέται όσον αφορά το θέμα αυτό είναι αν ως φορολογούμενες μονάδες πρέπει να θεωρηθούν μόνο τα φυσικά πρόσωπα ή πρέπει να συμπεριληφθούν σε αυτές και τα νομικά πρόσωπα (Γεωργακόπουλος, 2005).

Το ζήτημα αυτό ανακύπτει ιδιαίτερα στη φορολογία του εισοδήματος και σε ορισμένους φόρους περιουσίας και δεν τυγχάνει ενιαίας αντιμετώπισης στην οικονομική επιστήμη και στην πράξη.

Ειδικότερα, ορισμένοι επιστήμονες υποστηρίζουν ότι τα νομικά πρόσωπα δεν έχουν διαφορετική φορολογική οντότητα από αυτή των ιδιοκτητών τους και, κατά συνέπεια, ότι δεν πρέπει να αποτελούν διαφορετική φορολογική μονάδα, ενώ άλλοι έχουν αντίθετη άποψη.

Ένα δεύτερο ζήτημα είναι αν θα πρέπει να θεωρείται φορολογούμενη μονάδα η οικογένεια ως σύνολο ή τα επιμέρους άτομά της (Καράγιωργας, 1981). Το ζήτημα αυτό έχει ιδιαίτερη σημασία στους προοδευτικούς φόρους, όπως είναι ο φόρος εισοδήματος φυσικών προσώπων και ο φόρος κληρονομιών, γιατί αν ως φορολογούμενη μονάδα χρησιμοποιηθεί η οικογένεια στο σύνολό της, η συνολική φορολογική επιβάρυνση είναι μεγαλύτερη από αυτή που προκύπτει αν ως φορολογούμενη μονάδα χρησιμοποιηθούν τα επιμέρους άτομα (Φινοκαλιώτης, 2005).

1.4. ΚΑΤΗΓΟΡΙΟΠΟΙΗΣΗ ΤΩΝ ΦΟΡΩΝ

Οι φόροι που συνθέτουν το φορολογικό σύστημα είναι πολλοί και διαφέρουν σημαντικά μεταξύ τους όσον αφορά το αντικείμενο, τις κατηγορίες των φορολογουμένων που επιβαρύνουν, τις οικονομικές επιπτώσεις, τα έσοδα, τον τρόπο διαχείρισης κ.λ.π. Οι φόροι αυτοί ταξινομούνται συνήθως ανάλογα με (Balfoussias, 1990):

- τη φορολογική βάση στην οποία επιβάλλονται,
- το χαρακτήρα του φορολογικού συντελεστή,
- τη φύση του δημόσιου φορέα ή τη βαθμίδα Διοίκησης που τους επιβάλλει, και
- σε άμεσους και έμμεσους φόρους.

1.4.1. Η ΔΙΑΚΡΙΣΗ ΤΩΝ ΦΟΡΩΝ ΜΕ ΚΡΙΤΗΡΙΟ ΤΗ ΦΟΡΟΛΟΓΙΚΗ ΒΑΣΗ

Με κριτήριο τη φορολογική βάση στην οποία επιβάλλονται, οι φόροι διακρίνονται σε τρεις κύριες κατηγορίες: σε φόρους εισοδήματος, περιουσίας και δαπάνης.

Οι φόροι εισοδήματος επιβάλλονται στο εισόδημα που έχει αποκτήσει η φορολογούμενη μονάδα κατά τη διάρκεια μιας χρονικής περιόδου, κατά τεκμήριο κατά τη διάρκεια ενός έτους, η οποία ονομάζεται οικονομική χρήση (Μανιάτης & Γουσίου, 2011). Οι φόροι αυτοί διακρίνονται περαιτέρω σε δύο μεγάλες κατηγορίες. Σε αυτούς που επιβάλλονται στα φυσικά πρόσωπα, δηλαδή στα νοικοκυριά (personal income taxes) και σε αυτούς που επιβάλλονται στα νομικά πρόσωπα, δηλαδή στις επιχειρήσεις (corporate income taxes). Στις κατηγορίες αυτές προστίθεται ενίοτε και μια τρίτη κατηγορία, αυτή του φόρου υπεραξίας (capital gains tax), γιατί αλλού η υπεραξία περιλαμβάνεται στη νομοθεσία για τη φορολογία εισοδήματος φυσικών και νομικών προσώπων και αλλού φορολογείται με την επιβολή ειδικών φόρων υπεραξίας (Μπαλφούσιας, 1991).

Οι φόροι εισοδήματος, παρά τα σημαντικά εννοιολογικά και διαχειριστικά προβλήματα που εμφανίζουν στην πράξη, θεωρούνται ότι αποτελούν την πλέον σύγχρονη και δίκαιη μορφή φορολογίας (Μανιάτης & Γουσίου, 2011). Γι' αυτόν το λόγο εξάλλου αποτελούν στις περισσότερες οικονομικά προηγμένες χώρες τη σημαντικότερη πηγή φορολογικών εσόδων. Όσον αφορά τον φορολογικό συντελεστή, οι φόροι αυτοί μπορούν να επιβληθούν τόσο με αναλογικό όσο και με προοδευτικό συντελεστή. Στην

πράξη, οι φόροι εισοδήματος στα φυσικά πρόσωπα επιβάλλονται κατά κανόνα με προοδευτικό συντελεστή και οι φόροι στα νομικά πρόσωπα με αναλογικό συντελεστή.

Στους φόρους περιουσίας το ποσό του φόρου που καταβάλλουν οι φορολογούμενοι στο κράτος εξαρτάται από το μέγεθος της περιουσίας τους, έτσι όπως αυτή ορίζεται για φορολογικούς σκοπούς. Συνήθως, ως βάση υπολογισμού των φόρων λαμβάνεται η αξία των φορολογούμενων περιουσιακών στοιχείων. Σε ορισμένες όμως περιπτώσεις μπορεί ως βάση υπολογισμού των φόρων περιουσίας να λαμβάνεται υπόψη κάποιο άλλο μέγεθος (Καράγιωργας, 1981). Για παράδειγμα, μερικές φορές τα ακίνητα φορολογούνται με βάση την ετήσια απόδοσή τους (πραγματικό ή τεκμαρτό ενοίκιο) ή την επιφάνειά τους.

Οι φόροι περιουσίας επιβάλλονται συνήθως με αναλογικό φορολογικό συντελεστή, αν και η εφαρμογή προοδευτικού συντελεστή είναι πρακτικά εφικτή. Η συμμετοχή όμως των φόρων αυτών στα φορολογικά έσοδα είναι σήμερα μειωμένη, γιατί οι φόροι περιουσίας έχουν υπερκεραστεί από άλλες, πιο σύγχρονες και πιο δυναμικές πηγές εσόδων, όπως είναι οι φόροι εισοδήματος και οι φόροι καταναλωτικής δαπάνης (Σταματόπουλος, 2001).

Οι φόροι περιουσίας επιβάλλονται με διάφορες μορφές και διακρίνονται σε κατηγορίες, ανάλογα με το στάδιο στο οποίο επιβάλλονται και το εύρος των περιουσιακών στοιχείων που καλύπτουν. Ειδικότερα, με κριτήριο το στάδιο επιβολής τους οι φόροι περιουσίας διακρίνονται σε φόρους που επιβάλλονται κατά τη μεταβίβαση και σε φόρους που επιβάλλονται στην κατοχή περιουσιακών στοιχείων. Περαιτέρω, οι φόροι που επιβάλλονται στη μεταβίβαση διακρίνονται στις εξής κατηγορίες (Μανιάτης & Γουσίου, 2011):

➤ **Φόρος κληρονομιών (inheritance tax ή estate tax)**

Ο φόρος κληρονομιών επιβάλλεται κατά τη μεταβίβαση της περιουσίας λόγω θανάτου και είναι προοδευτικός. Μπορεί να επιβληθεί είτε στο σύνολο της κληρονομούμενης περιουσίας πριν από την κατανομή της στους κληρονόμους (estate tax) είτε, όπως ισχύει στις περισσότερες χώρες, μετά την κατανομή της περιουσίας στους κληρονόμους

(inheritance tax), ανάλογα με το μερίδιο της κληρονομούμενης περιουσίας που αναλογεί σε κάθε κληρονόμο,

➤ **Φόρος δωρεών (gift tax)**

Ο φόρος αυτός επιβάλλεται στις δωρεές περιουσιακών στοιχείων με τον ίδιο ακριβώς τρόπο που επιβάλλεται ο φόρος κληρονομιών. Επιβάλλεται όμως στις μεταβιβάσεις περιουσιακών στοιχείων που γίνονται εν ζωή με τη μορφή της δωρεάς, ενώ ο φόρος κληρονομιών επιβάλλεται στις μεταβιβάσεις λόγω θανάτου. Όσον αφορά τα υπόλοιπα χαρακτηριστικά τους, οι δύο αυτοί φόροι είναι καθ' όλα όμοιοι, έτσι ώστε να μη φορολογούνται διαφορετικά οι δωρεές που γίνονται εν ζωή από τις μεταβιβάσεις λόγω θανάτου, κάτι που ενδεχομένως θα ήταν άδικο και θα άφηνε περιθώρια για καταστρατηγήσεις.

➤ **Φόρος μεταβίβασης ακινήτων (real property transfer tax)**

Ο φόρος αυτός επιβαρύνει τις αγοραπωλησίες ακινήτων ή, αλλιώς, τις μεταβιβάσεις που γίνονται με αντάλλαγμα. Επιβάλλεται με αναλογικό ή ελαφρώς προοδευτικό συντελεστή και βαρύνει συνήθως τους αγοραστής.

Σε αντίθεση με τους φόρους στη μεταβίβαση της περιουσίας, οι οποίοι επιβάλλονται εφάπαξ, οι φόροι στην ιδιοκτησία ή στην κατοχή περιουσίας είναι περιοδικοί φόροι οι οποίοι επιβάλλονται σε ετήσια βάση και επιβαρύνουν την ιδιοκτησία αυτή καθαυτή. Λόγω του μεγάλου μεγέθους της φορολογικής βάσης, οι φόροι στην κατοχή περιουσίας επιβάλλονται με πολύ χαμηλούς φορολογικούς συντελεστές, έτσι ώστε να μην αναγκασθούν οι κάτοχοι των περιουσιακών στοιχείων να τα ρευστοποιήσουν προκειμένου να καταβάλλουν το φόρο. Οι φόροι κατοχής περιουσίας διακρίνονται σε γενικούς και σε ειδικούς (Σταματόπουλος, 2001). Γενικοί είναι οι φόροι που επιβάλλονται σε όλα τα περιουσιακά στοιχεία και ειδικοί αυτοί που επιβάλλονται μόνο σε ορισμένες κατηγορίες περιουσιακών στοιχείων. Στην πράξη, η επιβολή ειδικών φόρων περιουσίας περιορίζεται συνήθως στα ακίνητα. Οι φόροι στην κατοχή περιουσίας διακρίνονται περαιτέρω στις εξής κατηγορίες:

➤ **Φόρος καθαρού πλούτου (net wealth tax)**

Ο φόρος αυτός επιβάλλεται στη συνολική καθαρή αξία των περιουσιακών στοιχείων του φορολογουμένου, δηλαδή στη συνολική αξία των περιουσιακών στοιχείων που συνθέτουν τον ατομικό του πλούτο, αφαιρουμένων των προσωπικών του οφειλών και των οφειλών που βαρύνουν τα περιουσιακά του στοιχεία. Ο φόρος καθαρού πλούτου είναι προσωπικός φόρος, δηλαδή επιβάλλεται μόνο στα φυσικά πρόσωπα, με συντελεστή ο οποίος είναι συνήθως προοδευτικός.

➤ **Γενικός φόρος περιουσίας (general property tax)**

Όπως και ο φόρος καθαρού πλούτου, ο γενικός φόρος περιουσίας επιβάλλεται σε όλα τα περιουσιακά στοιχεία, αλλά διαφέρει από το φόρο καθαρού πλούτου σε δύο σημεία. Πρώτον, δεν αφαιρούνται από την αξία που υποβάλλεται σε φορολογία οι υποχρεώσεις του φορολογουμένου. Δεύτερον, ο γενικός φόρος περιουσίας δεν είναι προσωπικός, δηλαδή επιβάλλεται τόσο στα φυσικά όσο και στα νομικά πρόσωπα.

➤ **Φόρος ακίνητης περιουσίας (real property tax)**

Πρόκειται για ειδικό φόρο περιουσίας η επιβολή του οποίου περιορίζεται μόνο στην ακίνητη περιουσία (Σταματόπουλος, 2001). Συνήθως ο φόρος αυτός επιβάλλεται τόσο στη γη όσο και στα κτίρια. Σε ορισμένες όμως χώρες ο φόρος που επιβάλλεται στη γη είναι διαφορετικός από το φόρο που επιβάλλεται στα κτίρια, ενώ αλλού μπορεί να φορολογείται μία μόνο από τις δύο αυτές κατηγορίες ακινήτων.

Η επιβολή των φόρων δαπάνης περιορίζεται ουσιαστικά στην κατανάλωση, γι' αυτό και οι φόροι αυτοί αναφέρονται συνήθως ως φόροι καταναλωτικής δαπάνης ή απλώς φόροι κατανάλωσης (consumption taxes). Με τους φόρους κατανάλωσης το ποσό που καταβάλλουν οι φορολογούμενοι προς το κράτος εξαρτάται από το ύψος της καταναλωτικής τους δαπάνης και, αν και θεωρητικά αυτό θα μπορούσε να γίνει και με την επιβολή άμεσης φορολογίας, οι φόροι κατανάλωσης που εφαρμόζονται στην πράξη είναι έμμεσοι φόροι που επιβάλλονται στην πώληση, στην παραγωγή ή στην εισαγωγή προϊόντων (Μπαλφούσιας, 1991). Οι φόροι κατανάλωσης επιβαρύνουν τους αγοραστές

και επιβάλλονται με αναλογικό συντελεστή, γιατί με το πλήθος των προϊόντων, των αγοραστών και των πωλητών που υπάρχουν στην αγορά, η επιβολή προοδευτικού συντελεστή είναι πρακτικά αδύνατη. Λόγω επίσης της πληθώρας των προϊόντων και των κατηγοριών συναλλαγών που επιβαρύνουν οι φόροι κατανάλωσης, οι φόροι αυτοί μπορούν να επιβληθούν με διάφορους τρόπους και μορφές.

➤ Γενικοί και ειδικοί φόροι κατανάλωσης

Οι φόροι κατανάλωσης ανάλογα με το φάσμα των προϊόντων στο οποίο επιβάλλονται διακρίνονται σε (Μπαλφούσιας, 1991):

- γενικούς φόρους κατανάλωσης (general consumption taxes) και,
- ειδικούς φόρους κατανάλωσης (excise taxes), όπου οι γενικοί φόροι κατανάλωσης επιβάλλονται σε όλα τα προϊόντα ή υπηρεσίες της αγοράς, με ελάχιστες ενδεχομένως εξαιρέσεις, ενώ οι ειδικοί φόροι κατανάλωσης επιβάλλονται σε ένα μόνο προϊόν ή σε πολύ περιορισμένο αριθμό προϊόντων ή υπηρεσιών.

Ως παράδειγμα γενικού φόρου κατανάλωσης μπορεί να αναφερθεί ο Φόρος Προστιθέμενης Αξίας (ΦΠΑ), ενώ ως παράδειγμα ειδικών φόρων κατανάλωσης ο φόρος καπνού, ο φόρος καυσίμων, ο φόρος οινοπνεύματος κ.λπ.

➤ Φόροι κατά μονάδα και φόροι κατ' αξία

Ανάλογα με τον τρόπο με τον οποίο υπολογίζεται η φορολογική υποχρέωση, οι έμμεσοι φόροι κατανάλωσης διακρίνονται σε φόρους που επιβάλλονται κατ' αξία (ad valorem taxes) και σε φόρους που επιβάλλονται κατά μονάδα (unit taxes ή specific taxes) φορολογούμενου προϊόντος. Φόροι κατ' αξία είναι αυτοί που υπολογίζονται ως ποσοστό στην τιμή του φορολογούμενου προϊόντος (π.χ. 10% στην τιμή), ενώ φόροι κατά μονάδα είναι οι φόροι οι οποίοι υπολογίζονται ως χρηματικό ποσό ανά μονάδα φορολογούμενου προϊόντος (Μπαλφούσιας, 1991).

Έπεται ότι τα φορολογικά έσοδα στους φόρους κατ' αξία είναι συνάρτηση όχι μόνο της πωλούμενης ποσότητας, αλλά και της τιμής. Έτσι, όταν αυξάνουν οι τιμές, αυξάνει *ceteris paribus* το μέγεθος της φορολογικής βάσης και κατ' επέκταση αυξάνουν τα φο-

ρολογικά έσοδα. Ή αλλιώς, τα έσοδα από τους φόρους αυτούς προσαρμόζονται στις μεταβολές των τιμών, κάτι που δεν συμβαίνει στους φόρους που επιβάλλονται ως συγκεκριμένο χρηματικό ποσό ανά μονάδα προϊόντος.

➤ **Φόροι στη συνολική αξία και φόροι στην προστιθέμενη αξία**

Οι φόροι κατανάλωσης, ανάλογα με τη φορολογική βάση στην οποία επιβάλλονται, διακρίνονται σε (Μπαλφούσιας, 1991):

- φόρους που επιβάλλονται στη συνολική αξία πώλησης των φορολογούμενων αγαθών και υπηρεσιών και,
- σε φόρους που επιβάλλονται στην προστιθέμενη αξία. Οι πρώτοι επιβάλλονται στην τιμή πώλησης των φορολογούμενων προϊόντων, ενώ οι δεύτεροι στην επιπλέον αξία που προστίθεται σ' αυτά σε κάθε στάδιο της παραγωγικής τους διαδικασίας.

Ως παράδειγμα φόρου που επιβάλλεται στη συνολική αξία μπορεί να αναφερθεί ο φόρος κύκλου εργασιών (turnover tax) ή φόρος πωλήσεων (sales tax). Χαρακτηριστικό παράδειγμα της δεύτερης κατηγορίας φόρων αποτελεί ο ΦΠΑ (value added tax).

Μια ειδική υποκατηγορία φόρων που επιβάλλονται στη συνολική αξία αποτελούν οι δασμοί, οι οποίοι είναι φόροι που επιβάλλονται αποκλειστικά στα εισαγόμενα από το εξωτερικό ή στα εξαγόμενα στο εξωτερικό προϊόντα. Τους φόρους αυτούς τους καταβάλλουν οι εισαγωγείς ή εξαγωγείς και τους μετακυλίου κατά τεκμήριο στον τελικό καταναλωτή. Η σημασία ωστόσο των φόρων αυτών έχει πλέον σήμερα περιορισθεί σημαντικά λόγω της απελευθέρωσης του διεθνούς εμπορίου.

1.4.2. Η ΔΙΑΚΡΙΣΗ ΤΩΝ ΦΟΡΩΝ ΜΕ ΚΡΙΤΗΡΙΟ ΤΩΝ ΦΟΡΟΛΟΓΙΚΟ ΣΥΝΤΕΛΕΣΤΗ

Με κριτήριο το χαρακτήρα του φορολογικού συντελεστή οι φόροι δια κρίνονται σε προοδευτικούς, αναλογικούς και αντίστροφα προοδευτικούς. Προοδευτικοί είναι οι φόροι των οποίων όσο αυξάνει η φορολογική βάση, τόσο μεγαλύτερο ποσοστό της α-

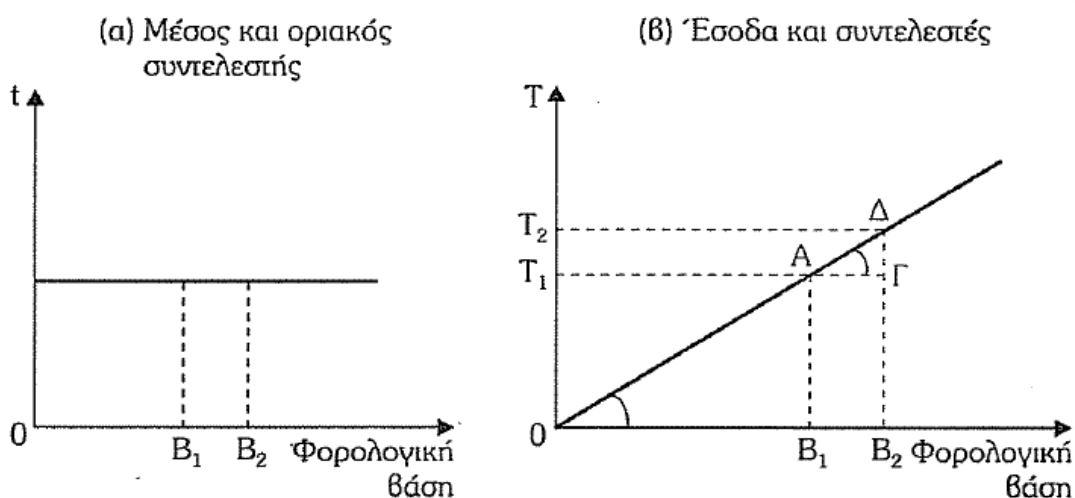
πορροφούν οι φόροι (Μπαλφούσιας, 1991). Ή αλλιώς, οι φόροι των οποίων ο μέσος φορολογικός συντελεστής αυξάνει όσο αυξάνει η φορολογική βάση.

Αναλογικοί είναι οι φόροι οι οποίοι απορροφούν ένα σταθερό ποσοστό της φορολογικής βάσης, δηλαδή οι φόροι των οποίων ο μέσος φορολογικός συντελεστής παραμένει ο ίδιος ανεξάρτητα από το μέγεθος της φορολογικής βάσης.

Τέλος, αντίστροφα προοδευτικοί είναι οι φόροι των οποίων όσο αυξάνει η φορολογική βάση τόσο μικρότερο ποσοστό της απορροφούν οι φόροι. Δηλαδή, αντίστροφα προοδευτικοί είναι οι φόροι των οποίων ο μέσος φορολογικός συντελεστής μειώνεται όσο αυξάνει η φορολογική βάση.

Στους αναλογικούς φόρους ο οριακός φορολογικός συντελεστής παραμένει σταθερός και δεν μεταβάλλεται με τη μεταβολή της φορολογικής βάσης. Επίσης, στους αναλογικούς φόρους ο μέσος φορολογικός συντελεστής ισούται με τον οριακό. Έτσι, στους φόρους αυτούς η φορολογούσα αρχή ανεξάρτητα από το μέγεθος της φορολογικής βάσης αφαιρεί πάντοτε το ίδιο ποσοστό αυτής (Καράγιωργας, 1981).

Διάγραμμα 1.1α και 1.1β: Έσοδα και συντελεστές στην αναλογική φορολογία

Πηγή: Μανιάτης & Γουσίου, 2011

Ειδικότερα, η οριζόντια γραμμή στο Διάγραμμα 1.1α παριστά τον οριακό και τον μέσο φορολογικό συντελεστή και δείχνει ότι στον αναλογικό φόρο ο μέσος φορολογικός συντελεστής ισούται με τον οριακό, ενώ στο Διάγραμμα 1.1β φαίνεται ότι η γωνία $A0B_2$ είναι ίση με τη γωνία $\Delta A\Gamma$. Δηλαδή, ότι η εφαπτομένη της γωνίας $A0B_2$, η οποία παριστά τον μέσο φορολογικό συντελεστή είναι ίση με την εφαπτομένη της γωνίας $\Delta A\Gamma$, η οποία παριστά τον οριακό φορολογικό συντελεστή (Μανιάτης & Γουσίου, 2011). Η ιδιότητα αυτή του αναλογικού φόρου έχει ως αποτέλεσμα σ' αυτόν το φόρο τα φορολογικά έσοδα να μεταβάλλονται με την ίδια αναλογία με την οποία μεταβάλλεται η φορολογική βάση.

Αναλογικοί φόροι είναι όλοι οι έμμεσοι φόροι κατανάλωσης και πολύ συχνά οι φόροι ακίνητης περιουσίας. Πρέπει ωστόσο να σημειωθεί ότι οι φόροι αυτοί είναι αναλογικοί μόνο ως προς τη φορολογική βάση στην οποία επιβάλλονται. Γιατί, αν εκφρασθεί το ποσό της φορολογικής επιβάρυνσης που προκαλούν στους φορολογουμένους ως ποσοστό του εισοδήματός τους, οι φόροι αυτοί είναι αντίστροφα προοδευτικοί.

Κάτι αντίστοιχο ισχύει συχνά στην πράξη και με τους φόρους ακίνητης περιουσίας. Συγκεκριμένα, έχει παρατηρηθεί ότι όσο χαμηλότερο είναι το εισόδημα των ατόμων, τόσο μεγαλύτερο μέρος της περιουσίας τους αποτελείται από ακίνητα, τα οποία υπάγονται στους φόρους ακίνητης περιουσίας (Μπαλφούσιου, 1998). Αντίθετα, όσο μεγαλύτερο είναι το εισόδημα τόσο μεγαλύτερο μέρος της συνολικής περιουσίας αποτελείται από άλλα περιουσιακά στοιχεία (έργα τέχνης, πολύτιμοι λίθοι κ.λπ.) τα οποία δεν υπόκεινται στους φόρους ακίνητης περιουσίας. Υπό αυτή, λοιπόν, την έννοια αρκετοί από τους αναλογικούς φόρους περιουσίας που εφαρμόζονται στην πράξη είναι ως προς το εισόδημα των φορολογουμένων αντίστροφα προοδευτικοί.

Απ' όσα αναφέρθηκαν παραπάνω προκύπτει ότι προοδευτικοί είναι οι φόροι στους οποίους ο μέσος φορολογικός συντελεστής αυξάνει όταν αυξάνει η φορολογική βάση. Για να συμβεί αυτό θα πρέπει, εκτός από την περίπτωση της αφανούς προοδευτικότητας που θα αναφερθεί στη συνέχεια, αυξανόμενη της φορολογικής βάσης να αυξάνουν και οι φορολογικοί συντελεστές (Μανιάτης & Γουσίου, 2011).

Η εφαρμογή ωστόσο διαφορετικού συντελεστή για κάθε μονάδα της φορολογικής βάσης θα ήταν πρακτικά δύσκολη και γι' αυτό η εφαρμογή των προοδευτικών φόρων γίνεται στην πράξη με το διαχωρισμό της φορολογικής βάσης σε κλιμάκια και την εφαρμογή σε κάθε κλιμάκιο διαφορετικών φορολογικών συντελεστών, οι οποίοι είναι διαδοχικά υψηλότεροι των προηγούμενων. Δηλαδή, αντί για τη συνάρτηση φορολογικών εσόδων (1)

$$T = B * t \quad (1)$$

που ορίστηκε στο κεφάλαιο 1, στην προοδευτική φορολογία η συνάρτηση των φορολογικών εσόδων ορίζεται ως

$$T = B * t = (b_1 * t_1) + (b_2 * t_2) + (b_3 * t_3) + \dots + (b_n * t_n) \quad (2)$$

όπου $b_1, b_2, b_3 \dots b_n$ είναι τα διαδοχικά ανώτερα κλιμάκια της φορολογικής βάσης και $t_1, t_2, t_3 \dots t_n$ οι αντιστοιχούντες στα κλιμάκια αυτά διαδοχικά υψηλότεροι φορολογικοί συντελεστές. Οι συντελεστές αυτοί μαζί με τα κλιμάκια συνθέτουν τη φορολογική κλίμακα (Τερζόπουλος, 2012). Ειδικότερα, η φορολογική νομοθεσία ορίζει το εύρος των κλιμακίων της φορολογικής κλίμακας καθώς και τους φορολογικούς συντελεστές που αντιστοιχούν σε αυτά και το ποσό του φόρου που αναλογεί προκύπτει από την εφαρμογή των συντελεστών αυτών στις μονάδες της φορολογικής βάσης (Φινοκαλιώτης, 2005).

Στην πράξη, η εφαρμογή προοδευτικής φορολογίας είναι δυνατή στη φορολογία του εισοδήματος, στη φορολογία κληρονομιών και στη φορολογία κατοχής περιουσίας, ενώ δεν είναι πρακτικά εφικτή στους φόρους που επιβάλλονται στις συναλλαγές.

➤ **Αύξουσα, φθίνουσα και σταθερή προοδευτικότητα**

Ενδιαφέρον παρουσιάζει από διανεμητικής πλευράς ο τρόπος με τον οποίο μεταβάλλεται ο μέσος φορολογικός συντελεστής καθώς κινούμεθα σε μια φορολογική κλίμακα από τα χαμηλότερα προς τα υψηλότερα κλιμάκια της φορολογικής βάσης (Μπαλφούσσιας, 1998). Γιατί ο τρόπος με τον οποίο μεταβάλλεται ο μέσος φορολογικός συντελεστής δείχνει τον τρόπο φορολόγησης των διαφόρων φορολογικών κλιμακίων σε σχέ-

ση με τα προηγούμενα και κατ' επέκταση αντανακλά τη φιλοσοφία με βάση την οποία έχει σχεδιασθεί η φορολογική κλίμακα.

Αν ο μέσος φορολογικός συντελεστής αυξάνει με τον ίδιο ρυθμό στα διαδοχικά κλιμάκια εισοδήματος, η προοδευτικότητα του φόρου ονομάζεται σταθερή. Αν ο μέσος φορολογικός συντελεστής αυξάνει με αυξανόμενο ρυθμό, η προοδευτικότητα του φόρου ονομάζεται αύξουσα και αν ο μέσος φορολογικός συντελεστής αυξάνει με φθίνοντα ρυθμό, η προοδευτικότητα του φόρου ονομάζεται φθίνουσα.

Παράγοντες που επηρεάζουν αυτήν τη μεταβολή του μέσου φορολογικού συντελεστή είναι ο ρυθμός με τον οποίο μεταβάλλονται οι φορολογικοί συντελεστές από κλιμάκιο σε κλιμάκιο και το εύρος των κλιμακίων (Μπαλφούσιας, 1998). Για παράδειγμα, μπορεί στα πρώτα κλιμάκια η προοδευτικότητα να είναι αύξουσα, στη συνέχεια να γίνεται σταθερή και κατόπιν φθίνουσα ή να υπάρχει οποιοσδήποτε άλλος συνδυασμός αυτών. Σημειώνεται ωστόσο ότι μια φορολογική κλίμακα δεν είναι απαραίτητο να χαρακτηρίζεται από αύξουσα, σταθερή ή φθίνουσα προοδευτικότητα καθ' όλο της το εύρος, αλλά μπορεί να συνδυάζει περισσότερα από ένα από αυτά τα χαρακτηριστικά.

➤ Αφανής προοδευτικότητα

Η προοδευτικότητα στην οποία αναφερθήκαμε παραπάνω είναι εμφανής και αποτελεί φυσικό επακόλουθο της ύπαρξης αυτής καθαυτής της φορολογικής κλίμακας. Εκτός όμως από την εμφανή προοδευτικότητα υπάρχει και η αφανής προοδευτικότητα, η οποία δεν είναι άμεσα ορατή, αλλά προκύπτει όταν σε έναν αναλογικό φόρο προβλέπεται κάποια φορολογική απαλλαγή (Μπαλφούσιας, 1998). Δηλαδή, η χορήγηση μιας φορολογικής απαλλαγής μετατρέπει αυτόματα έναν αναλογικό φόρο σε προοδευτικό.

Από τα παραπάνω συνάγεται ότι, εκτός από τη μείωση της φορολογικής επιβάρυνσης που προκαλούν, οι φορολογικές απαλλαγές αυξάνουν και την προοδευτικότητα του φορολογικού συστήματος. Όπως θα φανεί ωστόσο στη συνέχεια το γεγονός αυτό δεν συνεπάγεται ότι η παροχή φορολογικών απαλλαγών συμβάλλει αναγκαστικά στη δικαιότερη κατανομή των βαρών. Αντίθετα, στην πράξη μερικές φορές οι απαλλαγές δεν παρέχονται με κοινωνικά κριτήρια, αλλά ως αποτέλεσμα πολιτικής πίεσης των ενδια-

φερόμενων ομάδων, με αποτέλεσμα να επενεργούν αρνητικά στην κατανομή των βαρών.

Στην αντίστροφα προοδευτική φορολογία ο μέσος φορολογικός συντελεστής μειώνεται όσο αυξάνει η φορολογική βάση. Δηλαδή, η φορολογούσα αρχή αφαιρεί μεγαλύτερο ποσοστό της φορολογικής βάσης από τις χαμηλότερες οικονομικά τάξεις απ' ό,τι από τις υψηλές.

Το γεγονός ότι ο μέσος φορολογικός συντελεστής μειώνεται καθώς αυξάνει η φορολογική βάση έχει ως επακόλουθο τα φορολογικά έσοδα στους φόρους αυτούς να αυξάνουν με ρυθμό βραδύτερο από το ρυθμό αύξησης της φορολογικής βάσης.

Αντίστροφα προοδευτικοί φόροι δεν θεσπίζονται στην πράξη, γιατί δεν υπακούει σε κανέναν κανόνα λογικής ή φορολογικής ηθικής η θεσμοθέτηση φόρων το βάρος των οποίων να μειώνεται όσο αυξάνει η φορολογική βάση. Υπάρχουν όμως πολλά παραδείγματα φόρων των οποίων η τελική επίπτωση είναι στην πράξη αντίστροφα προοδευτική (Τερζόπουλος, 2012). Μια τέτοια περίπτωση αναφέρθηκε παραπάνω σε σχέση με τους φόρους κατανάλωσης, οι οποίοι, αν και επιβάλλονται με αναλογικό συντελεστή, αν εκφραστούν ως ποσοστό του εισοδήματος των φορολογουμένων, είναι αντίστροφα προοδευτικοί (Μπαλφούσιας, 1998). Όμως, ακόμη και προοδευτικοί φόροι μπορεί να λειτουργούν στην πράξη αντίστροφα προοδευτικά. Για παράδειγμα, αν κατά την εφαρμογή του ο φόρος εισοδήματος φυσικών προσώπων αφήνει μεγάλα περιθώρια φοροδιαφυγής, τα οποία εκμεταλλεύονται πρωτίστως οι ανήκοντες στις υψηλότερες εισοδηματικές τάξεις, μπορεί ο φόρος αυτός να λειτουργεί στην πραγματικότητα αντίστροφα προοδευτικά παρά τους έντονα προοδευτικούς συντελεστές με τους οποίους μπορεί να είναι εφοδιασμένος.

1.4.3. ΔΙΑΚΡΙΣΗ ΤΩΝ ΦΟΡΩΝ ΜΕ ΚΡΙΤΗΡΙΟ ΤΟ ΦΟΡΕΑ ΠΟΥ ΤΟΥΣ ΕΠΙΒΑΛΛΕΙ

Οι φόροι δεν διαφέρουν μεταξύ τους μόνο ανάλογα με τη φορολογική βάση στην οποία επιβάλλονται και το χαρακτήρα του φορολογικού συντελεστή, αλλά και ανάλογα με τον δημόσιο φορέα που τους επιβάλλει. Με βάση το κριτήριο αυτό οι φόροι διακρίνονται συνήθως σε φόρους:

- της Κεντρικής Διοίκησης,
- της Τοπικής Αυτοδιοίκησης και
- των φορέων Κοινωνικής Ασφάλισης.

Αρμόδιο για τους φόρους της Κεντρικής Διοίκησης είναι το υπουργείο Οικονομικών και τα έσοδα από τους φόρους αυτούς καλύπτουν τις δαπάνες του κρατικού προϋπολογισμού. Οι φόροι της Τοπικής Αυτοδιοίκησης επιβάλλονται από τους φορείς της Τοπικής Αυτοδιοίκησης (στην Ελλάδα, τους Δήμους και τις Περιφέρειες), χρηματοδοτούν τις δαπάνες των φορέων αυτών και η σημασία τους στα συνολικά φορολογικά έσοδα εξαρτάται από το σύστημα διοίκησης της χώρας και το βαθμό της δημοσιονομικής αποκέντρωσης που επικρατεί. Δηλαδή, εξαρτάται από το αν το διοικητικό σύστημα της χώρας είναι ομοσπονδιακό ή ενιαίο (federal ή unitary system) και από το βαθμό της δημοσιονομικής της αποκέντρωσης, δηλαδή από το βαθμό στον οποίο η Κεντρική Διοίκηση έχει εκχωρήσει αρμοδιότητες και φορολογική εξουσία στην Τοπική Αυτοδιοίκηση (Τερζόπουλος, 2012). Τέλος, ως φόροι της Κοινωνικής Ασφάλισης νοούνται οι εισφορές των εργοδοτών και των εργαζομένων στην Κοινωνική Ασφάλιση. Οι εισφορές αυτές θεωρούνται από αναλυτικής πλευράς φόροι γιατί δεν διαφέρουν όσον αφορά τα χαρακτηριστικά τους και τις οικονομικές τους επιπτώσεις από τους υπόλοιπους φόρους.

Οι αλληλεπιδράσεις και αλληλεξαρτήσεις μεταξύ όλων αυτών των φόρων που συνθέτουν το φορολογικό σύστημα μιας χώρας είναι σημαντικές και ανεξάρτητες από το φορέα της Διοίκησης που τους επιβάλλει, γεγονός που καθιστά αναγκαίο οι αλλαγές που επιχειρούνται σε αυτούς να εξετάζονται στο πλαίσιο της λειτουργίας του όλου φορολογικού συστήματος και όχι μεμονωμένα και αποσπασματικά, όπως ενίοτε γίνεται στην πράξη.

1.4.4. ΑΜΕΣΟΙ ΚΑΙ ΕΜΜΕΣΟΙ ΦΟΡΟΙ

Μια διάκριση των φόρων που χρησιμοποιείται ευρύτατα στην πράξη είναι ανάμεσα σε άμεσους και έμμεσους φόρους. Ωστόσο, αν και η διάκριση αυτή είναι συχνή και ιδιαίτερα σημαντική από αναλυτική άποψη, δεν υπάρχουν σαφή και αναμφισβήτητα κριτή-

ρια για το ποια ακριβώς είναι τα στοιχεία που διακρίνουν έναν άμεσο από έναν έμμεσο φόρο.

Παλαιότερα υποστηρίζονταν ότι το κριτήριο διάκρισης των φόρων σε άμεσους και έμμεσους έπρεπε να είναι η δυνατότητα ή μη των φορολογουμένων να μετακυλήσουν το φορολογικό τους βάρος σε άλλους φορολογουμένους με τους οποίους έρχονται σε συναλλαγή (Τερζόπουλος, 2012). Με βάση το κριτήριο αυτό ως άμεσοι φόροι θεωρούνταν οι φόροι τους οποίους οι φορολογούμενοι δεν μπορούν να μετακυλήσουν σε άλλους και έμμεσοι φόροι οι φόροι οι οποίοι μπορούν να μετακληθούν. Και επειδή θεωρούνταν ότι οι φόροι εισοδήματος και περιουσίας δεν μπορούν να μετακυληθούν, οι φόροι αυτοί χαρακτηρίζονταν άμεσοι. Αντίστοιχα, οι φόροι δαπάνης χαρακτηρίζονταν έμμεσοι, γιατί θεωρούνταν ότι μπορούν να μετακυληθούν.

Ωστόσο, διαπιστώθηκε στην πορεία ότι η διάκριση των φόρων σε άμεσους και έμμεσους με κριτήριο τη δυνατότητα της μετακύλισής τους δεν είναι ασφαλής. Γιατί διαπιστώθηκε στην πράξη ότι φόροι οι οποίοι θεωρούνταν ότι δεν μετακυλίνονται, κάτω από συγκεκριμένες συνθήκες μπορούν να μετακυληθούν. Διαπιστώθηκε επίσης ότι οι φόροι δαπάνης, οι οποίοι θεωρούνταν ότι μετακυλίνονται, δεν μπορούν να μετακυληθούν πάντοτε, αλλά ότι η δυνατότητα αυτή εξαρτάται από τις συνθήκες της αγοράς (Τερζόπουλος, 2012). Έτσι, με βάση το κριτήριο της μετακύλισής θα μπορούσε ο ίδιος φόρος σε συνθήκες που επιτρέπουν τη μετακύλισή του να θεωρηθεί έμμεσος και σε άλλες αμέσως.

Ένα άλλο κριτήριο που έχει προταθεί για τη διάκριση των φόρων σε άμεσους και έμμεσους αναφέρεται στην πρόθεση του νομοθέτη όσον αφορά το πρόσωπο που επιθυμεί να επιβαρυνθεί με το φόρο. Αν πρόθεση του νομοθέτη είναι να επιβαρυνθεί με το φόρο το πρόσωπο που τον καταβάλλει στο Δημόσιο, ο φόρος θεωρείται άμεσος. Αν από την άλλη πλευρά η πρόθεση του νομοθέτη είναι να μετατεθεί ο φόρος από το πρόσωπο στο οποίο επιβάλλεται σε αυτούς με τους οποίους συναλλάσσεται, ο φόρος θεωρείται έμμεσος. Αλλά και το κριτήριο αυτό δεν είναι ασφαλές, αφενός, γιατί η πρόθεση του νομοθέτη δεν είναι πάντοτε σαφής και, αφετέρου, γιατί η μετακύλισή ή μη ενός φόρου δεν εξαρτάται στην πράξη από την πρόθεση του νομοθέτη, αλλά από άλλους παράγοντες, οι οποίοι δεν είναι εκ των προτέρων γνωστοί και δεδομένοι.

Τέλος, ένα άλλο κριτήριο διάκρισης των φόρων σε άμεσους και έμμεσους βασίζεται στο κατά πόσο οι φόροι που επιβάλλονται είναι ή όχι αντιληπτοί στους φορολογουμένους. Με βάση το κριτήριο αυτό οι φόροι που είναι αντιληπτοί στους φορολογουμένους θεωρούνται άμεσοι, ενώ αυτοί που δεν είναι αντιληπτοί θεωρούνται έμμεσοι (Τερζόπουλος, 2012). Ως άμεσοι λοιπόν φόροι θα μπορούσαν να θεωρηθούν οι φόροι εισοδήματος και περιουσίας, οι οποίοι είναι άμεσα αντιληπτοί από τους φορολογουμένους και ως έμμεσοι φόροι οι φόροι δαπάνης οι οποίοι υποκρύπτονται στις τιμές των αγαθών και υπηρεσιών. Ωστόσο, και το κριτήριο αυτό δεν είναι ασφαλές, γιατί υπάρχουν φόροι οι οποίοι ενώ ενσωματώνονται στις τιμές των προϊόντων είναι αντιληπτοί στους φορολογουμένους, όπως είναι, για παράδειγμα, ο ΦΠΑ, το ποσό του οποίου αναγράφεται στα τιμολόγια των αγορών, ενώ υπάρχουν φόροι εισοδήματος οι οποίοι δεν γίνονται εύκολα αντιληπτοί (π.χ., φόρος εισοδήματος στον τόκο των καταθέσεων, παρακρατούμενος φόρος εισοδήματος στους μισθούς κ.λπ.).

Από τα παραπάνω συνάγεται ότι δεν υπάρχει ασφαλές και γενικά αποδεκτό κριτήριο διάκρισης των φόρων σε άμεσους και έμμεσους. Φαίνεται ωστόσο ότι η επικρατούσα άποψη για τη διάκριση αυτή βασίζεται στον τρόπο με τον οποίο εκδηλώνεται η φοροδοτική ικανότητα των φορολογουμένων (Τερζόπουλος, 2012). Αν η ικανότητα αυτή εκδηλώνεται άμεσα, δηλαδή αν οι φόροι επιβάλλονται σε στοιχεία που φανερώνουν άμεσα τη φοροδοτική ικανότητα των φορολογουμένων, όπως είναι το εισόδημα και η περιουσία που διαθέτουν, οι φόροι θεωρούνται άμεσοι. Αν όμως οι φόροι επιβάλλονται σε στοιχεία τα οποία έμμεσα μόνο θα μπορούσαν να θεωρηθούν ότι προσδίδουν φοροδοτική ικανότητα, όπως είναι οι συναλλαγές των φορολογουμένων, οι φόροι θεωρούνται έμμεσοι.

2. Η ΚΑΤΑΣΤΑΣΗ ΤΗΣ ΕΛΛΗΝΙΚΗΣ ΟΙΚΟΝΟΜΙΑΣ

2.1. ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Κάνοντας μια συνοπτική ανασκόπηση στις μακροοικονομικές εξελίξεις που έλαβαν χώρα στην Ελλάδα κατά τη διάρκεια των τελευταίων ετών, βλέπουμε πως η ανάπτυξη της ελληνικής οικονομίας, σύμφωνα με μελέτη του IOBE, (2015), σημείωσε σημαντική επιβράδυνση κατά τη διάρκεια του πρώτου τριμήνου του 2015, σε ποσοστό 0,4%, έναντι ρυθμού ανόδου του ΑΕΠ 1,3% κατά τη διάρκεια του τελευταίου τριμήνου του 2014.

Σημαντικά γεγονότα όπως η έντονη κλιμάκωση της πολιτικής αστάθειας κατά τη διάρκεια της προεκλογικής περιόδου ήταν ένας από τους κυριότερους παράγοντες των πολιτικοοικονομικών εξελίξεων οι οποίες σημειώθηκαν στις αρχές του τρέχοντος έτους. Πιο συγκεκριμένα, οι επιδράσεις που άσκησαν στις συνιστώσες του ΑΕΠ, εμφανίστηκαν κατά βάση, όπως θα αναπτυχθεί και παρακάτω, στην καταναλωτική συμπεριφορά (Weisbrot et al., 2015). Ειδικότερα, άλλος ένας παράγοντας που προκάλεσε την αποκλιμάκωση του ρυθμού αύξησης του ΑΕΠ κατά τη διάρκεια των αρχών του 2015, σε σύγκριση με το 2014, προέκυψε από την έντονη επιβράδυνση του ρυθμού αύξησης του τομέα των εξαγωγών.

2.2. ΣΤΟΙΧΕΙΑ ΤΗΣ ΕΛΛΗΝΙΚΗΣ ΟΙΚΟΝΟΜΙΑΣ

2.2.1. ΜΑΚΡΟΟΙΚΟΝΟΜΙΚΕΣ ΕΞΕΛΙΞΕΙΣ

Αναφορικά με τον τομέα των επενδύσεων, βάσει των δεδομένων που προκύπτουν από έρευνα του IOBE, (2015), φαίνεται πως παρουσιάζουν διεύρυνση, ενώ γίνεται εμφανής η αύξηση της κατανάλωσης των νοικοκυριών, έστω σε μικρό ποσοστό, καθώς και ο περιορισμός της πτώσης των δημόσιων καταναλωτικών δαπανών. Εν συνεχεία, η νέα τόνωση της ιδιωτικής καταναλωτικής ζήτησης μπορεί να γίνει αντιληπτή μέσα από την απεικόνιση του ποσοστού των εισαγωγών οι οποίες εμφάνισαν υψηλή άνοδο των εισαγωγών, η οποία πάντως ήταν σαφώς ηπιότερη από ότι στα τέλη του 2014 και συνδυασμένη με τη μικρή αύξηση του ποσοστού των εξαγωγών, δεν επιδείνωσε παραπάνω το ισοζύγιο του εξωτερικού τομέα σε εθνικολογιστικούς όρους (IOBE, 2015).

Αποτελεσματικά, προκύπτει το γεγονός πως το σύνολο των επιπτώσεων της πολιτικής αστάθειας που εμφανίστηκε στην Ελληνική οικονομία, οδήγησαν στη νέα εξασθένηση της ανάκαμψης της κατά τη διάρκεια του συγκεκριμένο διαστήματος που διερευνάται. Ταυτόχρονα, συνεχίστηκε για δεύτερο τρίμηνο η άνοδος της ανεργίας. Ανάμεσα στις επιδράσεις της πολιτικής αβεβαιότητας, αναφορικά με την έκβαση των διαπραγματεύσεων με τους δανειστές, είναι ιδιαίτερα σημαντικά τα εξής (Weisbrot et al., 2015):

- Η διεθνής ελκυστικότητα των ελληνικών προϊόντων και υπηρεσιών, π.χ. των τουριστικών,
- Η μείωση της εμπιστοσύνης των ενδεχομένων επενδυτών στις προοπτικές της ελληνικής οικονομίας, λόγω της μη εφαρμογής των συμφωνημένων με τους εταίρους μεταρρυθμίσεων και των διαρθρωτικών αλλαγών, αλλά και εξαιτίας των προεκλογικών - μετεκλογικών εξαγγελιών για παραμέτρους της οικονομίας που επηρεάζουν σημαντικά την αποδοτικότητα των επενδύσεων,
- Η πραγματοποίηση καταναλωτικών δαπανών υπό την επίδραση του νομισματικού κίνδυνου. Οι συγκεκριμένες επιδράσεις επισημαίνονται και επειδή συνεχίστηκαν με ορισμένες εξ' αυτών να κλιμακώνονται.
- Τα πολύ υψηλά επίπεδα του περιορισμού της ρευστότητας, λόγω της μη καταβολής ορισμένης δόσης από τα δάνεια των ΕΕ-ΔΝΤ, της απόσυρσης των καταθέσεων των επιχειρήσεων αλλά και των νοικοκυριών από τα τραπεζικά ιδρύματα και της διακοπής αποδοχής από την ΕΚΤ των κρατικών ομολόγων ως εγγυήσεων.

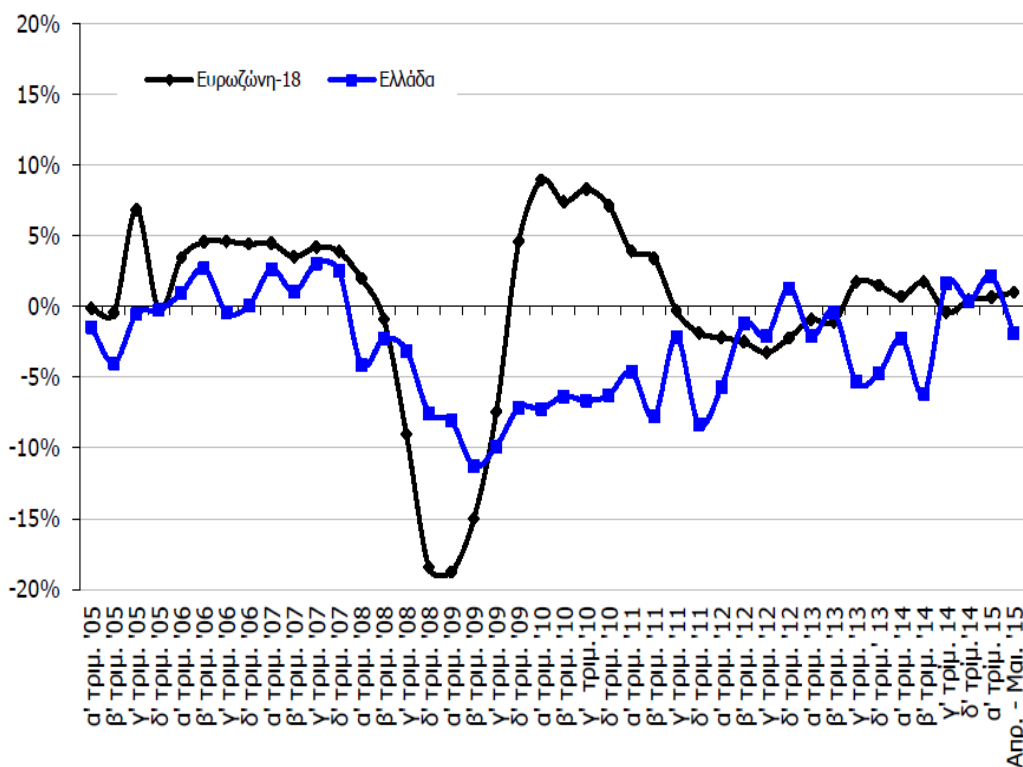
2.2.2. ΕΞΕΛΙΞΕΙΣ ΚΑΙ ΠΡΟΟΠΤΙΚΕΣ ΣΕ ΒΑΣΙΚΟΥΣ ΤΟΜΕΙΣ ΤΗΣ ΟΙΚΟΝΟΜΙΑΣ

Στη συγκεκριμένη ενότητα θα αναλυθούν οι τομείς της βιομηχανία, των κατασκευών, του λιανικού και χονδρικού εμπορίου και των υπηρεσιών. Η ανάλυση αυτή θα γίνει για να υπάρξει μια ολοκληρωμένη προσέγγιση αναφορικά με την πορεία της Ελληνικής οικονομίας κατά τη διάρκεια του 2015.

Αναφορικά με τον τομέα της βιομηχανίας, ο γενικός δείκτης βιομηχανικής παραγωγής φαίνεται να παρουσιάζει μια οριακή ενίσχυση του ποσοστού 0,8% έναντι απωλειών που σημειώθηκαν κατά τη διάρκεια του 2014. Παρ' όλα αυτά ισχύσει το γεγονός πως, κατά τη διάρκεια των τελευταίων μηνών, ανακόπηκε η ανοδική πορεία του δείκτη, γεγονός που σχετίζεται με την ευρύτερη ρευστότητα η οποία προκύπτει άμεσα από τις παρατεταμένες διαπραγματεύσεις των θεσμών και της πολιτικής ηγεσίας καθώς και την αποτυχία της επίτευξης μιας αποτελεσματικής συμφωνία ανάμεσα στους θεσμούς και την κυβέρνηση (Weisbrot et al., 2015). Κατά τη διάρκεια της ίδιας περιόδου, στις χώρες της Ε.Ε., η βιομηχανική παραγωγή εξακολουθεί να ενισχύεται, κατά το ποσοστό του 0,8%.

Η διαχρονική μεταβολή του δείκτη βιομηχανικής παραγωγής στην Ελλάδα και στην Ευρωζώνη παρουσιάζεται αναλυτικά στο παρακάτω διάγραμμα (Διάγραμμα 2.1).

Διάγραμμα 2.1: Δείκτης Βιομηχανικής Παραγωγής στην Ελλάδα και στην Ευρωζώνη

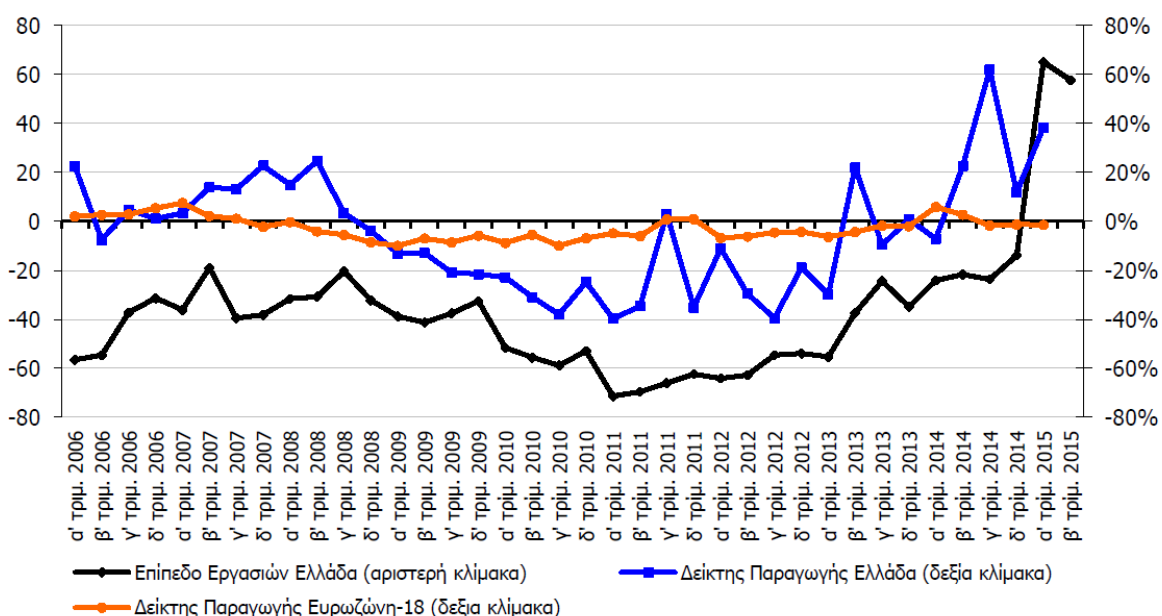

Πηγή: ΕΛΣΤΑΤ, Eurostat

Αναφορικά με τον κλάδο των κατασκευών, φαίνεται πως ο δείκτης παρουσιάζει μια αντίθεση συγκριτικά με τα προηγούμενα έτη καθώς στις αρχές του 2015 παρουσιάζει μια ενίσχυση κατά το ποσοστό του 38,4% συγκριτικά με το 2014, κατά τη διάρκεια του οποίου σημείωσε κατά το ποσοστό του 7,5%. Όσον αφορά στους επιμέρους δείκτες, οι οποίοι απεικονίζονται και στο παρακάτω διάγραμμα (Διάγραμμα 2.2.) ισχύουν τα παρακάτω δεδομένα (IOBE, 2015):

- Ο δείκτης παραγωγής οικοδομικών έργων σημείωσε αύξηση κατά το ποσοστό του 23,0% συγκριτικά με το 2014, όταν σημείωνε απώλειες της τάξης του 12,6%.
- Η αλλαγές που σημειώθηκαν στον δείκτη παραγωγής έργων πολιτικού μηχανικού είχε θετικό πρόσημο για πρώτη φορά τα τελευταία πέντε χρόνια, καθώς αυξήθηκε κατά το ποσοστό 53,5%, έναντι απωλειών κατά 1,8% την αντίστοιχη περσινή περίοδο.

Διάγραμμα 2.2.: Δείκτης Παραγωγής στις Κατασκευές και Δείκτης Επιπέδου Εργασιών

Πηγή: ΕΛΣΤΑΤ, Eurostat

Εν συνεχεία, για τον κλάδο του λιανικού εμπορίου, κατά τη διάρκεια των πρώτων μηνών του 2015, ο δείκτης όγκου του λιανικού εμπορίου σημειώνει μια μικρή βελτίωση της τάξης του 0,6% συγκριτικά με το 2014, που είχε απώλειες κατά το ποσοστό του 1,1% (IOBE, 2015).

Αναφορικά με τους κλάδους οι οποίοι σημείωσαν τα μεγαλύτερα ποσοστά αύξησης για το 2015, συγκαταλέγεται ο κλάδος Ένδυσης - Υπόδησης και τα Βιβλία - Χαρτικά. Παρακάτω, είναι ο κλάδος των Υπεραγορών και των Καυσίμων και Λιπαντικών οχημάτων.

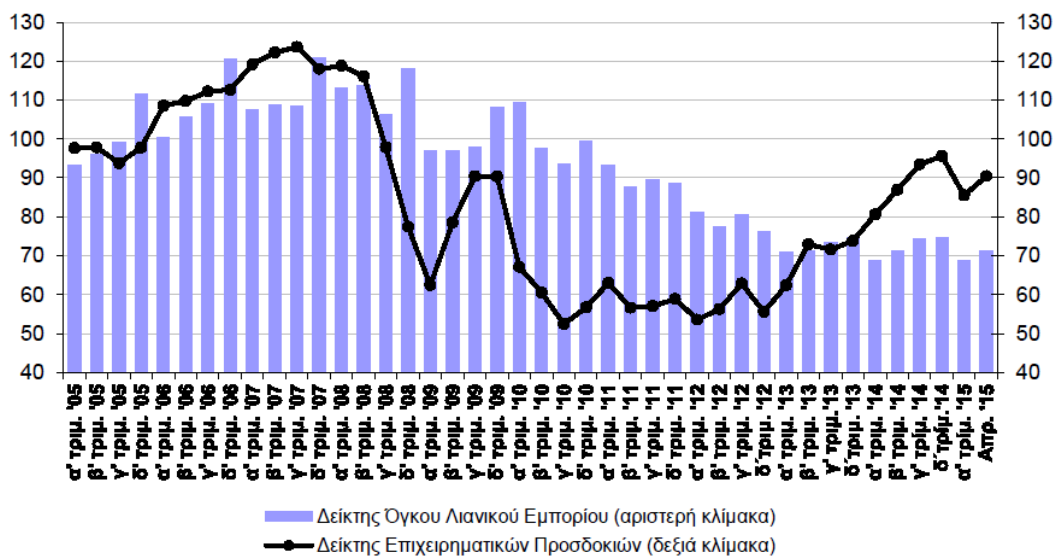
Στα πλαίσια της ανάλυσης του κλάδου του λιανικού εμπορίου, φαίνεται πως οι προσδοκίες, βάσει των σχετικών δεικτών οι οποίες προκύπτουν από τις Έρευνες Οικονομικής Συγκυρίας του IOBE δεν ενσωματώνουν τις πρόσφατες πολιτικές και οικονομικές εξελίξεις στην χώρα. Εκτός των άλλων, η ενίσχυση του επιπέδου προσδοκιών είναι αρκετά μικρότερη συγκριτικά με την αντίστοιχη περσινή περίοδο εφόσον ο σχετικός δείκτης για το λιανικό εμπόριο ενισχύεται μόλις κατά 4,3 μονάδες έναντι ανόδου 17 μονάδων πέρυσι (IOBE, 2015).

Αναφορικά με τους επιμέρους δείκτες ισχύουν τα εξής (IOBE, 2015):

- Στον κλάδο Υφασμάτων- Ένδυσης-Υπόδησης -14,5 μονάδες, αντί αύξησης 27,5 μονάδων πέρυσι.
- Στα Πολυκαταστήματα +34 μονάδες αντί - 5 μονάδων πέρυσι,
- Στα Τρόφιμα-Ποτά-Καπνός +6,2 μονάδες, σε σχέση με +17,4 μονάδες,
- Στα Είδη Οικιακού Εξοπλισμού +2,3 μονάδες έναντι +6,7 το 2014
- Στα Οχήματα - Ανταλλακτικά 1,4 μονάδες, κατόπιν ενίσχυσης 36,7 μονάδων.

Για το χονδρικό εμπόριο, κατά τη διάρκεια του 2015, ο κύκλος εργασιών εμφάνισε ένα περιορισμό της τάξεως του ποσοστού 1,7% συγκριτικά με απώλειες κατά το ποσοστό του 0,3% κατά το 2014.

Διάγραμμα 2.3.: Δείκτης Όγκου Λιανικού Εμπορίου (2005=100) και Δείκτης Επιχειρηματικών Προσδοκιών (1996- 2006=100)

Πηγή: ΕΛΣΤΑΤ, Eurostat

Συνεχίζοντας την ανάλυση, αναφορικά με τον κλάδο των υπηρεσιών, κατά τη διάρκεια του 2015, φαίνεται να εμφανίζει μια σχετική εξασθένηση, εφόσον ο τζίρος προκύπτει μόνο από τρεις εκ των δέκα υποκλάδων των υπηρεσιών.

Σύμφωνα με την μελέτη του IOBE, (2015), το μεγαλύτερο ποσοστό υποχώρησης εμφανίζει ο κλάδος των υπηρεσιών Εκδοτικών Δραστηριοτήτων (κλάδος 58), όπου ο κύκλος εργασιών περιορίζεται κατά 12,0% σε συνέχεια ηπιότερων απωλειών της τάξης του 4,6% κατά το 2014. Ακολουθεί ο κλάδος των υπηρεσιών Ταχυδρομικών και Ταχυμεταφορικών δραστηριοτήτων (κλάδος 53), όπου σημειώνονται απώλειες της τάξης του 6,8% (αντί ενίσχυσης κατά 2,0% πέρυσι). Τέλος, η εξασθενημένη ζήτηση συμπαρασύρει και τις υπηρεσίες Δραστηριοτήτων Καθαρισμού (κλάδος 81.2) όπου η κάμψη στη ζήτηση φθάνει το 4,6%, από 17,2% ένα χρόνο νωρίτερα.

Αντίθετα, στην πλειονότητα των κλάδων στους οποίους εμφανίστηκε αύξηση της δραστηριότητας, η βελτίωση ήταν μεγαλύτερη της αντίστοιχης του έτους 2014. Ειδικότερα, ισχύουν τα εξής (IOBE, 2015):

- Το μεγαλύτερο ποσοστό της αύξησης σημειώνεται στις υπηρεσίες Επεξεργασίας Δεδομένων και Δραστηριοτήτων Παροχής Πληροφόρησης (κλάδος 63), στα πλαίσια του οποίου ο σχετικός δείκτης ενισχύεται κατά 31,6%, έναντι σαφώς ηπιότερης αύξησης κατά 5,2% το 2014.
- Ο κλάδος λοιπών Επαγγελματικών, Επιστημονικών και Τεχνικών Δραστηριοτήτων (κλάδος 74), με ενίσχυση 22,4%, ρυθμός ανόδου σχεδόν διπλάσιος από τον αντίστοιχο του 2014 (12,0%).
- Σημαντική αύξηση, της τάξης του 19,9%, εμφανίζεται στον τζίρο των υπηρεσιών Δραστηριοτήτων σχετικών με την Απασχόληση (κλάδος 80), έναντι απωλειών κατά 6,0% το 2014.
- Στις υπηρεσίες Νομικών και Λογιστικών Δραστηριοτήτων (κλάδος 69) όπου ο κύκλος εργασιών διευρύνθηκε κατά 11,9%, αντί αύξησης 7,4% την αντίστοιχη περίοδο του 2014.

2.2.2. ΑΠΑΣΧΟΛΗΣΗ - ΑΝΕΡΓΙΑ

Βάσει των δεδομένων που παρέχονται από την διεξαγωγή της Έρευνας Εργατικού Δυναμικού της ΕΛ.ΣΤΑΤ. (2015), τα επίπεδα της ανεργίας στην Ελλάδα εμφανίζουν αύξηση, καθώς το ποσοστό ανέρχεται σε 26,6% συγκριτικά με αυτό του 26,1% κατά τη διάρκεια των τελευταίων μηνών του 2014.

Αναφορικά με τις υπόλοιπες χώρες της Ε.Ε., τα ποσοστά ανεργίας της Ελλάδας εξακολουθούν να είναι τα υψηλότερα, μετρώντας από το τρίτο τρίμηνο του 2012. Στις περισσότερες χώρες οι οποίες εισήλθαν στο Μηχανισμό Στήριξης η ανεργία βρίσκεται σε πτωτική πορεία (Weisbrot et al., 2015).

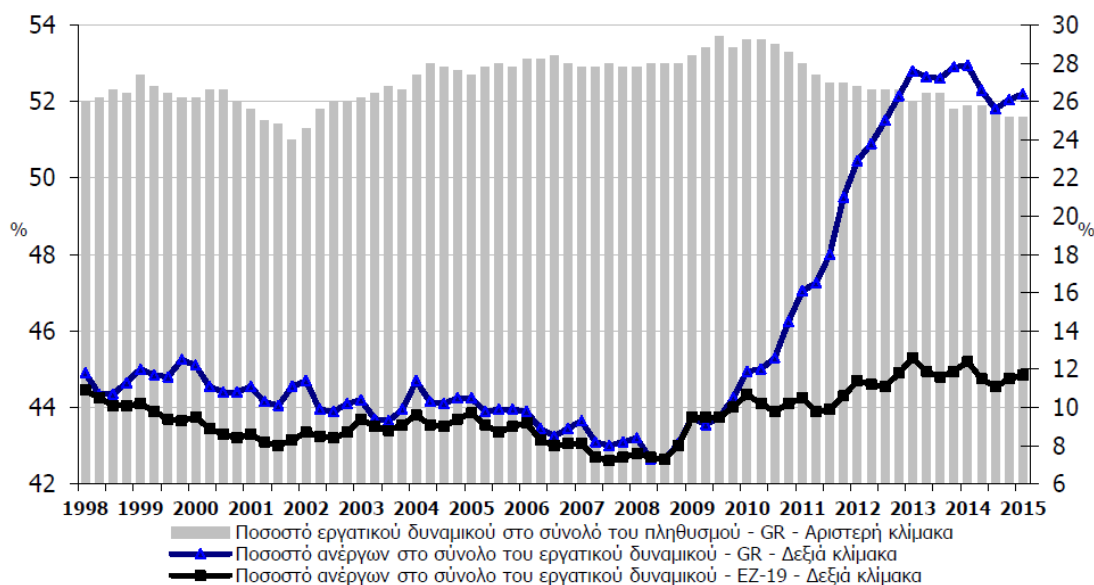
Ενώ στις περισσότερες χώρες το της ανεργίας εμφανίζει μια πτωτική τάση, όσον αφορά στα Ελληνικά δεδομένα, εξακολουθεί να παραμένει έντονο κατά τη διάρκεια του αναφερόμενου έτους (2015). Αναφορικά με το ποσοστό της μακροχρόνιας ανεργίας,

παρ' όλο που για δεύτερο συνεχόμενο τρίμηνο του 2015 εμφάνισε ένα μικρό περιορισμό, θεωρείται πως είναι οριακά αυξημένο συγκριτικά με το αντίστοιχο τρίμηνο του 2014. Ωστόσο, το ποσοστό που περιγράφει τους μακροχρόνια ανέργους είναι χαμηλότερο από ότι πριν ένα χρόνο λόγω της μείωσης του εργατικού δυναμικού. Αναλυτικά τα στοιχεία παρουσιάζονται στο διάγραμμα 2.4 (IOBE, 2015).

Αποτελεσματικά, από τα στοιχεία απασχόλησης σε κλαδικό επίπεδο, που προκύπτουν από την μελέτη του INE, (2015), δείχνουν ότι η αύξηση στην απασχόληση κατά τη διάρκεια των πρώτων μηνών του 2015, προήλθε κατά βάση από (INE, 2015):

- τον Τουρισμό, κυρίως λόγω της αύξησης του ποσοστού των τουριστικών αφίξεων κατά τη διάρκεια των πρώτων μηνών του 2015 συγκριτικά με το 2014
- το Λιανικό Εμπόριο, κυρίως λόγω της ενίσχυσης της κατανάλωσης των νοικοκυριών κατά τη διάρκεια της συγκεκριμένης περιόδου, η οποία αντικατοπτρίζεται και στο ότι ο κύκλος εργασιών στο λιανικό εμπόριο αλλά και ο όγκος του ενισχύθηκαν.
- τη Μεταποίηση, η οποία αντικατοπτρίζει την ενίσχυση του δείκτη βιομηχανικής παραγωγής κατά το 2015
- Η ενίσχυση της εγχώριας απασχόλησης λαμβάνει χέρα παρ' όλο που σημειώνεται υποχώρησή στον τομέα της Δημόσιας Διοίκησης και της Άμυνας και στις Χρηματοπιστωτικές και Ασφαλιστικές Δραστηριότητες, πρωτίστως λόγω των προγραμμάτων εθελουσίας εξόδου που έλαβαν χώρα στον Τραπεζικό τομέα.

Διάγραμμα 2.4.: Εξέλιξη του Ποσοστού του Εργατικού Δυναμικού στο Σύνολο του Πληθυσμού και του Ποσοστού των Ανέργων στο σύνολο του Εργατικού Δυναμικού

γή:

2.2.4. Η ΕΞΕΛΙΞΗ ΤΟΥ ΔΗΜΟΣΙΟΥ ΧΡΕΟΥΣ

Το κράτος, λειτουργώντας ως όργανο αναφορικά με την ορθή λειτουργία και την εξασφάλιση των απαραίτητων εσόδων για την εξασφάλιση της κάλυψης των υποχρεώσεών του, όσον αφορά στο δημόσιο χρέος, μέσω των φορέων του χρησιμοποιεί κάποια μέσα τα οποία μπορούν ταξινομούνται στις παρακάτω κατηγορίες (Ανδριοπούλου & Τσακλόγλου, 2010):

- Στα δημοσιονομικά μέσα τα οποία συμπεριλαμβάνουν το σύνολο των μέσων που σχετίζονται άμεσα με τα έσοδα και τα έξοδα των δημόσιων φορέων. Αναλυτικότερα, μπορεί να είναι οι δημόσιες δαπάνες του κράτους, οι φόροι που επιβάλλονται καθώς και ο δημόσιος δανεισμός.
- Στα νομισματικά και πιστωτικά μέσα
- Στα μέσα εξωτερικής οικονομικής πολιτικής
- Στα μέσα άμεσου ελέγχου
- Στα θεσμικά μέσα

Αναλυτικότερα, αναφορικά με την κατηγορία των δημοσίων δαπανών, αναφέρεται πως αυτές είναι οι πληρωμές οι οποίες διενεργούνται από τους δημόσιους φορείς, αναφορι-

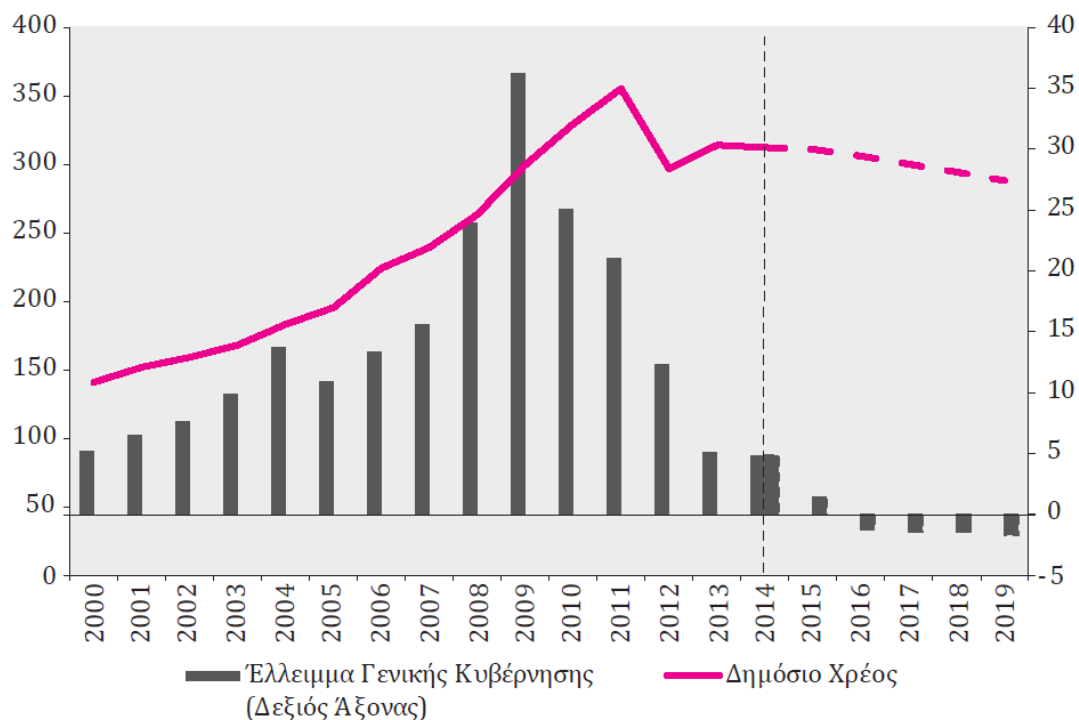
κά με την επίτευξη των οικονομικών στόχων. Εν συνεχεία, η άσκηση της φορολογικής πολιτικής και της είσπραξης των φόρων, μια μονομερής, αναγκαστική παροχή του συνόλου του ιδιωτικού τομέα προς τον δημόσιο, η οποία δεν αντικρίζεται από ειδική και άμεση οικονομική αντιπαροχή του δημοσίου προς τους φορολογούμενους, όσον αφορά στην επίτευξη των στόχων (Weisbrot et al., 2015).

Σχετικά με την κατηγορία του δημόσιου δανεισμού, αυτός είναι και η δεύτερη σημαντικότερη πηγή χρηματοδότησης των δημόσιων δαπανών. Μέσα από την δραστηριοποίηση των μέσων του δημόσιου δανεισμού μετατίθενται οι πόροι από τον ιδιωτικό τομέα, στοχεύοντας έτσι στην κάλυψη των δημόσιων δαπανών (Atkinson, 1998). Κατά τη διάρκεια της τελευταίας 20ετίας, θεωρείται πως έχει αυξηθεί σε πολύ μεγάλο βαθμό η σημασία του δημόσιου δανεισμού, εφόσον, ενώ κατά τη δεκαετία του '90 ο δημόσιος δανεισμός κάλυπτε το ποσοστό του 18% των συνολικών δαπανών του κράτους κατά τα επόμενα έτη, ξεκίνησε να καλύπτει το ποσοστό του 30% και παραπάνω.

Η πορεία της εξέλιξης του δημόσιου χρέους, σύμφωνα με μελέτη του INE, (2015), παρουσιάζει, μέχρι το 2009, μια σχετικά ισορροπημένη αναλογία σχετικά με το δημόσιο έλλειμμα. Από την άλλη πλευρά, κατά τη διάρκεια της περιόδου 2009-2014 σημειώνεται σημαντική αναντιστοιχία αναφορικά με την πορεία της σχέσης ανάμεσα στις δύο δημοσιονομικές μεταβλητές. Το δημόσιο έλλειμμα παρουσίασε ουσιαστική μείωση λόγω κυρίως της επιθετικής δημοσιονομικής προσαρμογής. Το δημόσιο χρέος εμφανίζει τάσεις σταθεροποίησης σε πολύ υψηλό επίπεδο. Το «κούρεμα» του χρέους, κατά διάρκεια του 2012, προκύπτει, σύμφωνα με την μελέτη του INE, (2015), πως δεν είχε κάποιον σημαντικό αντίκτυπο αναφορικά με το ύψος του χρέους.

Στο παρακάτω Διάγραμμα (2.5.), φαίνεται πορεία του ελληνικού δημόσιου χρέους κατά τη διάρκεια της περιόδου 2000-2019 σύμφωνα με τις πρόβλεψεις του ΔΝΤ συγκριτικά με το έλλειμμα της Γενικής Κυβέρνησης.

Διάγραμμα 2.5: Δημόσιο χρέος και έλλειμμα στην Ελλάδα 2000-2019

Πηγή: World Economic Outlook, IMF, Απρίλιος 2015

Παρακάτω, στον πίνακα 2.1., παρουσιάζεται η δυναμική βασικών συνιστωσών οι οποίες φαίνεται να επηρεάζουν την πορεία της εξέλιξης του λόγου δημόσιο χρέος/ΑΕΠ αναφορικά με την περίοδο 2011-2016.

Πίνακας 2.1.: Δυναμική εξέλιξη του λόγου χρέος/ΑΕΠ της Γενικής Κυβέρνησης

	2011	2012	2013	2014	2015	2016
Χρέος /ΑΕΠ	171,3	156,9	175,0	177,1	180,2	173,5
Μεταβολή λόγου χρέος /ΑΕΠ	25,3	-14,4	18,0	2,1	3,1	-6,7
Συνεισφορά παραγόντων στη μεταβολή του λόγου χρέος/ΑΕΠ (1 + 2 + 3):						
1. Πρωτογενές ισοζύγιο Γενικής Κυβέρνησης	3,0	3,7	8,3	-0,4	-2,1	-1,8
2. Συσσωρευμένο αποτέλεσμα (snowball effect)	15,3	11,5	10,1	5,7	4,9	0,3
Εκ του οποίου:						
Τόκοι	7,3	5,0	4,0	3,9	4,2	3,9
Μεγέθυνση ΑΕΠ	8,9	6,6	3,9	-0,8	-0,5	-2,9
Πληθωρισμός	-0,8	-0,1	2,3	2,6	1,2	-0,7
3. Προσαρμογή αποθεμάτων-ρωών	7,0	-29,6	-0,4	-3,3	0,3	-5,3

Πη-

γή: AMECO (επεξεργασία ΙΝΕ ΓΣΕΕ)

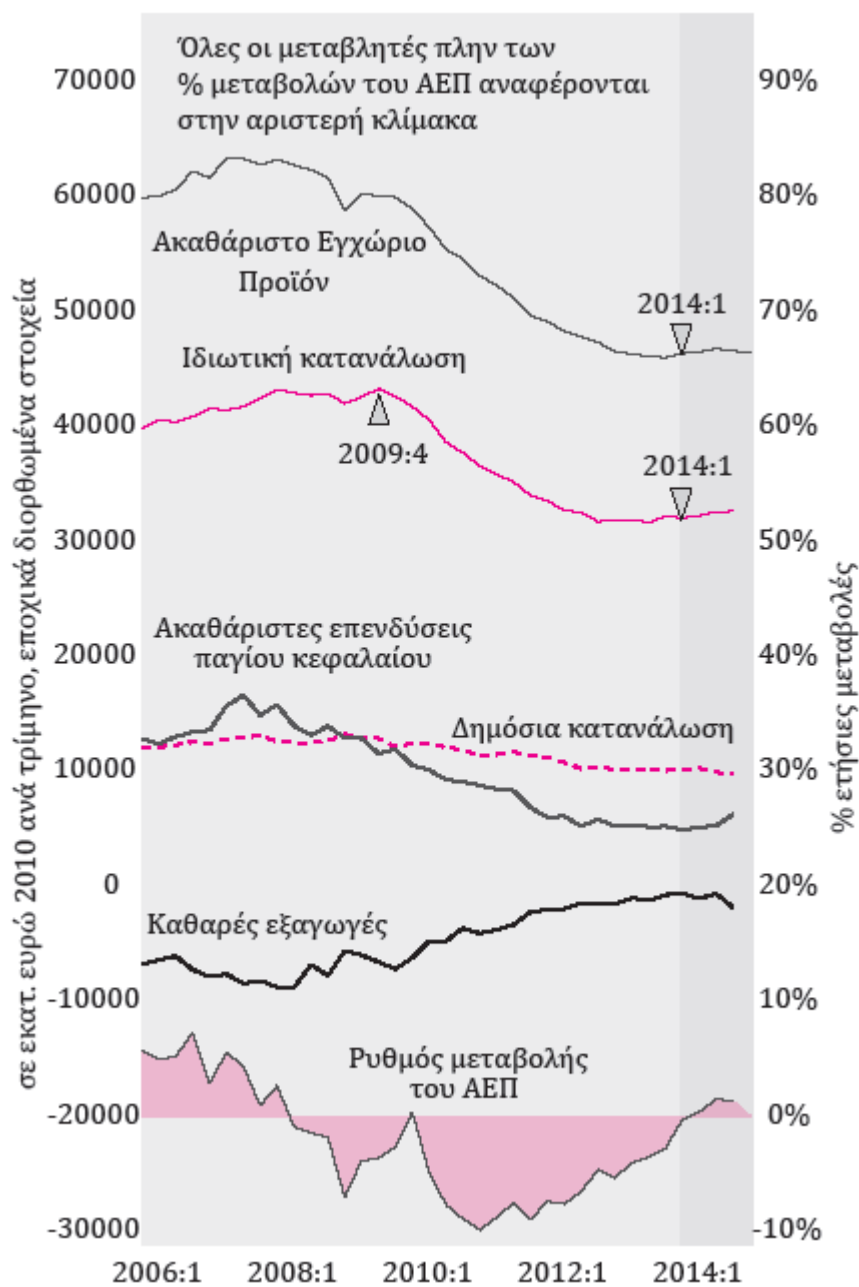
Ουσιαστικά, όπως προκύπτει από την παραπάνω ανάλυση, η πορεία των προγραμματών οικονομικής προσαρμογής θεωρείται αποτυχημένη αναφορικά με τη δημιουργία των κατάλληλων προϋποθέσεων για την εξασφάλιση της δημοσιονομικής σταθεροποίησης. Αναλυτικότερα, οι διαδικασίες της διαχείρισης των δανειακών υποχρεώσεων της χώρας έχουν ως βάση τους το δίπτυχο νέος δανεισμός, αναφορικά με την αποφυγή της στάσης πληρωμών από την Ελλάδα, και της άσκησης πολιτικής δημοσιονομικής προσαρμογής και εσωτερικής υποτίμησης, για να προκληθεί «επεκτατικό σοκ» στην οικονομία μέσω των εξαγωγών.

Όπως παρατηρούμε και στον πίνακα που παρατίθεται παραπάνω, το «κούρεμα» που πραγματοποιήθηκε στο χρέος το 2012 απορροφήθηκε πλήρως από την αύξηση των ποσοστών του κρατικού δανεισμού. Το αποτέλεσμα αυτό συνδυαστικά με την ύφεση που τελικά προκλήθηκε από την εφαρμογή των μέτρων λιτότητας φαίνεται πως εκτόξευσε το δημόσιο χρέος στο ποσοστό του 177% του ΑΕΠ κατά τη διάρκεια του 2014 (IOBE, 2015).

2.2.5. Η ΕΞΕΛΙΞΗ ΤΟΥ ΑΕΠ

Η εξέλιξη του ΑΕΠ, κατά τη διάρκεια του προηγούμενου έτους, σε σταθερές τιμές, παρουσιάζει, σύμφωνα με μελέτη του ΙΝΕ, (2015), μια μικρή αύξηση της τάξεως του ποσοστού 0,8% για πρώτη φορά μετά την έναρξη της κρίσης, κατά τη διάρκεια της οποίας η συνολική απώλεια προϊόντος ανήλθε σε 25,5%. Η αύξηση του ποσοστού του ΑΕΠ σημειώνεται καυτά τα τέλη του 2014 ενώ στις αρχές η αύξηση κινούνταν ουσιαστικά σε μηδενικά επίπεδα. Στο Διάγραμμα 2.5, που παρατίθεται παρακάτω παρατηρείται η πορεία της εξέλιξης του ΑΕΠ αλλά και του συνόλου των προσδιοριστικών του παραγόντων.

Διάγραμμα 2.5: ΑΕΠ, ιδιωτική και δημόσια κατανάλωση

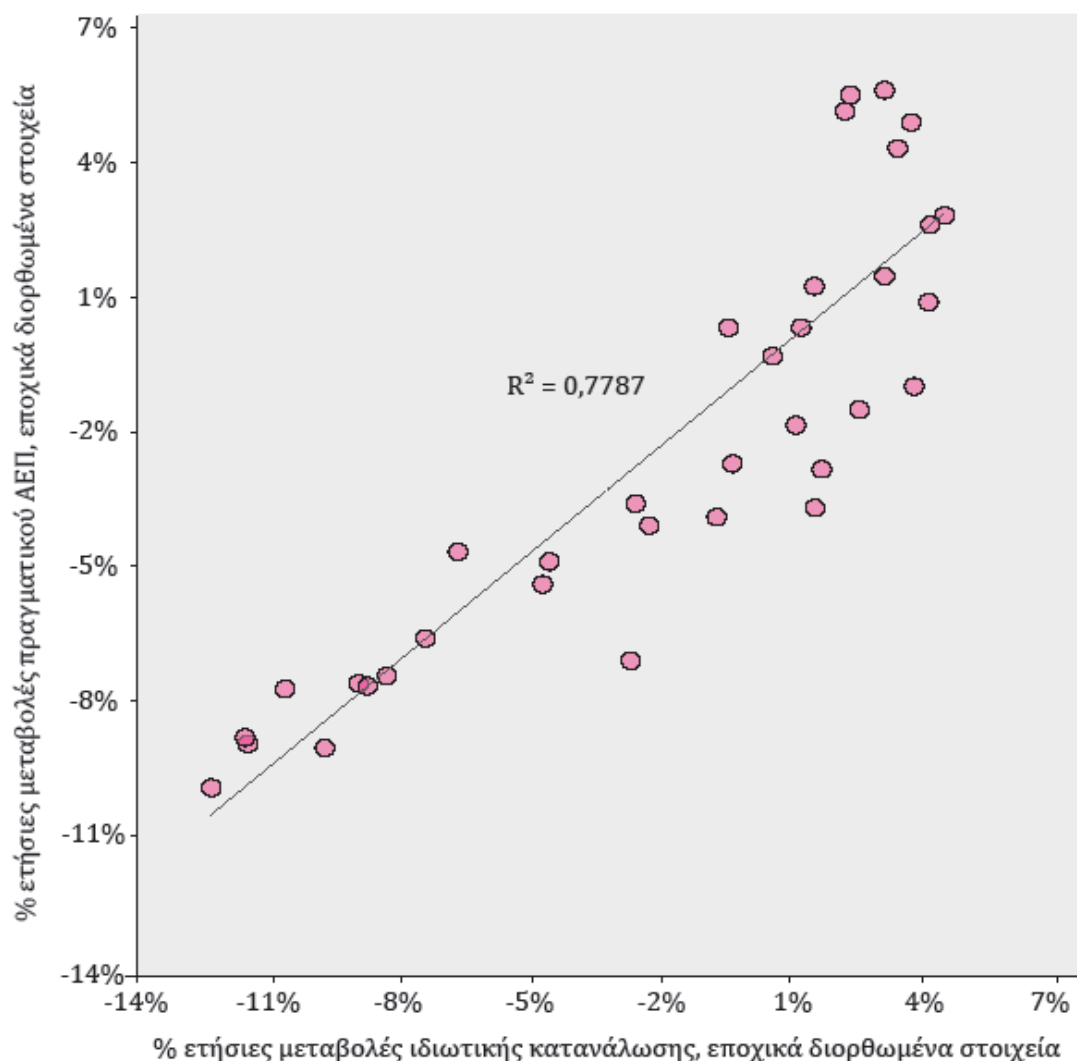

Πηγή:

Από το παραπάνω διάγραμμα παρατηρείται η αύξηση του ΑΕΠ η οποία κατά βάση προέρχεται από την ιδιωτική κατανάλωση, η οποία αυξήθηκε κατά το ποσοστό του 1,4% κατά τη διάρκεια των τελευταίων μηνών του έτους. Η αύξηση του ΑΕΠ το δεύτερο εξάμηνο οφειλόταν περί-που κατά τα 3/4 στην αύξηση της ιδιωτικής κατανάλωσης και κατά το 1/4 στη μείωση των εισαγωγών και στη μικρή θετική συμβολή των ακαθάριστων επενδύσεων παγίου κεφαλαίου (INE, 2015).

Στο Διάγραμμα 2.6, που παρατίθεται παρακάτω βλέπουμε πως κατά τη διάρκεια των ετών 1995-2014 εμφανίζεται υψηλό ποσοστό συσχέτισης ανάμεσα στην ιδιωτική κατανάλωση και στο ρυθμό της μεταβολής του ΑΕΠ.

Διάγραμμα 2.6: Μεταβολές του ΑΕΠ και της ιδιωτικής κατανάλωσης

Πηγή: Eurostat, Τριμηνιαίοι Εθνικοί Λογαριασμοί

2.3. ΕΙΣΟΔΗΜΑ ΚΑΙ ΣΥΝΘΗΚΕΣ ΔΙΑΒΙΩΣΗΣ

Βάσει στοιχείων που δημοσιεύει η ΕΛΣΤΑΤ, η οποία από αποτελείται από δύο μέρη (συνιστώσες), τη συγχρονική (cross sectional) και τη διαχρονική (longitudinal) συνισ-

τώσα. Η συγχρονική συνιστώσα της έρευνας αναφέρεται σε μια δεδομένη χρονική στιγμή ή περίοδο, ενώ η διαχρονική αναφέρεται στις αλλαγές, που παρουσιάζονται σε ατομικό επίπεδο σε χρονικό διάστημα τριών ή τεσσάρων ετών. Η συγκρισιμότητα των στοιχείων επιβάλλει σε όλες τις χώρες-μέλη, κατά το σχεδιασμό και την κατάρτιση των ερωτηματολογίων, να ληφθούν υπόψη οι οδηγίες και τα ερωτηματολόγια της Eurostat, αφού προσαρμοστούν στις ιδιαιτερότητες της κάθε χώρας.

Παρακάτω πραγματοποιείται η ανάλυση του εισοδήματος και συνθηκών διαβίωσης των νοικοκυριών.

2.3.1. ΔΕΙΚΤΗΣ ΚΑΤΑΝΟΜΗΣ ΕΙΣΟΔΗΜΑΤΟΣ

Σύμφωνα με την έρευνα της ΕΛΣΤΑΤ, λαμβάνεται υπόψιν η ανισότητα η οποίας εκφράζεται, κυρίως, με το δείκτη κατανομής εισοδήματος σε πεντημόρια και το δείκτη άνισης κατανομής εισοδήματος (συντελεστής Gini). Πιο συγκεκριμένα, ο δείκτης κατανομής εισοδήματος (S80/S20) σε πεντημόρια εισοδήματος αναφέρεται στο μερίδιο του ισοδύναμου διαθέσιμου εισοδήματος του «πλουσιότερου» 20% του πληθυσμού προς το ανάλογο εισόδημα του «φτωχότερου» 20% του πληθυσμού και επηρεάζεται από τις ακραίες τιμές της κατανομής του εισοδήματος, δηλαδή στο πλουσιότερο και στο φτωχότερο τμήμα του πληθυσμού.

Αναφορικά με το 2011, με περίοδο αναφοράς εισοδήματος το 2010 ανέρχεται στο 6,0, δηλαδή το μερίδιο του εισοδήματος του πλουσιότερου 20% του πληθυσμού είναι 6,0 φορές μεγαλύτερο από το μερίδιο του εισοδήματος του φτωχότερου 20% του πληθυσμού.

2.3.2. ΔΕΙΚΤΗΣ ΑΝΙΣΗΣ ΚΑΤΑΝΟΜΗΣ ΕΙΣΟΔΗΜΑΤΟΣ (ΣΥΝΤΕΛΕΣΤΗΣ GINI)

Ως προς την ανισότητα των εισοδημάτων του κεφαλαίου, οι πιο σημαντικές διαδικασίες είναι οι αποταμιευτικές και επενδυτικές συμπεριφορές, οι κανόνες για τις μεταβιβάσεις και τις κληρονομίες, η λειτουργία των αγορών ακινήτων και των χρηματοοικονομικών αγορών. Πολύ συχνά οι στατιστικές μετρήσεις των εισοδηματικών ανισοτήτων που χρησιμοποιούνται από τους οικονομολόγους και στη δημόσια συζήτηση είναι συνθετικοί δείκτες -όπως ο δείκτης Gini- οι οποίοι αναμειγνύουν πολύ διαφορετικά πράγματα, και ιδίως τις ανισότητες έναντι της εργασίας και εκείνες έναντι του κεφαλαίου, με αποτέλεσμα να είναι αδύνατος ένας σαφής διαχωρισμός των διαφόρων μηχανισμών που επενεργούν και των πολλαπλών διαστάσεων των ανισοτήτων.

Οι οικονομικές ανισότητες υπολογίζονται με διάφορους δείκτες και μέτρα, αλλά ο πιο συνηθισμένος τρόπος είναι ο δείκτης Gini, που μπορεί να πάρει τιμές από το 0, αν σε μια κοινωνία δεν υπάρχουν ανισότητες, έως το 100, αν το εισόδημα είναι μοιρασμένο εντελώς άνισα.

Σύμφωνα με δεδομένα που παρέχονται από την μελέτη της ΕΛΣΤΑΤ, ο συντελεστής Gini κυμάνθηκε το 2011 σε 33,6%, από 37,4% το 1994, έτος κατά το οποίο άρχισε η έρευνα. Αυτό σημαίνει ότι αν πάρουμε 2 τυχαία άτομα του πληθυσμού, τότε αναμένουμε ότι το εισόδημά τους θα διαφέρει κατά 33,6% του μέσου όρου.

2.4. ΕΠΙΠΤΩΣΕΙΣ ΤΗΣ ΑΝΙΣΟΚΑΤΑΝΟΜΗΣ ΣΤΗΝ ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΟΙΚΟΝΟΜΙΑ

Όπως αναφέρει ο Γεωργακόπουλος, (2005:501-550): ο όρος φτώχεια χρησιμοποιείται συνήθως με δύο έννοιες: την απόλυτη και τη σχετική. Ένα άτομο βρίσκεται σε κατάσταση απόλυτης φτώχειας όταν δε διαθέτει τα μέσα να διασφαλίσει ένα ορισμένο επίπεδο

δο διαβίωσης. Μια ακραία περίπτωση θα ήταν λ.χ. να μη διαθέτει τα μέσα να προμηθευτεί τα στοιχειώδη είδη που είναι αναγκαία για τη διαβίωσή του.

Με αυτήν την έννοια, η φτώχεια είναι σχετικά περιορισμένη στις αναπτυγμένες οικονομίες, έχει όμως μεγάλες διαστάσεις στις υπανάπτυκτες οικονομίες του τρίτου κόσμου. Εξάλλου, ένα άτομο βρίσκεται σε κατάσταση σχετικής φτώχειας όταν το εισόδημά του ή η συνολική δαπάνη του είναι μικρότερα από ένα ορισμένο ποσοστό του μέσου εισοδήματος ή της μέσης δαπάνης του πληθυσμού της χώρας. Με την έννοια αυτή βέβαια, η φτώχεια είναι παρούσα σε όλες τις κοινωνίες σε οποιοδήποτε επίπεδο ανάπτυξης και αν βρίσκονται. Το κρίσιμο ποσοστό που χρησιμοποιείται ως διαχωριστική γραμμή μεταξύ φτωχών και μη φτωχών λέγεται γραμμή φτώχειας και στις περισσότερες μελέτες ως τέτοιο ποσοστό θεωρείται το 50% του μέσου εισοδήματος του πληθυσμού.

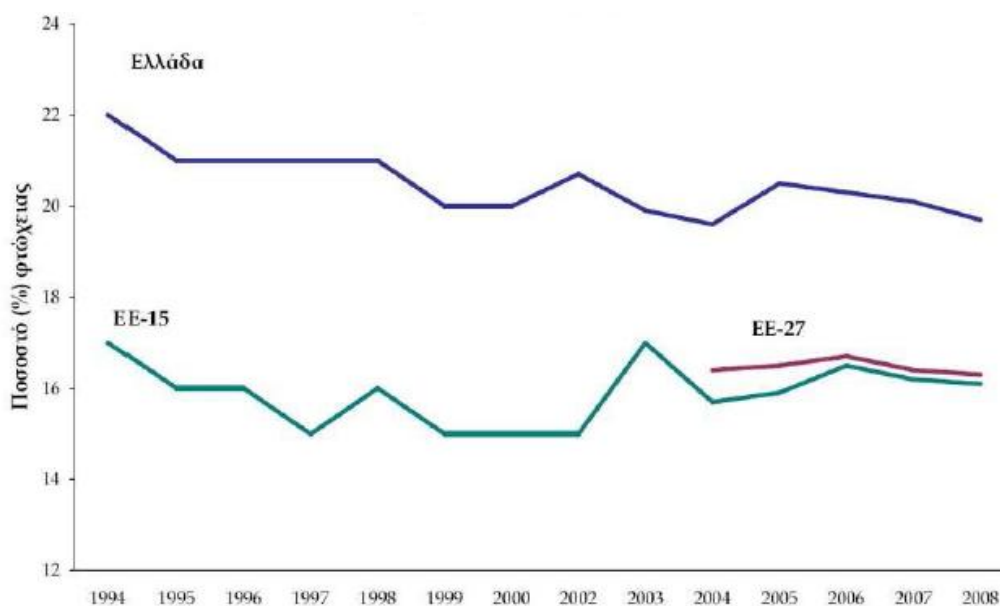
Η φτώχεια έχει δύο βασικές διαστάσεις: την έκταση και την ένταση. Η έκταση της φτώχειας σε μια χώρα μετριέται συνήθως από το ποσοστό του πληθυσμού που βρίσκεται κάτω από τη γραμμή φτώχειας, ενώ η ένταση της φτώχειας δίνεται από την απόσταση που έχουν κατά μέσο όρο οι φτωχοί από τη γραμμή της φτώχειας. Η τελευταία μπορεί να μετρηθεί από τη μέση απόκλιση τετραγώνου των επιμέρους παρατηρήσεων του εισοδήματος των πτωχών από τη γραμμή φτώχειας (Γεωργακόπουλος, 2005).

Αναφορικά με το ποσοστό της φτώχειας που φαίνεται να ισχύει διαχρονικά από τα μέσα της δεκαετίας του 1990, αυτό παρέμεινε σχετικά αμετάβλητο και πιο συγκεκριμένα να κυμαίνεται στο επίπεδο του 20%-21%. Σύμφωνα με τους Ανδριοπούλου & Τσακλόγλου, (2010), οι μικρές διακυμάνσεις οι οποίες γίνονται αισθητές στη συγκεκριμένη περίοδο δεν ακολουθούν κάποια σαφή τάση. Κατά τη διάρκεια της αναφερόμενης περιόδου, το ποσοστό φτώχειας στην ΕΕ, κατά μέσο όρο, φαίνεται πως κυμαίνονταν σε πολύ χαμηλά επίπεδα συγκριτικά με τα προαναφερθέντα, και πιο συγκεκριμένα αρκετά χαμηλότερα, γύρω στο ποσοστό το 16%.

Αν και σημειώνοντας σημαντικά μεγάλοι ρυθμοί οικονομικής μεγέθυνσης κατά τη διάρκεια της συγκεκριμένης περιόδου αλλά, εκτός αυτού σημειώνεται και μια σημαντική άνοδος στα επίπεδα των δαπανών αναφορικά με την κοινωνική προστασία (υπολογισ-

μένες ως % του ΑΕΠ). Ωστόσο, αποτελεί γεγονός πως, η Ελλάδα, δεν μπόρεσε να επιτύχει τη μείωση των ποσοστών φτώχειας στον πληθυσμό της. Αξιοσημείωτο είναι το γεγονός πως, το ποσοστό φτώχειας το οποίοι εντοπίζεται και αποτυπώνεται στο παρακάτω διάγραμμα, (διάγραμμα 2.7.), μπορεί να υπολογισθεί έχοντας ως σημείο αναφοράς τον επίσημο ορισμό της Eurostat. Βάσει του συγκεκριμένου κανόνας, ένα άτομο θεωρείται φτωχό σε περίπτωση που το ισοδύναμο διαθέσιμο εισόδημά του θεωρείται χαμηλότερο από το ποσοστό του 60% του διάμεσου ισοδύναμου εισοδήματος των κατοίκων της χώρας στην οποία ζει.

Διάγραμμα 2.7.: Ποσοστό φτώχειας στην Ελλάδα και ΕΕ

Πηγή: Eurostat

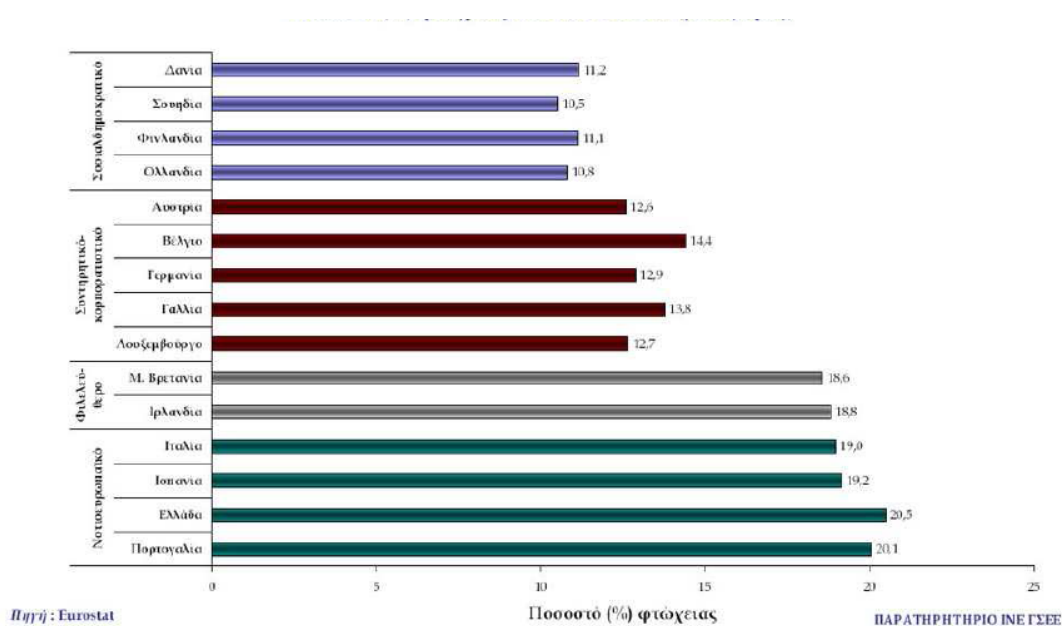
Κατά τη διάρκεια της χρονική περιόδου 1994-2008, αν λάβουμε υπόψιν τα στοιχεία εθνικού ενδιαφέροντος, καταγράφεται το υψηλότερο ποσοστό φτώχειας διαχρονικά (20,5%) συγκριτικά με τις υπόλοιπες χώρες της Ε.Ε..

Στις πλείστες των περιπτώσεων, τα πιο χαμηλά ποσοστά φτώχειας μπορούν να εμφανισθούν κατά κανόνα στις σκανδιναβικές χώρες, στις οποίες το σύστημα της κοινωνικής προστασίας μπορεί να χαρακτηριστεί από μεγάλες παροχές οι οποίες παρέχονται χωρίς κανέναν ιδιαίτερο έλεγχο πόρων των δικαιούχων και χρηματοδοτούνται μέσα από σύστημα υψηλής φορολογίας (Atkinson, 1998). Εκτός των άλλων, οι χώρες της ηπειρωτικής Ευρώπης παρουσιάζουν χαμηλά επίπεδα φτώχειας αλλά και συντηρητικό καθεστώς, το οποίο μπορεί να χαρακτηριστεί από γενναιόδωρες παροχές, ενώ το δικαίωμα σε αυτές καθορίζεται από την κοινωνικοεπαγγελματική θέση του ατόμου.

Από την άλλη πλευρά, οι χώρες που ανήκουν στο νότιο ημισφαίριο της Ευρώπης αλλά και οι χώρες οι οποίες έχουν αναπτύξει φιλελεύθερο κοινωνικό κράτος εμφανίζουν και τα υψηλότερα ποσοστά φτώχειας. Το κράτος έχει ιδιαίτερα παρεμβατικό ρόλο αναφορικά με την προώθηση της κοινωνικής ευημερίας μόνο όταν η αγορά ή η οικογένεια αδυνατούν να καλύψουν τις βασικές ανάγκες των ατόμων.

Σύμφωνα με τους Christopoulou & Monastiriotes (2014), εν τέλει, το σύστημα της κοινωνικής προστασίας των χωρών της νοτίου Ευρώπης μπορεί να χαρακτηριστεί από την περιορισμένη καθολικότητα, την υψηλή πόλωση και την ανάπτυξη πελατειακών σχέσεων στην παροχή κοινωνικής προστασίας. Όπως παρουσιάζεται στο διάγραμμα 2.8. παρακάτω, η οικογένεια και τα συγγενικά δίκτυα καλούνται να αναπληρώσουν τα κενά στην κοινωνική προστασία.

Διάγραμμα 2.8.: Ποσοστό φτώχειας στην ΕΕ κατά την χρονική περίοδο 1994-2008

Πηγή: Eurostat

Αναφορικά με τα δεδομένα μετά κρίσης, φαίνεται πως οι Leventi et al. (2010), σε ερευνά τους υποστηρίζουν ότι, η εφαρμογή πολιτικών λιτότητας κατά το έτος 2010, οδήγησε στη μείωση του διάμεσου εισοδήματος στην Ελλάδα κατά το ποσοστό του 2,4% και οδήγησε στην αύξηση του επιπέδου ποσοστού φτώχειας κατά 2,7 ποσοστιαίες μονάδες, στο 23,1%. Εκτός των άλλων, οι Leventi et al. (2010), διαπίστωσαν ότι εκείνοι που θα πλήττονταν περισσότερο ήταν οι ηλικιωμένοι, οι άνεργοι και τα νοικοκυριά με χαμηλή ένταση εργασίας.

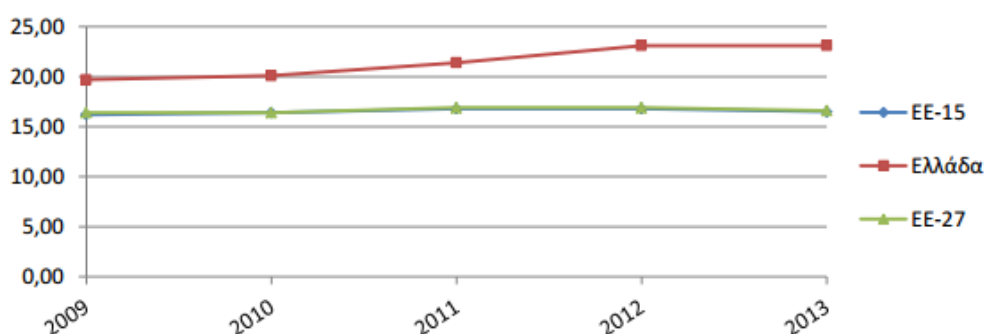
Τα ευρήματα της μελέτης των οι Leventi et al. (2010), επιβεβαιώνονται στο σύνολό τους από πιο πρόσφατα δεδομένα. Χρησιμοποιώντας δεδομένα για το καθαρό εισόδημα βλέπουμε ότι, ενώ υπήρχε μια ελαφρά αύξηση το 2009, τόσο το μέσο όσο και το διάμεσο εισόδημα στην Ελλάδα επιδεινώθηκαν μεταξύ 2010 και 2013 με το πρώτο να μειώνεται από 13.974 ευρώ το 2010 (εισοδήματα του 2009) σε 9.303 ευρώ το 2013 (εισοδήματα του 2012) και το δεύτερο από 11.963 ευρώ το 2010 σε 8.371 ευρώ το 2013 (Κατσίκας κ.α., 2014).

Σύμφωνα με έρευνα των Κατσίκας κ.α., (2014), η αύξηση της φτώχειας γίνεται μεγαλύτερη όταν χρησιμοποιήσουμε διαφορετικά κατώφλια φτώχειας. Για το κατώφλι του

50%, το ποσοστό φτώχειας αυξήθηκε από 12,4% το 2010 σε 16,6% το 2013 και για το κατώφλι του 40% η αύξηση ήταν από 7,3% το 2010 σε 11,1% το 2013, αυξήσεις της τάξης του 33,9% και του 52% αντίστοιχα. Το εύρημα αυτό είναι πολύ ενδιαφέρον, καθώς υποδεικνύει ότι η επιδείνωση της οικονομικής κατάστασης του πληθυσμού ήταν δραματική, εφόσον οι περισσότεροι από τους νέους φτωχούς εντοπίζονταν κάτω από το κατώφλι του 40%. Πράγματι οι άνθρωποι που βρέθηκαν κάτω από το κατώφλι του 40% αποτελούσαν το 2013 σχεδόν τους μισούς φτωχούς (βάσει του κατωφλιού του 60%), ενώ πριν την κρίση (το 2009) αποτελούσαν περίπου το ένα τρίτο των φτωχών.

Η αύξηση στα ποσοστά φτώχειας στην Ελλάδα από το 2010 έχει οδηγήσει σε μια απόκλιση των επιπέδων φτώχειας της χώρας τόσο από εκείνο της Ευρωπαϊκής Ένωσης των 15 όσο και από το επίπεδο της Ε.Ε. των 27 τα οποία παρουσιάζονται ιδιαίτερα σταθερά κατά τη διάρκεια της κρίσης.

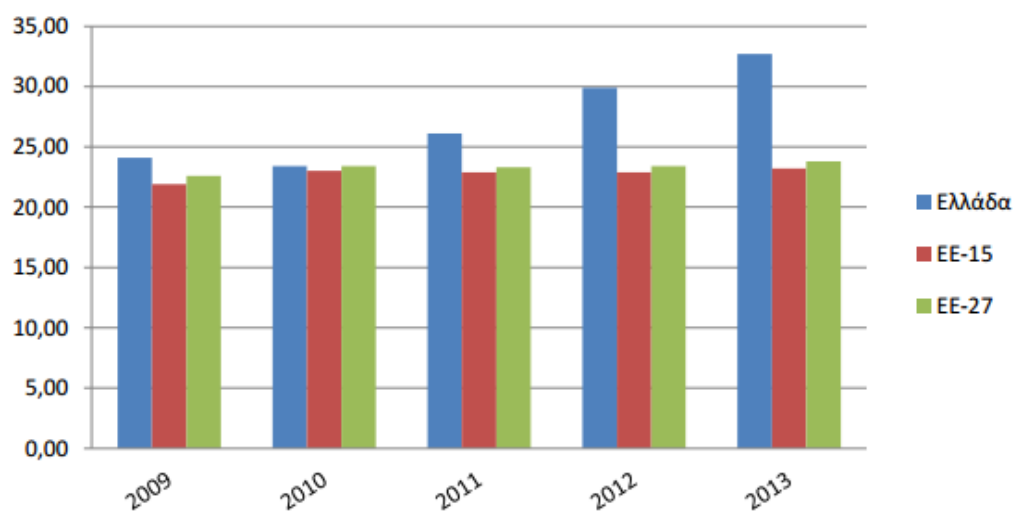
Διάγραμμα 2.9.: Επίπεδα φτώχειας

Πηγή: Eurostat

Σύμφωνα με έρευνα των Κατσίκας κ.α., (2014), το 2013 η διαφορά μεταξύ του μέσου ποσοστού φτώχειας της Ε.Ε.-15 και της Ε.Ε.- 27 και του ποσοστού φτώχειας της Ελλάδας έφτασε τις 7,5 και τις 7,6 ποσοστιαίες μονάδες αντίστοιχα. Αξίζει να σημειωθεί ότι για τον μέσο όρο της Ευρωπαϊκής Ένωσης των 15, για τον οποίο υπάρχουν στοιχεία από το 1995, η διαφορά αυτή είναι η μεγαλύτερη που έχει καταγραφεί.

Διάγραμμα 2.10.: Χάσμα φτώχειας

Πηγή: Eurostat

2.5. ΦΤΩΧΕΙΑ, ΔΙΑΝΟΜΗ ΕΙΣΟΔΗΜΑΤΟΣ ΚΑΙ ΟΙΚΟΝΟΜΙΑ

Η συζήτηση για τη θετική επίδραση της οικονομικής μεγέθυνσης στην ανισότητα και την φτώχεια ξεκινάει από το έργο του Kuznets (1955), όταν διαπιστώνει πως σε ορισμένες ανεπτυγμένες βιομηχανικά χώρες (Η.Π.Α., Αγγλία, Γερμανία) η ανισότητα αυξάνεται μέχρι και την έναρξη του πρώτου Παγκοσμίου Πολέμου και μετά αρχίζει να μειώνεται.

Την ίδια εποχή όπως παρατηρεί ο Kuznets, αυτές οι χώρες εμφανίζουν αύξηση του κατά κεφαλήν ΑΕΠ τους. Για τον Kuznets, λόγω της σταδιακής εκβιομηχάνισης και ανάπτυξης του τομέα η ανισότητα θα αυξηθεί σε πρώτο στάδιο. Στην συνέχεια, οι χαμηλόμισθες θέσεις εργασίας θα καλυφτούν γρήγορα, με τον αστικό πληθυσμό να σταθεροποιείται και να αναζητά νέες ευκαιρίες οικονομικής ανέλιξης εισπράττονται; ολοένα και αυξανόμενα μερίδια του συνολικού εισοδήματος (Γεωργακόπουλος, 2005).

Η ανισότητα μειώνεται από την παραπάνω διαδικασία όχι αυτομάτως αλλά με τα εργαλεία που προσφέρει η κρατική παρέμβαση, δηλαδή με την φορολογία, τα επιτόκια και την διαχείριση του πληθωρισμού είναι αναγκαία για την αποτροπή συγκέντρωσης του πλούτου στις υψηλότερες εισοδηματικές ομάδες.

Σήμερα, γίνεται αντιληπτό ότι η εποχή και οι ιδέες του Kuznets είχαν μεγάλη απήχηση στους θεωρητικούς και ακαδημαϊκού κύκλου έχει παρέλθει καθώς η σημερινή κρίση φέρνει στην επιφάνεια ερωτηματικά που δύσκολα μπορούν να βρουν απάντηση στη θεωρία του. Αυτός είναι ο λόγος που εντείνονται οι θεωρητικοί προβληματισμοί σχετικά με τη εφαρμογή των υποθέσεων του στις σύγχρονες οικονομίες που διαφέρουν πολύ από εκείνες της εποχής του.

3. ΦΟΡΟΛΟΓΙΑ ΚΑΙ ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΗ ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΤΗΤΑ

3.1. ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Η κρίση οποία ξέσπασε το 2008 στο παγκόσμιο οικονομικό περιβάλλον, είχε ιδιαίτερα σημαντικές επιπτώσεις όσον αφορά στο επίπεδο των δημόσιων οικονομικών αλλά και τη σημαντική αύξηση του δημόσιου χρέους (Mishkin, 2015). Αφότου πραγματοποιήθηκε η σημαντική χαλάρωση της δημοσιονομικής πολιτικής κατά τη διάρκεια των πρώτων ετών της κρίσης, οι περισσότερες ανεπτυγμένες χώρες έχουν εισαγάγει ορισμένα προγράμματα δημοσιονομικής εξυγίανσης, τα οποία έχουν ως βάση τους την αύξηση εσόδων.

Όσον αφορά σε εθνικό επίπεδο, το πρόβλημα που έγκειται στη μείωση του ιδιαίτερα μεγάλου δημοσιονομικού ελλείμματος αποτελεί το βασικότερο σημείο του προγράμματος διάσωσης της οικονομίας μέσα στα πλαίσια της συμφωνίας που πραγματοποιήθηκε με τα όργανα της Ε.Ε. Το πρόγραμμα αυτό έχει ως βάση του τη μείωση του επιπέδου των δαπανών αλλά και στοχεύει σε μια σημαντική αύξηση του επιπέδου των εσόδων (Φινοκαλιώτης, 2005). Αν εξαιρέσουμε τη δημοσιονομική εξυγίανση, το ερώτημα που τίθεται στο σημείο αυτό είναι κατά πόσο θα μπορούσε η φορολογική πολιτική να διαδραματίσει σημαντικό ρόλο και στην ανάκαμψη της ελληνικής οικονομίας.

Αναφορικά με το φορολογικό καθεστώς, υπάρχει μια πληθώρα μελετών που υποστηρίζουν πως χωρίς μείωση του επιπέδου φορολογικού βάρους δεν είναι δυνατόν να επέλθει η ανάκαμψη.

3.2. Η ΕΠΙΔΡΑΣΗ ΤΟΥ ΕΠΙΠΕΔΟΥ ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΗΣ ΑΝΑΠΤΥΞΗΣ ΣΤΟ ΦΟΡΟΛΟΓΙΚΟ ΣΥΣΤΗΜΑ

Η βελτιστοποίηση του φορολογικού συστήματος και η σύνδεσή του με την οικονομική ανάπτυξη αποτελεί ένα το οποίο έχει απασχολήσει οικονομολόγους, επιχειρήσεις και

πολιτικούς κατά τη διάρκεια πολλών ετών. Οι απόψεις έχουν μεταβληθεί σε σημαντικό επίπεδο κατά τη διάρκεια των τελευταίων ετών.

Όπως προκύπτει από την μελέτη των Romer & Romer (2010), η αντίστροφη σχέση ανάμεσα στην ισότητα και την αποτελεσματικότητα μπορεί να χαρακτηριστεί ως σημαντική και ισχυρή. Διαφορετικά, ένα φορολογικό σύστημα το οποίο χρησιμοποιεί μεθόδους που ενισχύουν την οικονομική μεγέθυνση μπορεί να έχει σημαντικές αρνητικές επιπτώσεις όσον αφορά στη διανομή του εισοδήματος και την κοινωνική δικαιοσύνη. Αναφορικά με το επίπεδο των επιδράσεων των φόρων στην αναπτυξιακή διαδικασία, αναφέρονται παρακάτω τα βασικά ευρήματα μελετών:

- Δεν υπάρχουν πολλές ενδείξεις ότι, σε συνολικό επίπεδο, ο ρυθμός οικονομικής μεγέθυνσης μπορεί να επηρεασθεί από το επίπεδο της φορολογίας.
- Οι φόροι οι οποίοι επιβάλλονται στην κατανάλωση μπορεί να είναι ιδιαίτερα ευνοϊκοί όσον αφορά στη μεγέθυνση, εφόσον δεν επηρεάζουν αρνητικά την αποταμίευση και τις επενδύσεις. Εκτός των άλλων, οι συγκεκριμένοι φόροι, όπως είναι ο Φόρος Προστιθέμενης Αξίας (ΦΠΑ), δεν επιβαρύνουν τις εξαγωγές και επομένως δεν επηρεάζουν αρνητικά την ανταγωνιστικότητα των επιχειρήσεων. Οι άλλοι έμμεσοι φόροι όμως, όπως οι ειδικοί φόροι κατανάλωσης σε καύσιμα, κ.ά., προκαλούν προβλήματα στην ανταγωνιστικότητα αφού δεν εκπίπτουν, όπως ο ΦΠΑ.
- Η φορολογία των κερδών των επιχειρήσεων κρίνεται ως η πλέον επιβλαβής όσον αφορά στην οικονομική μεγέθυνση, εφόσον αποθαρρύνει τις επιχειρήσεις αναφορικά με τη διενέργεια επενδύσεων και τη βελτίωση της παραγωγικότητάς τους. Ο φόρος αυτός μπορεί να επηρεάσει και την προσέλκυση ξένων επενδύσεων, στον βαθμό φυσικά που και άλλες χώρες δεν προχωρήσουν σε ανταγωνιστικές μειώσεις φορολογικών συντελεστών.

Το πεδίο της διερεύνησης των συνολικών επιδράσεων που μπορεί να έχει το ύψος των φορολογικών εσόδων, αλλά και των δημόσιων δαπανών μπορεί να ενταχθεί στο γενικότερο πλαίσιο του πιθανού ρόλου του μεγέθους του κράτους όσον αφορά στις οικονομικές επιδόσεις μιας χώρας (Romer & Romer, 2010). Οι πολυπληθείς μελέτες οι οποίες έχουν πραγματοποιηθεί σχετικά με το θέμα αυτό καταλήγουν σε αντιφατικά μάλ-

λον αποτελέσματα. Οι διαφορές όσον αφορά στις εκτιμήσεις οφείλονται μάλλον στους διαφορετικούς ορισμούς και στις διαφορετικές χώρες που επιλέγουν οι ερευνητές.

Κατά τη διάρκεια των τελευταίων ετών, το ενδιαφέρον των ερευνητών επικεντρώνεται στη μελέτη πιο ειδικών θεμάτων, όπως είναι ο ρόλος της φορολογίας και των δημόσιων δαπανών στην οικονομική επίδοση μιας χώρας. Με βάση διαστρωματικά δεδομένα και χρονοσειρές για τις ανεπτυγμένες χώρες, οι έρευνες φαίνεται να συγκλίνουν στο συμπέρασμα ότι μια αύξηση του μεγέθους του κράτους κατά 10 ποσοστιαίες μονάδες οδηγεί σε χαμηλότερους ρυθμούς αύξησης του ΑΕΠ κατά 0,5% με 1% (Baumol, 2012). Ταυτόχρονα όμως τίθεται το ερώτημα πώς συμβαίνει οι περισσότερες ανεπτυγμένες οικονομίες του κόσμου να έχουν και μεγάλο δημόσιο τομέα. ακόμη και στην πρόσφατη περίοδο της κρίσης, είδαμε χώρες με πολύ υψηλά φορολογικά έσοδα ως ποσοστό του ΑΕΠ να αντιμετωπίζουν πιο αποτελεσματικά τις επιπτώσεις της.

Η εξήγηση η οποία προκύπτει από διάφορες μελέτες είναι πως οι χώρες στις οποίες τα επίπεδα κοινωνικής εμπιστοσύνης είναι υψηλά, υπάρχει η δυνατότητα της αύξησης των επιπέδων των φόρων χωρίς να βλάπτουν την οικονομική δραστηριότητα (Romer & Romer, 2010). Επιπλέον, στις χώρες αυτές οι πολίτες αποζημιώνονται για τους μεγάλους φόρους που καταβάλλουν από την παροχή καλών υποδομών, εκπαίδευσης, κοινωνικών υπηρεσιών και την εφαρμογή πολιτικών που είναι φιλικές στις αγορές και τις επιχειρήσεις.

3.3. ΜΕΤΡΑ ΦΟΡΟΛΟΓΙΚΗΣ ΠΟΛΙΤΙΚΗΣ ΓΙΑ ΤΗΝ ΕΞΟΔΟ ΑΠΟ ΤΗΝ ΚΡΙΣΗ

Σύμφωνα με τον Φινοκαλιώτη, (2005), η Ελλάδα βρίσκεται στις τελευταίες θέσεις από πλευράς εισπραξής εσόδων από τη φορολογία που επιβάλλεται. Αυτό είναι το πρώτο βασικό στοιχείο το οποίο εξηγεί την αδυναμία της Ελλάδας, συγκριτικά με τις υπόλοιπες χώρες της Ευρωπαϊκής Ένωσης, αναφορικά με τον έλεγχο του δημοσιονομικού της ελλείματος. Μάλιστα, αν υπολογισθεί και το πολύ μεγάλο μέγεθος της παραοικονομίας στην Ελλάδα, τότε διαπιστώνουμε ότι, η σχέση φορολογικών εσόδων προς το ΑΕΠ είναι σημαντικά μικρότερη.

Πιο συγκεκριμένα, σύμφωνα με τον Mishkin, (2015), το φορολογικό καθεστώς της Ελλάδας είναι αποδεδειγμένα από τα πιο δυσμενή της ΕΕ. Συνοπτικά παρουσιάζεται ο συντελεστής ΦΠΑ να είναι στο 23% έναντι του 21,52% στην ΕΕ και 20,45% στην Ευρωζώνη. Επιπρόσθετα, ο συντελεστής για νομικά πρόσωπα διαμορφώνεται στη χώρας μας στο 27%, έναντι 21,84% στην ΕΕ και 25,95% στην Ευρωζώνη. Τέλος, ο συντελεστής για τα φυσικά πρόσωπα είναι στο 46% έναντι του 36,6% και 45,52% για ΕΕ και ευρωζώνη αντίστοιχα.

Το φορολογικό βάρος που προκύπτει σαν ποσοστό είναι κάτω από τον αντίστοιχο μέσο όρο της ευρωζώνης, αλλά και της ΕΕ. Επιπλέον, σημειώνεται ότι τα ελληνικά έσοδα προέρχονται κατά κύριο λόγο από έμμεσους φόρους και των κοινωνικών ασφαλίσεων και λιγότερο από τους άμεσους φόρους (Baumol, 2012).

Κατά τα τέλη της δεκαετίας του 90, στις περισσότερες χώρες της Ε.Ε., ενσωματώθηκαν κάποια μέτρα τα οποία είχαν ως κυριότερο στόχο τους τη μείωση της φορολογικής επιβάρυνσης των ιδιωτών και των επιχειρήσεων (Φινοκαλιώτης, 2005). Το αποτέλεσμα ήταν επιτυχές αφού η μείωση των φορολογικών συντελεστών και η αναπροσαρμογή των φορολογικών κλιμακίων πέτυχε τη μείωση των φορολογικών βαρών.

Κατά συνέπεια, και στα πλαίσια της Ελληνικής οικονομίας, τα έσοδα από άμεσους φόρους ανήλθαν στο ποσοστό του 11,50% του Α.ΕΠ. Αυτό βέβαια οφείλεται κατά κυρίως στο ποσό των εσόδων τα οποία προήλθαν από το Χρηματιστήριο και έτσι τα έσοδα από φόρους Νομικών Προσώπων ανέβηκαν σε ποσοστό 2% του ΑΕΠ. Μετά την ελεύθερη πτώση των χρηματιστηριακών συναλλαγών, τα έσοδα από φόρους νομικών προσώπων διαμορφώθηκαν στο 3,8% του ΑΕΠ, σε σύγκριση με τις χώρες της Ε.Ε. που επιβαρύνουν τις επιχειρήσεις τους με ποσοστό 2,4% του ΑΕΠ τους.

Από την σύγκριση των δύο αυτών ποσοστών φαίνεται καθαρά ότι η ελληνική επιχείρηση φορολογείται περισσότερο από το μέσο όρο της Ε.Ε, δεδομένου ότι η ελληνική οικονομία είναι πολύ μικρότερη σε μέγεθος από το μέσο μέγεθος των επιχειρήσεων της Ε.Ε. (Mishkin, 2015). Ένα μέρος αυτής της διαφοράς οφείλεται στο αφορολόγητο των αγροτικών εισοδημάτων που είναι απόλυτα δίκαιο εξετάζοντας την κατάσταση της Ελληνικής αγροτικής οικονομίας, και κατά το μεγαλύτερο μέρος στην εκτεταμένη φορο-

διαφυγή που κανείς δεν γνωρίζει το μέγεθός της, και που αποτελεί το πιο σημαντικό δημοσιονομικό πρόβλημα της χώρας μας.

Κατά τη διάρκεια των τελευταίων ετών, στην Ελλάδα, το σύνολο των εισφορών για την κοινωνική ασφάλιση αυξάνονται, και έχουν ξεπεράσει τον μέσο όρο της ΕΕ. Στην ΕΕ οι εισφορές έχουν μειωθεί ως συμμετοχή στο ποσοστό του ΑΕΠ διότι έγινε μια μεγάλη προσπάθεια να μειωθεί το βάρος των επιχειρήσεων και των ιδιωτών (Baumol, 2012). Το πρόβλημα αυτό δεν μπορεί να λύνεται μόνο με εισπρακτικά μέσα και με συνεχείς αυξήσεις των εισφορών, που τελικά καθλώνουν την ανταγωνιστικότητα της οικονομίας μας. Πρέπει να αυξηθούν τα έσοδα των Ασφαλιστικών Ταμείων χωρίς βέβαια αυξήσεις στα ποσοστά των εισφορών των επιχειρήσεων και των ιδιωτών αλλά με την περιστολή της εισφοροδιαφυγής. Ωστόσο θα πρέπει να γίνει με μεγάλη προσοχή για να μην προκληθούν ανεπιθύμητες παρενέργειες στην απασχόληση και γενικά στην παραγωγική διαδικασία.

3.4. ΦΟΡΟΛΟΓΙΑ ΚΑΙ ΔΙΑΝΟΜΗ ΕΙΣΟΔΗΜΑΤΟΣ

Η φορολογία που επιβάλλει ο κρατικός μηχανισμός ενδέχεται να έχει πολλαπλές επιδράσεις αναφορικά με τη διανομή του εισοδήματος, οι οποίες μπορεί να είναι είτε άμεσες, είτε έμμεσες. Αναλυτικότερα, οι φόροι οι οποίοι επιβάλλονται στο εισόδημα ή στην περιουσία, μπορεί να οδηγήσουν στη μείωση του διαθέσιμου εισοδήματος των νοικοκυριών, ενώ οι έμμεσοι φόροι που επιβάλλονται μπορεί να οδηγήσουν στην αύξηση των τιμών των προϊόντων και στον περιορισμό του πραγματικού τους εισοδήματος (Atkinson, 1998). Οι άμεσοι φόροι θεωρείται ότι επηρεάζουν το εισόδημα αναφορικά με την πλευρά κτήσης τους, ενώ οι έμμεσοί επηρεάζουν το εισόδημα αναφορικά με την πλευρά της χρησιμοποίησης του.

Οι επιδράσεις που φαίνεται να ασκεί το φορολογικό σύστημα στη διανομή του εισοδήματος μπορούν να χαρακτηρισθούν ως άμεσες επιδράσεις της φορολογίας στο εισόδημα και στην διανομή. Αν εξαιρέσουμε τις προαναφερθείσες, άμεσες επιδράσεις, οι φόροι μπορεί να προκαλέσουν, στις πλείστες των περιπτώσεων και έμμεσες επιδράσεις (Baumol, 2012). Εκτός των άλλων, μπορεί να επηρεάζουν τα κίνητρα των νοικοκυριών αναφορικά με απασχόληση και αποταμίευση, την κατανομή των πόρων στην οικονομία

αλλά και να προκαλέσουν υπερβάλλον βάρος, το οποίο μπορεί να μειώσει το επίπεδο του πραγματικού εισοδήματος και ευημερίας των νοικοκυριών.

Εν τέλει, το εκάστοτε φορολογικό σύστημα, μπορεί να επηρεάσει, τη μακροοικονομική κατάσταση της οικονομίας αλλά και τη δομή της απασχόλησης και του εισοδήματος. Σε περίπτωση που, οι έμμεσες επιδράσεις που ασκούνται στο εισόδημα, είναι διαφορετικές μεταξύ των διαφόρων νοικοκυριών, η διανομή του εισοδήματος μπορεί ξανά να μεταβληθεί. Οι έμμεσες επιδράσεις των φόρων, στο πεδίο της διανομής του εισοδήματος, θεωρείται πως είναι δύσκολη η διαδικασία της αξιολόγησης και ακόμη δυσκολότερη αυτή της ποσοτικοποίησης και συνήθως δεν εξετάζονται.

Σχετικά με το πεδίο των άμεσων επιδράσεων που ασκού οι βασικές κατηγορίες φόρων στη διανομή του εισοδήματος κατά εισοδηματικές τάξεις, υπάρχει δυνατότητα εξέτασής τους *per primis* των κεφαλικών φόρων, μέσω των οποίων επιβάλλεται το ίδιο ποσό φόρου στο σύνολο των ατόμων της κοινωνίας, ενώ αφαιρείται το υψηλότερο ποσοστό εισοδήματος από τα φτωχότερα νοικοκυριά και χαμηλότερο ποσοστό εισοδήματος από τα νοικοκυριά τα οποία θεωρούνται πλουσιότερα και κατά συνέπεια διαφοροποιείται η διανομή του εισοδήματος.

Σύμφωνα με τους Ανδριοπούλου & Τσακλόγλου, (2010), η κατηγορία των αναλογικών φόρων εισοδήματος είναι εκείνη που αφαιρεί το ίδιο ποσό εισοδήματος από το σύνολο των ατόμων και αφήνει τη διαδικασία της διανομής του εισοδήματος αμετάβλητη ενώ, από την άλλη, οι φόροι που ανήκουν στην κατηγορία των προοδευτικών, αφαιρούν υψηλότερα ποσοστά εισοδήματος από τις τάξεις που εμφανίζουν μεγαλύτερο εισόδημα, κι έτσι συμβάλουν στην ουσιαστική βελτίωση της διαδικασίας της διανομής του εισοδήματος. Αντίθετα, οι φόροι οι οποίοι ανήκουν στη γενική κατηγορία, λειτουργούν αφαιρετικά των μεγαλύτερων ποσοστών εισοδήματος από τις χαμηλότερες εισοδηματικές τάξεις και των μικρότερων ποσοστών από τις υψηλότερες εισοδηματικές τάξεις, που δαπανούν μικρότερα ποσοστά του εισοδήματος τους, έχοντας αυτό ως συνέπεια τη διαφοροποίηση της διανομής του εισοδήματος.

Εν τέλει, η κατηγορία των ειδικών φόρων, ενδέχεται να λειτουργήσει επιβαρυντικά αναφορικά με τις χαμηλότερες εισοδηματικές τάξεις και να παραβλάπτουν τη διανομή

του εισοδήματος ή μπορεί να επιβαρύνουν περισσότερο τις υψηλότερες εισοδηματικές τάξεις και να βελτιώνουν τη διανομή του εισοδήματος, ανάλογα με τα είδη πρώτης ανάγκης.

Στον πίνακα 2.2., ο οποίος παρατίθεται αμέσως παρακάτω, παρουσιάζεται η διανομή του εισοδήματος, ανάμεσα σε δύο άτομα, Α και Β, προτού επιβληθούν οι εναλλακτικές μορφές φορολογίας, καθώς και ύστερα.

Πίνακας 2.2.: Οι επιδράσεις που ασκούν οι Εναλλακτικές Μορφές Φορολογίας στη διανομή του Εισοδήματος

ΕΝΑΛΛΑΚΤΙΚΕΣ ΜΟΡΦΕΣ ΦΟΡΟΛΟΓΙΑΣ	ΝΟΙΚΟΚΥΡΙΑ		ΣΧΕΣΗ ΕΙΣΟΔΗΜΑΤΟΣ
	A	B	A:B
ΕΙΣΟΔΗΜΑ ΠΡΙΝ ΤΗ ΦΟΡΟΛΟΓΙΑ	100	1000	0,10

Δαπάνη κατανάλωσης πριν από τη φορολογία	100	500	0,2
--	-----	-----	-----

Δαπάνη στο α-γαθό Ψ	90	100	0,9
Δαπάνη στο α-γαθό Χ	10	400	0,025
Διαθέσιμο πραγματικό εισόδημα μετά το φόρο			
Μετά ένα κεφαλικό φόρο ποσού 30	70	970	0,072
Μετά έναν αναλογικό φόρο εισοδήματος 10%	90	900	0,10
Μετά ένα γραμμικό προοδευτικό φόρο με 100 αφορολόγητο και 10% ενιαίο συντελεστή	100	910	0,11
Μετά έναν προοδευτικό φόρο με συντελεστή 10% στα πρώτα 500 και 30% στο επιπλέον.	90	800	0,113

Μετά ένα γενικό φόρο κατανάλωσης 10%	90	950	0,095
Μετά έναν ειδικό φόρο κατανάλωσης στο X με συντελεστή 20%.	82	980	0,084
Μετά έναν ειδικό φόρο κατανάλωσης στο Ψ με συντελεστή 20%.	98	920	0,107

Όπως προκύπτει από την ανάλυση του πίνακα που παρατίθεται παραπάνω, (Πίνακας 2.2.), προτού εφαρμοσθεί το φορολογικό σύστημα, ο Α έχει το ποσοστό του 10% του εισοδήματος του Β. Ωστόσο, το δεδομένο ποσοστό φαίνεται πως εμφανίζει μείωση, και πιο συγκεκριμένα, η διανομή δείχνει να χειροτερεύει, αφότου επιβληθούν οι κεφαλικοί φόροι, οι γενικοί φόροι, ή οι ειδικοί φόροι δαπάνης, οι οποίοι επιβαρύνουν το προϊόν Χ. Η κατανάλωσή του συγκεκριμένου προϊόντος φαίνεται πως γίνεται από τα άτομα τα οποία εμφανίζουν άσχημη οικονομική κατάσταση. Στο σύνολο των άλλων περιπτώσεων, το ποσοστό μπορεί να αυξηθεί και αυτό έχει ως συνέπεια, η διανομή του εισοδήματος ανάμεσα στα άτομα να εμφανίζει μια σχετική βελτίωση.

Η διαδικασία της μέτρησης των επιδράσεων που ασκεί η φορολογική πολιτική αναφορικά με τη διανομή του εισοδήματος, σε εθνικά πλαίσια, είναι αντικείμενο ευρείας διερεύνησης. Μια έρευνα της ΕΣΥΕ η οποία διεξήχθη, σχετίζεται άμεσα με την κατανομή

των φορολογικών βαρών ανάλογα με τα εκάστοτε εισοδηματικά κλιμάκια και τις επιπτώσεις που ακούν αυτά στην διανομή του εισοδήματος που προήλθαν από την εναρμόνιση του φορολογικού συστήματος στην Ελλάδα έχοντας ως σημείο αναφοράς το καθεστώς της Ευρωπαϊκής Ένωσης αλλά και την εισαγωγή του ΦΠΑ.

Η έρευνα που αναφέρεται έχει ως βασικό της στοιχείο την ιδέα ότι η φορολογία η οποία επιβάλλεται στα φυσικά πρόσωπα μπορεί να επιβαρύνει εκείνα πάνω στα οποία επιβάλλεται, δηλαδή εμφανίζει μηδενική μετακύλιση. Η έμμεση φορολογία καθώς και οι εισφορές στην κοινωνική ασφάλιση μετακυλίσονται εξ' ολοκλήρου στους καταναλωτές, ενώ ο φόρος του εισοδήματος νομικών προσώπων μπορεί να επιβαρύνει τους μετόχους αλλά και τα κέρδη των επιχειρήσεων τα οποία καλύπτει. Αναφορικά με το πεδίο των μεταβιβαστικών πληρωμών, όπως προκύπτει από τη μελέτη, αυτές θεωρούνται τις θεωρεί ως αρνητικούς φόρους και υποθέτει ότι μπορούν να αποδειχτούν ωφέλιμοι για εκείνους που τις εισπράττουν. Η διαδικασία της κατανομή των έμμεσων φόρων πραγματοποιείται έχοντας ως βάση τη συνολική καταναλωτική δαπάνη, αλλά λαμβάνοντας υπόψη την κατανομή της επιμέρους δαπάνης η οποία επιβαρύνεται από το φόρος, ενώ η κατανομή των μεταβιβαστικών πληρωμών πραγματοποιείται με βάση διάφορα στοιχεία (Bergh & Henrekson, 2012).

Αμέσως παρακάτω, στα πλαίσια της ανάλυσης του πίνακα 2.3., οι εκτιμήσεις της μέσης φορολογικής επιβάρυνσης του εισοδήματος έχοντας ως βάση τα εισοδηματικά κλιμάκια στην Ελλάδα αποτυπώνονται μέσα από τις τελευταίες έρευνες οι οποίες διεξήχθησαν πάνω σε αυτό το θέμα.

Πίνακας 2.3.: Η μέση φορολογική επιβάρυνση του εισοδήματος σύμφωνα με τα εισοδηματικά κλιμάκια στην Ελλάδα

ΚΑΤΗΓΟΡΙΑ	Μέσος	Μέχρι	23-63,9	64-93,9	94-139,9	140-209,9	210-314,9	315-499,9	500&
ΦΟΡΟΥ	Συνόλου	22,9							

Η σημασία της σταθερότητας των φορολογικών κανόνων στην οικονομική δραστηριότητα

Προσωπικός φόρος εισοδήματος	4,06	1,10	1,60	2,34	3,10	3,40	3,60	3,80	8,12
Φόρος εισοδήματος νομικών προσώπων	1,61	0,26	1,01	1,27	1,55	1,62	1,71	1,83	1,74
Εισφορές στην κοινωνική ασφάλιση	7,12	10,18	8,76	8,10	7,67	7,28	6,77	6,54	5,97

Ι.ΦΟΡΟΙ ΕΙΣΟΔΗΜΑΤΟΣ	12,79	11,54	11,37	11,7	12,32	12,3	12,08	12,17	15,83
Γενικοί φόροι κατανάλωσης	5,69	8,13	7	6,47	6,13	5,82	5,41	5,22	4,77
Φόρος Καπνού	1,36	3,04	2,67	2,19	1,84	1,44	1,06	0,83	0,54
Φόρος ζάχαρης	0,29	1,13	0,65	0,47	0,37	0,28	0,2	0,2	0,12
Φόρος οινοπνευματωδών	0,22	0,35	0,39	0,34	0,25	0,28	0,18	0,15	0,12

Φόρος Ψυχαγωγίας και πολυτέλειας	0,24	0,04	0,09	0,13	0,19	0,21	0,25	0,33	0,38
Φόρος πετρελαίου	1,22	0,88	1,01	1,01	1,1	1,21	1,37	1,4	1,14
Τέλη μεταφορών	0,61	0,05	0,11	0,21	0,32	0,42	0,7	1,05	1,06
Έσοδα κρατικού μονοπωλίου	0,17	0,63	0,37	0,27	0,21	0,17	0,12	0,09	0,06
Λοιποί φόροι	4,01	5,4	4,71	4,38	4,17	3,99	3,8	3,86	3,72
II.ΕΜΜΕΣΟΙ ΦΟΡΟΙ	13,82	19,75	17	15,5	14,58	13,82	13,09	13,13	11,91
III.ΦΟΡΟΙ ΠΕ-ΡΙΟΥΣΙΑΣ	1,1	0,6	0,87	0,96	1	1,1	1,14	1,18	1,29
ΣΥΝΟΛΟ ΦΟΡΩΝ(I+II+III)	27,71	31,89	29,94	28,1	27,9	27,22	26,31	26,48	29,03

Πηγή: D. Karageorgas. The Distribution of the Tax Burden by Income Groups in Greece, Σπουδαί, 1974.

Όπως προκύπτει από τον αμέσως προηγούμενο πίνακα (Πίνακας 2.3.), οι εφαρμοζόμενες διατάξεις του Ελληνικού φορολογικού συστήματος προτείνουν τη μέθοδο της αντίστροφης φορολογίας όσον αφορά στα νοικοκυριά τα οποία ανήκουν σε χαμηλές και μεσαίες εισοδηματικές τάξεις καθώς και ελαφρά προοδευτικό όσον αφορά στα νοικοκυριά τα οποία ανήκουν σε υψηλά εισοδηματικά κλιμάκια. Το ελληνικό φορολογικό

σύστημα ενισχύει τις εισοδηματικές ανισότητες. Αυτό αποδίδεται στη σχετικά μεγάλης έκτασης φοροδιαφυγή και στις ευρείες απαλλαγές που χορηγούνταν ως κίνητρα οικονομικής ανάπτυξης.

3.6. ΕΠΙΔΡΑΣΗ ΤΗΣ ΦΟΡΟΛΟΓΙΑΣ ΣΤΗΝ ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΗ ΕΥΗΜΕΡΙΑ

Οι φόροι μειώνουν το εισόδημα του νοικοκυριού και περιορίζουν την ευημερία του. Ένας φόρος εισοδήματος λ.χ. μειώνει το διαθέσιμο εισόδημα του νοικοκυριού και περιορίζει την έκταση των αναγκών που μπορεί να ικανοποιήσει το νοικοκυριό και επομένως μειώνει την ευημερία του. Ένας έμμεσος φόρος δαπάνης, εξάλλου, αυξάνει συνήθως τις τιμές των αγαθών και περιορίζει την αγοραστική δύναμη του εισοδήματος του νοικοκυριού, δηλαδή μειώνει το πραγματικό του εισόδημα και επομένως και την ευημερία του.

Από την άλλη πλευρά, οι δημόσιες δαπάνες αυξάνουν το χρηματικό ή το πραγματικό εισόδημα των νοικοκυριών και επομένως αυξάνουν την ευημερία τους. Οι δαπάνες για αγαθά και υπηρεσίες λ.χ. επιτρέπουν στο νοικοκυριό να καταναλώσει δωρεάν τα δημόσια αγαθά και, με δεδομένα το χρηματικό εισόδημα και τις τιμές, αυξάνουν την ευημερία του (Bergh & Henrekson, 2012). Οι μεταβιβαστικές πληρωμές στα νοικοκυριά αυξάνουν το διαθέσιμο εισόδημά τους, ενώ οι επιδοτήσεις μειώνουν τις τιμές των προϊόντων και επιτρέπουν στα νοικοκυριά να αγοράσουν μεγαλύτερη ποσότητα από τα επιδοτούμενα αγαθά με το ίδιο χρηματικό εισόδημα.

Εκτός όμως από τη μείωση ευημερίας που προκαλούν όλοι οι φόροι, ένεκα της μείωσης του εισοδήματος που επιφέρουν, ορισμένοι από αυτούς παρεμβαίνουν στις διάφορες αποφάσεις του νοικοκυριού και το αναγκάζουν να μεταβάλει τη συμπεριφορά του, με συνέπεια να προκαλούν μια πρόσθετη μείωση της ευημερίας του. Η πρόσθετη αυτή μείωση της ευημερίας του νοικοκυριού είναι γνωστή ως το υπερβάλλον βάρος της φορολογίας. Το ίδιο συμβαίνει και με ορισμένες κατηγορίες δαπανών, οι οποίες επίσης παρεμβαίνουν στις διάφορες αποφάσεις του νοικοκυριού, με συνέπεια να προκαλούν απώλεια ευημερίας (Bergh & Henrekson, 2012). Η απώλεια αυτή πρέπει να αφαιρεθεί από την αύξηση της ευημερίας του που προήλθε από την αύξηση του εισοδήματος του νοικοκυριού ένεκα της διενέργειας των δαπανών.

Επομένως, η συνολική μείωση της ευημερίας ή, όπως συνήθως λέμε, το συνολικό φορολογικό βάρος, που προέρχεται από την αφαίρεση ενός ορισμένου ποσού εισοδήματος με τη μορφή φόρων, διαφέρει ανάμεσα στις διάφορες κατηγορίες φόρων, γιατί ενώ τα έσοδα είναι τα ίδια και επομένως το εισόδημα του νοικοκυριού μειώνεται κατά το ίδιο ποσό, το πρόσθετο βάρος κάθε φόρου μπορεί να διαφέρει ανάμεσα στις διάφορες κατηγορίες φόρων. Το ίδιο, ακριβώς, συμβαίνει και με το όφελος που αποκομίζει ένα νοικοκυριό από τη διενέργεια μιας δαπάνης. Το όφελος αυτό εξαρτάται από τη μορφή που παίρνει τελικά η δαπάνη, γιατί από τη μορφή αυτή εξαρτάται η απώλεια ευημερίας του νοικοκυριού, ένεκα της παρέμβασης ορισμένων κατηγοριών δαπανών, στις αποφάσεις των νοικοκυριών.

Παράλληλα ισχύουν και για το κοινωνικό σύνολο. Το συνολικό βάρος, που προκύπτει από ένα φόρο, εξαρτάται από τη μορφή που παίρνει ο φόρος, γιατί η μορφή του φόρου προσδιορίζει το πρόσθετο βάρος του φόρου στο κοινωνικό σύνολο. Το ίδιο συμβαίνει και στην περίπτωση των δαπανών. Το συνολικό όφελος της κοινωνίας, που προκύπτει από τη διενέργεια μιας δαπάνης, εξαρτάται και πάλι από τη μορφή που παίρνει η δαπάνη αυτή.

3.5. ΠΑΡΑΓΟΝΤΕΣ ΔΗΜΙΟΥΡΓΙΑΣ ΦΟΡΟΛΟΓΙΚΗΣ ΚΑΙ ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΗΣ ΑΣΤΑΘΕΙΑΣ

Σύμφωνα με μελέτη των Romer & Romer, (2010), οι μεταβολές στη φορολογία που πραγματοποιούνται συχνά κι έχουν αναδρομικό χαρακτήρα, οι ασαφείς, αντιφατικές ή ελλιπείς οδηγίες των Φορολογικών Αρχών αλλά και οι δικαστικές διαμάχες μακράς διάρκειας μπορούν να ταξινομηθούν μεταξύ των παραγόντων οι οποίοι δημιουργούν φορολογική αβεβαιότητα. Αναλυτικότερα, βάσει της μελέτης, οι παράγοντες οι οποίοι είναι υπεύθυνοι αναφορικά με τη δημιουργία φορολογικής αβεβαιότητας είναι:

- Οι συχνές αλλαγές στη νομοθεσία
- Οι αναδρομικές αλλαγές στη νομοθεσία
- Οι ασαφείς, αντιφατικές ή ελλιπείς οδηγίες των Φορολογικών Αρχών

- Το ασαφές ή αδύναμο ρυθμιστικό σύστημα για ατομικές λύσεις και προεγκρίσεις
- Οι μακράς διάρκειας φορολογικές δικαστικές διαμάχες

Βάσει της συγκεκριμένης μελέτης, οι επικεφαλής των φορολογικών τμημάτων έχουν ως βασικότερο στόχο τους, την επίτευξη μιας σταθερής φορολογικής νομοθεσίας. Το σημαντικότερο ζήτημα που το σύνολο των μελετών επεσήμαναν είναι ότι τα ήδη πολύπλοκα φορολογικά συστήματά περιπλέκονται ακόμη περισσότερο από τη συνεχή εισαγωγή νέων νόμων (Baumol, 2012). Εκτός από το κόστος το οποίο μπορεί να επιφέρει η διαδικασία της προσαρμογής στις αλλαγές, αλλά και η εκπαίδευση των φορολογικών τους ομάδων, οι συχνές νομοθετικές μεταβολές αποτελούν τη βασικότερη αιτία η οποία καλλιεργεί τη φορολογική αβεβαιότητα. Αποτελούν μάλιστα, σημείο που θα προσπαθούσαν πολλοί να περιορίσουν προκειμένου να κάνουν τις χώρες τους πιο ανταγωνιστικές από φορολογικής πλευράς.

Αντίθετα, από την μελέτη προκύπτει η διάκριση των παραγόντων που κάνουν το φορολογικό σύστημα μιας χώρας ευνοϊκότερο (Mishkin, 2015):

- Η απλότητα των ρυθμίσεων
- Η προνοητικότητα και η προσέγγιση συνεργασίας των Φορολογικών Αρχών
- Η σιγουριά και η προβλεψιμότητα για το μέλλον
- Οι μειώσεις στους φόρους

Από τις χώρες της Ε.Ε., Η Ελλάδα, η Πορτογαλία και η Πολωνία θεωρούνται πως είναι οι χώρες με τις μεγαλύτερες προκλήσεις και τις περισσότερες δυσκολίες στα φορολογικά τους συστήματα.

Αναφορικά με τις επιχειρήσεις, αυτές δεν εστιάζουν στο να πληρώνουν μικρότερα ποσά για φόρους αλλά, η προτεραιότητά τους είναι να είναι σωστές φορολογικά και να βελτιώσουν τη φορολογική τους συμμόρφωση (Baumol, 2012). Για το λόγο αυτό, οι επικεφαλής των φορολογικών τμημάτων δέχονται πιέσεις για να εξασφαλίσουν ότι οι επιχειρήσεις τους είναι συνεπείς απέναντι στις φορολογικές υποχρεώσεις και τους ελέγχους. Αντίθετα από αυτό που πιστεύει πολύς κόσμος, θεωρούν μέτρο επιτυχίας τους

όχι τη μείωση των φόρων, αλλά τη φορολογική συμμόρφωση. Το μυστικό για την επιτυχία είναι η εμπρόθεσμη καταχώρηση των φορολογικών δηλώσεων και των σχετικών με τη συμμόρφωση εργασιών.

Με αυτά τα δεδομένα, το μεγαλύτερο μέρος της πίεσης που ασκείται στους επικεφαλής των φορολογικών τμημάτων προέρχεται από τις συνεχείς αλλαγές στους φορολογικούς κανονισμούς (Mishkin, 2015). Οι περισσότεροι από τους ερωτηθέντες δήλωσαν ότι επιθυμούν απλά φορολογικά συστήματα και ότι η αυξημένη βεβαιότητα μπορεί να είναι το αποτέλεσμα της αυξημένης απλότητας.

Ο τρόπος που οι άνθρωποι αποφασίζουν για φορολογικά θέματα σχετίζεται με το πώς ακριβώς αντιλαμβάνονται το περιεχόμενο της φορολογικής νομοθεσίας. Η αντίληψη των ατόμων για το φορολογικό δίκαιο αποτελεί τον καθοριστικό παράγοντα στη διαδικασία λήψης αποφάσεων σχετικά με τα ζητήματα αυτά.

Πολλοί φορολογούμενοι συμμορφώνονται προς τις επιταγές της φορολογικής νομοθεσίας, ενώ άλλοι είναι απρόθυμοι, μα δεν μπορούν να φοροδιαφύγουν, καθώς δε γνωρίζουν πώς ή δεν τολμούν να το κάνουν. Άλλοι προβαίνουν σε ανάλυση του κέρδους και των ζημιών και ενεργούν ανάλογα με το τι τους συμφέρει. Η φορολογική αρχή πρέπει να αναπτύσσει επικοινωνιακές δεξιότητες, βαθιά γνώση του αντικειμένου, κατανόηση για τις δυσκολίες στο επιχειρηματικό και το κοινωνικό και οικονομικό περιβάλλον, ώστε να κερδίζει την εμπιστοσύνη του πολίτη (Καλυβιανάκης και συν., 1993).

Στη μελέτη των Sakurai και Braithwaite (2003), με δείγμα περισσότερους από 2.000 Αυστραλούς φορολογούμενους προέκυψε ότι μόνο ένα μικρό ποσοστό γνωρίζουν να συμπληρώσουν τη φορολογική τους δήλωση. Αν και όλοι αναγνωρίζουν την ανάγκη συμβολής στον κρατικό προϋπολογισμό, τα αισθήματα των πολιτών απέναντι στη φορολογία παραμένουν αρνητικά. Οι αυτοαπασχολούμενοι και οι επιχειρηματίες εκλαμβάνουν τους φόρους ως περιορισμό της ελευθερίας τους, ενώ οι υπάλληλοι βλέπουν το φορολογικό σύστημα ως μηχανισμό αναδιανομής του πλούτου (Πολυχρόνης & Τσιρίδης, 2009).

3.6. ΑΠΟΤΕΛΕΣΜΑΤΑ ΤΗΣ ΦΟΡΟΛΟΓΙΚΗΣ ΑΣΤΑΘΕΙΑΣ

3.6.1. ΠΑΡΑΟΙΚΟΝΟΜΙΑ

Η οικονομική δραστηριότητα εμφανίζει δυο όψεις: την επίσημη και την “ανεπίσημη” πλευρά, που καλείται και παραοικονομία (Νάστας, 2006). Η παραοικονομία είναι το τμήμα της οικονομικής δραστηριότητας που δεν καταγράφεται από τους Εθνικούς Λογαριασμούς. Προκειμένου να θεωρηθεί ότι μια δραστηριότητα ανήκει στην παραοικονομία, θα πρέπει: α. να δημιουργεί προστιθέμενη αξία, και β. να μην καταγράφεται.

Η παραοικονομία, υπό την ευρεία έννοια, αποτελείται από (Νάστας, 2006):

- ένα μείγμα δραστηριοτήτων εκτός μηχανισμού της αγοράς (όπως η παραγωγή των νοικοκυριών)
- από παράνομες δραστηριότητες εντός των πλαισίων της αγοράς (όπως η απαγορευμένη παραγωγή και διάθεση ουσιών) και
- νόμιμες δραστηριότητες της αγοράς οι οποίες δεν καταγράφονται για διάφορους λόγους (όπως η φοροδιαφυγή ή/και φοροκλοπή). Και οι τρεις κατηγορίες οικονομικών δραστηριοτήτων λαμβάνουν χώρα σε μια συγκεκριμένη χρονική περίοδο π.χ οικονομικό έτος.

Το γεγονός της ανυπαρξίας ενός συγκεκριμένου, σαφούς ορισμού για την παραοικονομία προδίδει τα προβλήματα οριοθέτησής της. Για την περιγραφή και την κατανόηση της έννοιας της παραοικονομίας χρησιμοποιούνται ποικίλες λέξεις όπως ανεπίσημη, άτυπη, ακανόνιστη, δευτερεύουσα, δυαδική, κρυφή, μαύρη, μυστική, μη καταγραφόμενη, υπόγεια, υποδόρια.

Ο βασικός παράγοντας της παραοικονομίας είναι κατά κύριο λόγο ο βαθμός της οικονομικής ανάπτυξης μιας χώρας. Όταν το κατά κεφαλή εισόδημα των πολιτών μιας χώρας είναι χαμηλό, τότε τμήμα αυτών οδηγείται στην παραοικονομία για την αύξηση του εισοδήματος. Ένας, εξίσου βασικός παράγοντας της παραοικονομίας, είναι οι υψηλοί φορολογικοί συντελεστές, οι οποίοι οδηγούν τις παραγωγικές μονάδες στην απόκρυψη σημαντικού τμήματος της οικονομικής τους δραστηριότητας. Τέλος, το μέγεθος της ανεργίας είναι ένας ακόμη σημαντικός παράγοντας για την αύξηση της παραοικο-

νομίας, διότι οδηγεί επιχειρήσεις στην ανεύρεση ανειδίκευτης εργασίας στη μη επίσημη αγορά εργασίας. Η φοροδιαφυγή συχνά συσχετίζεται με την παραοικονομία.

Η παραοικονομία είναι παγκόσμιο φαινόμενο, με έντονη παρουσία στην Ελλάδα, όπου το μέγεθος της παραοικονομίας έχει υπολογιστεί από 21% του ΑΕΠ μέχρι 30% του ΑΕΠ τόσο διαχρονικά όσο και μεταξύ διαφορετικών μελετών. Δεδομένης της σύνδεσης της φοροδιαφυγής με την παραοικονομία, αρκετές μελέτες τις τελευταίες δεκαετίες έχουν εστιάσει στην ανάλυση του φαινομένου της παραοικονομίας.

Όπως αναφέρει ο ΟΟΣΑ στην τελευταία έκθεση για την ελληνική οικονομία, η παραοικονομία αποτελεί κοινωνικό και οικονομικό φαινόμενο.

3.6.2. ΦΟΡΟΔΙΑΦΥΓΗ

Το βασικό θεωρητικό μοντέλο μελέτης της φοροδιαφυγής αναπτύχθηκε από τους Allingham και Sandmo και τον Yitzhaki. Ένα ορθολογικό άτομο προσπαθεί να επιλέξει το άριστο επίπεδο εισοδήματος που θα δηλώσει στις φορολογικές αρχές, με σταθερές συνιστώσες το αρχικό του εισόδημα, την πιθανότητα να αποκαλυφθεί η απάτη, τον φορολογικό συντελεστή και το πρόστιμο. Το μοντέλο προσδιορίζει τις σχέσεις αλληλεξάρτησης μεταξύ των συνιστωσών και χαράσσει τις κατευθύνσεις της οικονομικής πολιτικής που θα πρέπει να ακολουθηθεί για να περιοριστεί το μέγεθος της φοροδιαφυγής.

Ο Yitzhaki (1974) διαφοροποιεί το προηγούμενο μοντέλο ως προς την ποινή: η ποινή υπολογίζεται στο διαφυγόντα φόρο και όχι στο μη δηλωθέν εισόδημα. Επιπλέον, τα άτομα εμφανίζουν φθίνουσα αποστροφή στον κίνδυνο. Ο Yitzhaki καταλήγει στο συμπέρασμα ότι μια πιθανή αύξηση του φορολογικού συντελεστή μειώνει το πραγματικό εισόδημα.

Ο κρατικός φορέας εισήχθη αργότερα στο μοντέλο ανάλυσης της φοροδιαφυγής, αφού ο στόχος του κράτους δεν είναι απλώς να συλλέξει έσοδα αλλά να μεγιστοποιήσει την κοινωνική ευημερία.

Βασικό άρθρο στο οποίο θα βασίζεται η εμπειρική μας ανάλυση είναι του Galbiati R. & Zanella G. (2012) το οποίο μελετά τις κοινωνικές εξωτερικότητες που επιδρούν στο φαινόμενο της φοροδιαφυγής. Για παράδειγμα, κοινωνικές εξωτερικότητες αποτελούν η φορολογική ηθική που έχει υποστεί πίεση μέσα σ' ένα μοντέλο φοροδιαφυγής, η ισορροπία της φοροδιαφυγής όταν οι προτιμήσεις εξαρτώνται από τη μέση φοροδιαφυγή των άλλων φορολογουμένων και η άριστη πολιτική ελέγχου μιας ανεξάρτητης φορολογικής αρχής που επιβραβεύει τους ειλικρινείς φορολογούμενους.

Στη συγκεκριμένη έρευνα δίνεται έμφαση σε μια συγκεκριμένη πηγή κοινωνικών εξωτερικοτήτων: τη συμφόρηση της φορολογικής πολυνομίας. Το σύνολο των δεδομένων προέρχεται από τους ελέγχους σε 80.000 μικρές επιχειρήσεις και ελεύθερους επαγγελματίες στην Ιταλία, στα τέλη της δεκαετίας του 1980 και παρέχει ένα ακριβές μέτρο των ομάδων αναφοράς. Η ιδέα είναι ότι η πιθανότητα μάθησης και τιμωρίας φθίνει εάν περισσότεροι άνθρωποι συμπεριφέρονται παράνομα. Το πόρισμα είναι ότι οι κυβερνήσεις μπορούν να μειώσουν τη φοροδιαφυγή κατά ένα μέρος, ωθώντας κάθε φορολογούμενο να δηλώσει ειλικρινώς τα εισοδήματά του. Οι υποθέσεις που γίνονται είναι ότι ο έλεγχος καθιστά ικανή τη φορολογική αρχή να προσδιορίζει το αληθινό φορολογητέο εισόδημα. Ο φορολογούμενος είναι ουδέτερος στον κίνδυνο, οπότε υποθέτουμε ότι ο στόχος του φορολογούμενου είναι να ελαχιστοποιήσει το αναμενόμενο φορολογητέο του βάρος.

Μελέτη αναφορικά με τη φορολογία εισοδήματος φυσικών προσώπων εκτιμά ότι το σύνολο των φορολογουμένων δηλώνει φορολογητέο εισόδημα μικρότερο κατά τουλάχιστον 10%, οδηγώντας σε 26% λιγότερα φορολογικά έσοδα (λόγω της προοδευτικότητας της φορολογίας).

Η ίδια μελέτη προβάλλει ότι η υψηλότερη φοροδιαφυγή φαίνεται να διαπράττεται από άτομα με κύρια πηγή εισοδήματος την αυτοαπασχόληση, όπως ελεύθεροι επαγγελματίες και αγρότες, καθώς εμφανίζεται περισσότερο στην περιφέρεια της χώρας σε σύγκριση με τα αστικά κέντρα. Η μεθοδολογία που ακολουθείται συγκρίνει το δηλωθέν εισόδημα, όπως εμφανίζεται στις φορολογικές δηλώσεις, με το εισόδημα που δηλώθηκε στην έρευνα οικογενειακών προϋπολογισμών και κατόπιν υπολογίζει με τη χρήση

ενός υποδείγματος φόρων -παροχών το μέγεθος και την κατανομή του εισοδήματος που δε δηλώνεται στις φορολογικές αρχές.

Σύμφωνα με πρόσφατη μελέτη του πανεπιστημίου του Σικάγου, η αξιοπιστία της οποίας αμφισβητείται από πολλούς φορείς, το φαινόμενο της φοροδιαφυγής από τους “ελεύθερους επαγγελματίες” είναι πολύ έντονο. Σύμφωνα με την έρευνα, τα εισοδήματα που δε δηλώθηκαν το 2009 ανήλθαν σε 28 δισεκατομμύρια ευρώ με αποτέλεσμα, σύμφωνα πάντα με τη συγκεκριμένη έρευνα, το Δημόσιο να χάσει 11,2 δισεκατομμύρια ευρώ από φόρους, ποσό που αντιστοιχεί στο νέο πακέτο δανεισμού με τις περικοπές σε μισθούς, συντάξεις, επιδόματα και αύξηση της φορολογίας (Asma et al., 2011).

Η προσέγγιση αυτή κρίνεται εντελώς αόριστη και σε καμία περίπτωση δεν απεικονίζει το πραγματικό μέγεθος του μεγάλου και υπαρκτού προβλήματος φοροδιαφυγής στη χώρα μας (Καλυβιανάκης και συν., 1993). Ο κύριος λόγος για τον οποίο η προσέγγιση αυτή δεν μπορεί να αποτυπώσει τα πραγματικά μεγέθη της φοροδιαφυγής και της απώλειας των δημοσίων εσόδων είναι η ίδια η βάση της έρευνας που προσδιορίζει αδήλωτο εισόδημα βάσει στοιχείων που συγκεντρώθηκαν από μεγάλη τράπεζα, μη κατονομαζόμενη, για τα πάσης φύσεως δάνεια που δόθηκαν σε όλους τους “ελεύθερους επαγγελματίες” για την απόκτηση της περιουσίας.

3.7. ΠΡΟΤΑΣΕΙΣ ΚΑΙ ΛΥΣΕΙΣ ΓΙΑ ΤΗΝ ΕΠΙΤΕΥΞΗ ΤΗΣ ΦΟΡΟΛΟΓΙΚΗΣ ΚΑΙ ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΗΣ ΣΤΑΘΕΡΟΤΗΤΑΣ

3.7.1. Η ΑΡΙΣΤΗ ΔΙΑΡΘΡΩΣΗ ΤΩΝ ΦΟΡΩΝ ΚΑΙ Η ΔΙΑΝΟΜΗ ΤΟΥ ΕΙΣΟΔΗΜΑΤΟΣ

Το πρόβλημα της άριστης διάρθρωσης της φορολογίας σε μια κοινωνία όπου δεν υπάρχει ζήτημα αναδιανομής του εισοδήματος, επειδή λ.χ. τα άτομα είναι ίδια από όλες τις απόψεις, δεν έχει ιδιαίτερη σημασία, διότι σε μια τέτοια περίπτωση, θα μπορούσαμε να εισπράξουμε οποιοδήποτε ποσό εσόδων μέσω του κεφαλικού φόρου, ο οποίος δεν προκαλεί υπερβάλλον βάρος (Alm et al., 2010). Πρόβλημα γεννιέται από τη στιγμή που η διανομή του εισοδήματος αποτελεί-στόχο της φορολογίας, οπότε για τον προσ-

διορισμό της άριστης διάρθρωσης των φόρων θα πρέπει να ληφθούν υπόψη οι επιδράσεις τους τόσο στη στατική κατανομή των πόρων όσο και στη διανομή του εισοδήματος. Οι στόχοι αυτοί όμως είναι αλληλοσυγκρουόμενοι και η προώθηση του ενός παραβιάζει τον άλλο στόχο.

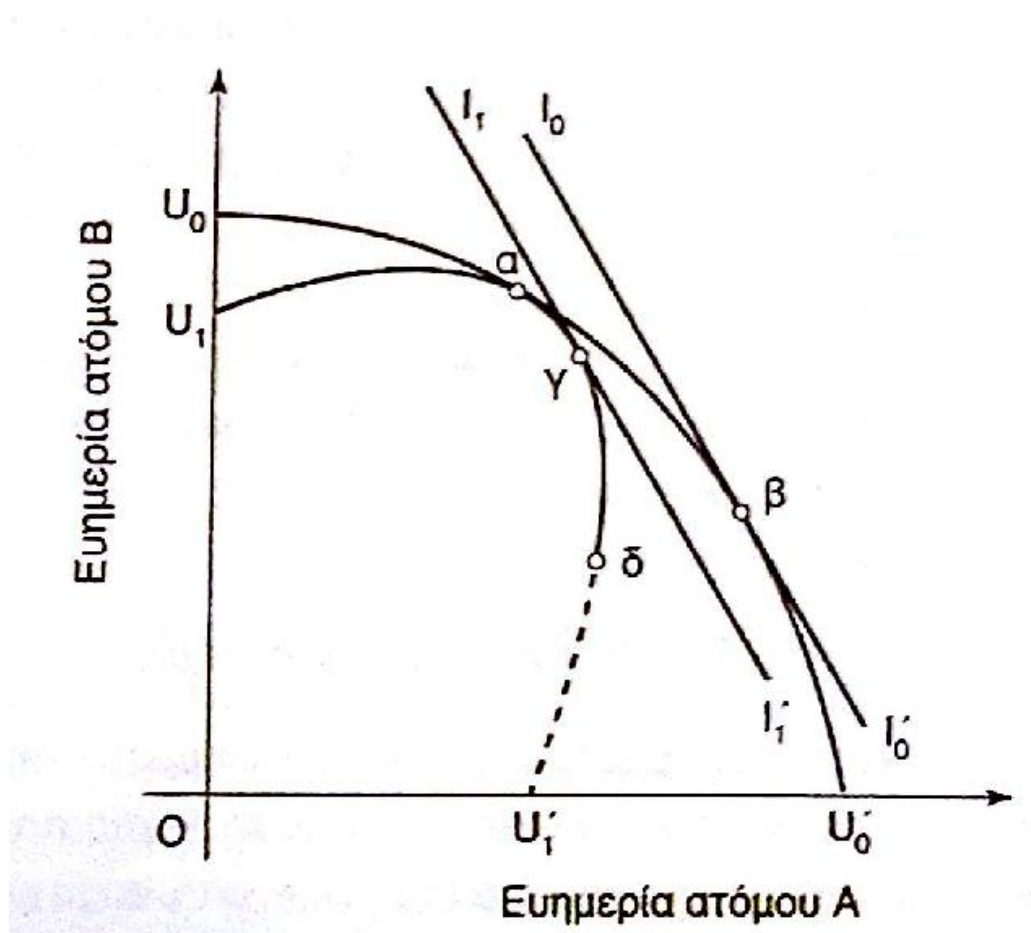
Ο προσδιορισμός του άριστου συνδυασμού των στόχων της αποτελεσματικής κατανομής των πόρων και της δίκαιης διανομής του εισοδήματος προϋποθέτει την ύπαρξη μιας συνάρτησης κοινωνικής ευημερίας, η οποία να προσδιορίζει τα βάρη που το κοινωνικό σύνολο αποδίδει στις μεταβολές της ατομικής ευημερίας καθενός ατόμου, να προσδιορίζει δηλαδή πώς επηρεάζεται η κοινωνική ευημερία όταν η ευημερία ενός ατόμου μεταβάλλεται (Bergh & Henrekson, 2012). Η άριστη διάρθρωση της φορολογίας επομένως δε θα επηρεάζεται μόνο από τους παράγοντες που προσδιορίζουν το μέγεθος του υπερβάλλοντος βάρους, αλλά και από τη φύση της συνάρτησης της κοινωνικής ευημερίας και την έκταση της αναδιανομής εισοδήματος που επιθυμεί το κοινωνικό σύνολο.

Το Διάγραμμα 3.1. εμφανίζει την καμπύλη δυνατοτήτων ευημερίας U_0U_0' δύο ατόμων Α και Β, που αποτελούν το υποθετικό κοινωνικό σύνολο, στην περίπτωση όπου δεν υπάρχουν φόροι, οι οποίοι να στρεβλώνουν την κατανομή των πόρων και να προκαλούν υπερβάλλον βάρος, αλλά η αναδιανομή του εισοδήματος γίνεται με ουδέτερα μέσα. Εξάλλου, η καμπύλη U_1U_1' παριστάνει την καμπύλη δυνατοτήτων ευημερίας των δύο αυτών ατόμων, όταν για την αναδιανομή του εισοδήματος ανάμεσά τους χρησιμοποιούνται φόροι που προκαλούν υπερβάλλον βάρος. Η καμπύλη U_1U_1' βρίσκεται στο εσωτερικό της καμπύλης U_0U_0' , διότι για κάθε επίπεδο ευημερίας του Α, ο Β απολαμβάνει μικρότερο επίπεδο από αυτό που θα απολάμβανε αν οι φόροι ήσαν ουδέτεροι, επειδή για την αναδιανομή του εισοδήματος, προκαλείται υπερβάλλον βάρος και επομένως 1 απώλεια ευημερίας για την κοινωνία.

Οι δύο καμπύλες εφάπτονται στο σημείο α το οποίο δίνει τη διανομή του εισοδήματος ανάμεσα στα δύο άτομα στην ισορροπία της ανταγωνιστικής αγοράς, όπου η ευημερία των δύο ατόμων είναι η ίδια κάτω από τις δύο καμπύλες, αφού στην περίπτωση αυτή δεν υπάρχουν φόροι και δεν υπάρχουν επομένως στρεβλώσεις. Όσο απομακρυνόμαστε από το σημείο α τόσο αυξάνεται η απόσταση μεταξύ των δύο καμπύλων, διότι το υ-

περβάλλον βάρος και επομένως η απώλεια ευημερίας, αυξάνεται καθώς αυξάνεται η προοδευτικότητα του φόρου για την περαιτέρω προώθηση του στόχου της αναδιανομής (Alm et al., 2010).

Όπως φαίνεται στο διάγραμμα επίσης, προσπάθεια για αναδιανομή του εισοδήματος πέραν ενός ορισμένου σημείου (σημείο δ στο διάγραμμα) θα οδηγούσε σε μείωση της ευημερίας και των δύο ατόμων, ακριβώς επειδή η απώλεια από το υπερβάλλον βάρος θα ήταν πολύ μεγάλη (Bergh & Henrekson, 2012). Υπάρχει επομένως ένα ανώτατο δυνατό όριο αναδιανομής εισοδήματος που μπορούν να πετύχουν οι δημόσιοι φορείς με φόρους που στρεβλώνουν την κατανομή των πόρων, ενώ φυσικά μπορούν να πετύχουν οποιαδήποτε αναδιανομή επιθυμούν με ουδέτερα μέσα, που δεν επηρεάζουν την κατανομή αυτή.

Διάγραμμα 4.1.: Η σχέση ανταλλαγής μεταξύ αποτελεσματικής κατανομής των πόρων και δίκαιης κατανομής του εισοδήματος

Το ερώτημα που γεννιέται τώρα είναι ποιο σημείο πάνω στην καμπύλη δυνατοτήτων ευημερίας U_1U_1' θα επιλέξει η κοινωνία των δύο αυτών ατόμων; Είναι φανερό, από το Διάγραμμα 4.1, ότι τα σημεία που βρίσκονται στο τμήμα $\delta U_1'$ της καμπύλης U_1U_1' δεν μπορεί να επιλεγούν διότι παριστάνουν χαμηλότερο επίπεδο ευημερίας και για τα δύο άτομα σε σχέση με το σημείο δ . Το σημείο δ δηλαδή είναι προτιμότερο με βάση το κριτήριο Pareto από όλα αυτά τα σημεία. Επίσης, τα σημεία που βρίσκονται στο τμήμα αU_1 δεν μπορεί να επιλεγούν αν το κοινωνικό σύνολο θεωρεί, όπως είναι πολύ πιθανόν να θεωρεί, ότι βελτίωση της διανομής του εισοδήματος σημαίνει μετακίνηση προς μεγαλύτερη ισότητα.

Κατά συνέπεια, το σημείο ισορροπίας που δίνει η άριστη διάρθρωση της φορολογίας πρέπει να βρίσκεται πάνω στο τμήμα $\alpha\delta$ και η ακριβής του θέση εξαρτάται από τη φύση της συνάρτησης κοινωνικής ευημερίας (Bergh & Henrekson, 2012). Αν υποθέσουμε ότι η συνάρτηση κοινωνικής ευημερίας έχει τη μορφή των οπαδών της θεωρίας της χρησιμότητας (utilitarians), δηλαδή αποτελεί το αστάθμητο άθροισμα των χρησιμότητων των επιμέρους ατόμων, οι καμπύλες κοινωνικής αδιαφορίας είναι ευθείες γραμμές και η ισορροπία θα διαμορφωθεί στο σημείο γ , όπου η γραμμή I_1I_1' εφάπτεται της καμπύλης U_1U_1' .

Η άριστη διάρθρωση της φορολογίας επομένως είναι εκείνη που οδηγεί την οικονομία στο σημείο γ . Αντίθετα, αν η συνάρτηση κοινωνικής ευημερίας έχει τη μορφή που προτείνει ο φιλόσοφος Rawls, σύμφωνα με την οποία κάθε αναδιανομή του εισοδήματος προς το λιγότερο ευνοημένο άτομο της κοινωνίας είναι επιθυμητή, η άριστη διάρθρωση της φορολογίας είναι εκείνη που μας οδηγεί στο σημείο δ , το οποίο παριστάνει τη μέγιστη δυνατή αναδιανομή υπέρ του ατόμου Α.

3.7.2. Η ΑΡΙΣΤΗ ΔΙΑΡΘΡΩΣΗ ΤΟΥ ΦΟΡΟΛΟΓΙΚΟΥ ΣΥΣΤΗΜΑΤΟΣ

Η άριστη σχέση μεταξύ φορολογίας εισοδήματος και έμμεσων φόρων εξαρτάται τόσο από τους συγκεκριμένους φόρους που μπορεί να επιβάλλουν κάθε φορά οι δημόσιοι φορείς όσο και από την έκταση σύμφωνα με την οποία διαφοροποιούνται τα άτομα του κοινωνικού συνόλου μεταξύ τους. Αν υποθέσουμε ότι όλα τα άτομα έχουν τις ίδιες προτιμήσεις και το ίδιο εισόδημα τότε δεν υπάρχει θέμα αναδιανομής του εισοδήματος, η άριστη φορολογική διάρθρωση θα έπρεπε να περιλαμβάνει μόνο ένα γραμμικό φόρο εισοδήματος του οποίου ο φορολογικός συντελεστής θα είναι μηδέν (Alm et al., 2010).

Αυτό σημαίνει ουσιαστικά την επιβολή ενός κεφαλικού φόρου ίσου ποσού για όλα τα άτομα, ο οποίος φυσικά αποτελεί την άριστη λύση αφού ο κεφαλικός φόρος είναι ουδέτερος και δεν προκαλεί υπερβάλλον βάρος.

Αν όμως ένας τέτοιος φόρος δεν μπορούσε να επιβληθεί και η επιλογή ήταν μεταξύ ενός γενικού φόρου με ενιαίο συντελεστή σε όλα τα προϊόντα και ενός φόρου κατανάλωσης με διαφοροποιημένους συντελεστές στα διάφορα προϊόντα, η επιλογή του γενικού φόρου με τον ενιαίο συντελεστή θα ήταν προτιμότερη αν η προσφορά εργασίας είναι δεδομένη και δεν επηρεάζεται από τη φορολογία (Arnold et al., 2011). Διότι, κάτω από αυτές τις συνθήκες, ένας φόρος που θα κάλυπτε όλα τα αγαθά με τον ίδιο συντελεστή, θα κάλυπτε ουσιαστικά όλες τις επιλογές των νοικοκυριών που μπορούσαν να επηρεαστούν από τη φορολογία και επομένως δε θα στρέβλωνε καμιά από τις επιλογές αυτές, με συνέπεια να μην προκαλεί υπερβάλλον βάρος.

Αντίθετα, αν η προσφορά εργασίας επηρεάζεται από τη φορολογία, τότε είναι προτιμότερο η διάρθρωση του φόρου να περιλαμβάνει διαφοροποιημένους συντελεστές στα διάφορα προϊόντα, τέτοιους που να οδηγούν σε αναλογική μείωση της κατανάλωσης όλων των αγαθών, όπως έδειξε η ανάλυση του Ramsey.

Αν εγκαταλείψουμε την υπόθεση ότι τα άτομα έχουν τις ίδιες προτιμήσεις και το ίδιο εισόδημα, και εισάγουμε έτσι στην ανάλυσή μας θέματα αναδιανομής εισοδήματος, η απάντηση και πάλι εξαρτάται από τους επιμέρους φόρους που έχουν στη διάθεσή τους οι δημόσιοι φορείς. Αν η επιλογή είναι μεταξύ ενός γραμμικού φόρου εισοδήματος και φόρων κατανάλωσης με διαφοροποιημένους συντελεστές, η άριστη διάρθρωση του φορολογικού συστήματος θα έπρεπε να περιλαμβάνει το γραμμικό φόρο εισοδήματος, με οριακό συντελεστή μηδέν, δηλαδή κεφαλικό φόρο, και φόρους κατανάλωσης με υψηλότερους συντελεστές στα είδη πολυτελείας και χαμηλότερους συντελεστές στα είδη πρώτης ανάγκης (Arnold et al., 2011).

Η χρησιμοποίηση του γραμμικού φόρου εισοδήματος με οριακό συντελεστή ίσο με μηδέν θα προωθεί το στόχο της αποτελεσματικής κατανομής των πόρων, ενώ η χρησιμοποίηση φόρων κατανάλωσης με υψηλότερους συντελεστές στα είδη πολυτελείας και χαμηλότερους συντελεστές στα είδη πρώτης ανάγκης θα προωθεί το στόχο της αναδιανομής του εισοδήματος (Bergh & Henrekson, 2012).

Τέλος, αν η επιλογή είναι μεταξύ ενός μη γραμμικού προοδευτικού φόρου εισοδήματος και ενός φόρου κατανάλωσης με διαφοροποιημένους συντελεστές ανάμεσα στα διάφορα προϊόντα, η άριστη διάρθρωση του φορολογικού συστήματος πρέπει να περιλαμβάνει μόνο τον προοδευτικό φόρο εισοδήματος. Με άλλα λόγια, ένας φόρος κατανάλωσης με διαφοροποιημένους συντελεστές ανάμεσα στα διάφορα προϊόντα δεν μπορεί να πετύχει τίποτε περισσότερο από ό,τι μπορεί να πετύχει ένας προοδευτικός φόρος εισοδήματος.

Το συμπέρασμα αυτό είναι ασφαλώς εντυπωσιακό, αφού κάνει εντελώς άχρηστους τους έμμεσους φόρους δαπάνης. Η ισχύς του όμως στηρίζεται σε πολύ απλοποιητικές υποθέσεις που είναι απίθανο να ισχύουν στην πράξη (Bergh & Henrekson, 2012). Ειδικότερα, προϋποθέτει ότι οι οριακοί λόγοι υποκατάστασης μεταξύ των διάφορων αγαθών είναι ανεξάρτητοι της ποσότητας εργασίας που προσφέρει κάθε άτομο. Αν αυτή η προϋπόθεση δεν ισχύει, όπως είναι πιθανόν να συμβαίνει στην περίπτωση αγαθών συμπληρωματικών της ανάπαυσης, τα αγαθά για τα οποία δεν ισχύει πρέπει να υπόκεινται σε φόρο κατανάλωσης με ενιαίο συντελεστή.

ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ – ΕΠΙΛΟΓΟΣ

Όπως προκύπτει από την ανασκόπηση της βιβλιογραφίας αλλά και όλων των δευτερογενών δεδομένων στα οποία υπήρξε πρόσβαση, η σταθερότητα, ή αντίστοιχα η αστάθεια των φορολογικών κανόνων μπορεί να έχει ιδιαίτερη επίδραση στα μεγέθη της οικονομίας, όπως είναι η οικονομική μεγέθυνση, η ευημερία, η οικονομική δραστηριότητα και η διανομή του εισοδήματος.

Όπως προκύπτει και από το σύνολο των προαναφερθέντων, η φορολογική αστάθεια επιβάλλει την ανάγκη μεταρρύθμισης του φορολογικού συστήματος της Ελλάδας. Το θέμα αυτό είναι ένα θέμα που υποστηρίζεται από την πολιτική σκηνή εδώ και δεκαετίες, χωρίς όμως να δίνονται συγκεκριμένες προτάσεις, πέρα από τη γενική διατύπωση ότι η χώρα χρειάζεται ένα φορολογικό σύστημα που θα είναι απλό, δίκαιο και αναπτυξιακό. Δυστυχώς όμως τέτοιο σύστημα δεν υπάρχει ούτε στη θεωρία ούτε και στην πράξη.

Για τη θέσπιση και εφαρμογή ενός νέου φορολογικού συστήματος, πρέπει να γίνεται αξιολόγηση των φορολογικών εργαλείων στη βάση πολλών κριτηρίων, όπως η μη πρόκληση στρεβλώσεων στις αποφάσεις των καταναλωτών και επενδυτών, η οριζόντια και κάθετη ισότητα, η προώθηση της απασχόλησης, η ελαχιστοποίηση του διοικητικού κόστους και του κόστους συμμόρφωσης με τον φόρο, κ.λπ. Παραδείγματος χάριν, οι φορολογικές μεταβολές που βοηθούν στην αναπτυξιακή διαδικασία ενδέχεται να μπορούν να επιδεινώσουν τη διανομή του εισοδήματος, πράγμα που μπορεί να δημιουργήσει προβλήματα κοινωνικής συνοχής και με τη σειρά του προβλήματα στην ίδια την αναπτυξιακή διαδικασία.

Σε κάθε περίπτωση, οι όποιες συστάσεις για μεταβολές του φορολογικού συστήματος με στόχο την ενίσχυση της αναπτυξιακής του διάστασης δεν έχουν νόημα, αν το σύστημα αυτό δεν επιβάλλεται αποτελεσματικά και δεν ισχύει για όλους. Αυτό μάλλον που πρέπει να γίνει περισσότερο κατανοητό είναι ότι η αντιμετώπιση της φοροδιαφυγής δεν μπορεί να γίνεται μόνο με κατασταλτικά μέτρα, αλλά και με το να πειστούν οι πολίτες ότι πρέπει εθελοντικά να συμμορφώνονται στις υποχρεώσεις τους. Χώρες του ανεπτυγμένου κόσμου που συνδυάζουν υψηλούς ρυθμούς ανάπτυξης, επαρκή φορολο-

γικά έσοδα και χαμηλή φοροδιαφυγή είναι συνήθως χώρες με υψηλά επίπεδα εμπιστοσύνης μεταξύ κράτους και πολίτη. Για μια πολιτική σε αυτή την κατεύθυνση θα πρέπει να εξετάσουμε παράγοντες, όπως οι προσωπικές και κοινωνικές αξίες μιας κοινωνίας και πώς αυτές διαμορφώνονται, αλλά και το πώς ο πολίτης μπορεί να εμπιστευτεί την κυβέρνησή του και τους θεσμούς της χώρας.

Από την πιο πάνω παρουσίαση γίνεται φανερό ότι η χώρα μας έχει ανάγκη από ένα νέο φορολογικό σύστημα, που θα αντιμετωπίζει συνολικά τις σημερινές αδυναμίες και θα διαμορφώνει ένα νέο πλαίσιο λειτουργίας των φορολογικών υπηρεσιών και θα θέτει σαφείς και απλούς κανόνες για τους φορολογουμένους. Οι μέχρι τώρα αλλαγές έγιναν υπό την πίεση των αναγκών για αύξηση των εσόδων και παρά τις αξιόλογες προσπάθειες για εξορθολογισμό της λειτουργίας των φορολογικών υπηρεσιών, δεν έχει διαμορφωθεί ένα συνεκτικό, διαφανές και φιλικό στην ανάπτυξη πλαίσιο. Επιπλέον, για να κτιστεί η εμπιστοσύνη των πολιτών στο κράτος, θα πρέπει το νέο πλαίσιο να διασφαλίζει ότι τα βάρη της φορολογίας, αλλά και τα οφέλη από τις κρατικές δαπάνες, θα κατανέμονται δίκαια. αυτό δεν μπορεί να γίνει χωρίς ένα πρόγραμμα συνολικής φορολογικής μεταρρύθμισης, κατά το πρότυπο άλλων χωρών, αυτό όμως δεν φαίνεται να απασχολεί προς το παρόν τις αρχές της χώρας.

ΑΝΑΦΟΡΕΣ – ΠΗΓΕΣ

- Alm, J., J. Martinez-Vazquez and B. Torgler (eds), (2010), *Developing Alternative Frameworks for Explaining Tax Compliance*. London: Routledge.
- Arnold, J. M., Brys, B., Heady, C., Johansson, A., Schweltnus, C. and Vartia, L., (2011), “Tax policy for economic recovery and growth”, *Economic Journal*, vol. 121, pp. F59-F80.
- Asma S. Larik, Sajjad Haider, (2011), “Clustering based Anomalous transaction reporting”, *Procedia Computer Science* 3 (2011), 606-610
- Balfoussias, A.(1990), *Personal income taxation: Tax responsiveness, distributional and incentive effects - The case of Greece*, ΚΕΡΕ, Athens.
- Baumol, William J. *Μακροοικονομική : Αρχές και πολιτική* / William Baumol, Alan Blinder. - Αθήνα : Ιατρικές Εκδόσεις Π. Χ. Πασχαλίδης, 2012. - 533σ. · 24x17εκ.\
- Bergh, A. and M. Henrekson, (2012), “Government size and growth: A survey and interpretation of the evidence”, *Journal of Economic Surveys*, vol. 25, No. 5, pp. 872-897.
- Christina Romer & David Romer, *The macroeconomic effects of tax changes: estimates based on a new measure of fiscal shocks*, *100 American Economic Review* 763-801 (2010).
- Galbiati R and Zanella G., (2012), “The tax evasion social multiplier: Evidence from Italy” *Journal of Public Economics*, 96:485-494.
- Matsaganis, M. and C. Leventi (2011), *The distributional impact of the crisis in Greece*, Athens University of Economics and Business.
- Mishkin, Frederic S. *Μακροοικονομική : Πολιτική και πρακτική* / Frederic S. Mishkin · μετάφραση Κωνσταντίνα Κοτταρίδη · επιμέλεια Νικόλαος Απέργης,

Κατερίνα Κύρτσου, Γιώργος Οικονομίδης. - 1η έκδ. - Αθήνα : Utopia, 2015. - 832σ. · 29x21εκ.

- Γεωργακόπουλος Θ. (2005), Εισαγωγή στη Δημόσια Οικονομική, Γ' Έκδοση, Εκδόσεις Ευγ. Μπένου, Αθήνα.
- Γεωργακόπουλος Θ.Α., (2005), Εισαγωγή στη Δημόσια Οικονομική, Εκδόσεις Ευγ. Μπένου, Αθήνα
- Καλυβιανάκης, Κ., Μ. Ξανθάκης, Α. Λεβέντης, Β. Μανεσιώτης, Σ. Θεοδωρόπουλος, Κ.Τραχανάς και Κ. Φλεσιοπούλου (1993), "Φορολογικό καθεστώς, παραοικονομία και φοροδιαφυγή στην Ελλάδα", Ίδρυμα Μεσογειακών Μελετών, Εκδόσεις Παπαζήση, Αθήνα
- Καραγιωργας Σ. (1981), Οι Δημοσιονομικοί Θεσμοί, Εκδόσεις Σάκκουλας, Αθήνα.
- Μάλλιου Α. (2012), Τα τεκμήρια, η φοροδιαφυγή και η απόγνωση των συνεπών φορολογουμένων, Δελτίο Φορολογικής Νομοθεσίας, Τόμος 66ος , Αριθμός 1496.
- Μανιάτης, Θ. και Ε. Γουσίου (2011), « Κοινωνικές δαπάνες, φόροι μισθωτών εργαζομένων και η δημοσιονομική κρίση στη Νότια Ευρώπη», εισήγηση στην ημερίδα « Κοινωνική πολιτική και κοινωνική συνοχή στην Ελλάδα σε συνθήκες οικονομικής κρίσης», Τράπεζα της Ελλάδος, 13 Μαΐου.
- Μπαλφούσιας Α. (1998), Διαχειριστικό κόστος του ελληνικού φορολογικού συστήματος, ΚΕΠΕ.
- Μπαλφούσιας, Α. (1991), Η φορολογία του προσωπικού εισοδήματος και η αναμόρφωση του 1990, , στο Τάτσος Ν. (επιμ.), Τα Δημόσια Οικονομικά στην Ελλάδα, Εκδοτικές Επιχειρήσεις «Το Οικονομικό» Κ. & Π. Σμπιλιας Α.Ε.Β.Ε., Αθήνα.
- Νάστας Ε., (2006), «Το θεωρητικό πλαίσιο της διάκρισης ανάμεσα στη φοροδιαφυγή και την παραοικονομία», e-Περιοδικό Επιστήμης & Τεχνολογίας (e-JST), 64-71.
- Σταματόπουλος, Δ. (2001), Φορολογία και λογιστική οργάνωση των επιχειρήσεων στην Ελλάδα και στις χώρες της ΕΕ, Διδακτορική εργασία. Πάντειο Πανεπιστήμιο.

- Τάτσος Ν. (2001), Παραοικονομία και Φοροδιαφυγή στην Ελλάδα, εκδόσεις Παπαζήσης, Αθήνα.
- Τάτσος Ν. (2012), Θεωρία των Φόρων και Φορολογική Πολιτική, Εκδόσεις Κριτική ΑΕ, Αθήνα.
- Τερζόπουλος Π. (2012), Το ελληνικό φορολογικό σύστημα σε σύγκριση με τα κυριότερα ευρωπαϊκά, το αμερικανικό καθώς και το ιαπωνικό σύστημα. Διπλωματική εργασία. Πανεπιστήμιο Μακεδονίας.
- Φινοκαλιώτης Κ. (2005), Φορολογικό Δίκαιο, Εκδόσεις Σάκκουλας, Αθήνα.
- Φινοκαλιώτης, Κωνσταντίνος Δ. Φορολογικό δίκαιο : Ουσιαστικό μέρος. Φορολογική διαδικασία. Φορολογική δικονομία. / Φινοκαλιώτης Κωνσταντίνος Δ. - 3η έκδ. - Θεσσαλονίκη : Εκδόσεις Σάκκουλα Α.Ε., 2005. - 499σ.